

Technická univerzita Liberec

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra: Katedra dějepisů

Kombinace oborů: Dějepis - Německý jazyk

Václav Pácalt

jaroměřský politik, kronikář a umělec

Diplomová práce 96 - PF - KAD - 013

Autor:

Zděňka Kubů

Podpis:

*Zděňka
Kubů*

Adresa:

Na Zavadilce 788, Jaroměř 551 01

Vedoucí práce:

PhDr. M. Melanová

Počet	stran	obrázků	tabulek	příloh
	109			28

V Liberci dne 20.4. 1996

Technická univerzita v Liberci

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

461 17 LIBEREC 1, Voroněžská 13 Telefon: 329 Telefax: 21301

Katedra: Katedra dějepisu

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(závěrečného projektu)

pro (diplomant): Zdenka Kubů - X. Hošková

adresa: Na Zavadilce 788, Jaroměř 551 01

obor: Německý jazyk - Dějepis

Název: Václav Pácalt - jaroměřský politik, kronikář a umělec

.....

.....

Vedoucí práce: PhDr. M. Melanová

Termín odevzdání: 30. 4. 1996

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Rámcové zásady pro způsob, obsah a formu zpracování jsou k dispozici na katedrách a na Děkanátě Pedagogické fakulty.

V Liberci dne 21. 4. 1995

PhDr. M. Melanová
.....
vedoucí katedry

J. Vitel, MSc.
.....
děkan

Převzal:

Datum: 17. 5. 1995

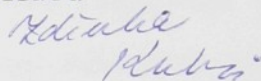
Podpis: *Zdenka Kubů*

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu a prameny.

Liberec, 25. 4. 1996

Zděnka Kubů



Děkuji všem, kteří mi pomohli při dokončení mé diplomové práce za jejich ochotu a spolupráci. Pracovníkům Státního okresního archivu v Náchodě, především PhDr. M. Moravcové, dále pracovníkům Státních vědeckých knihoven v Liberci a v Hradci Králové, Městského muzea v Jaroměři a paní Věře Tomšů, která mi umožnila nahlédnout do osobního života V. Pácalta. Vedoucí práce PhDr. M. Melanové děkuji za cennou pomoc při usměrňování dalšího postupu a za podnětné rady.

Jsem si vědoma těchto skutečností:

1. diplomová práce je majetkem školy
2. s diplomovou prací nelze bez svolení školy disponovat
3. diplomová práce může být zapůjčena či objednána (kopie) za účelem využití jejího obsahu

Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu diplomovou práci vyžádat v Univerzitní knihovně TU Liberec, kde bude uložena.

Zděnka Kubů
Na Zavadilce 788
55 101 Jaroměř

Resumé

Václav Pácalt - jaroměřský politik, kronikář a umělec

Diplomová práce se zabývá osobností Václava Pácalta, jaroměřského starosty v letech 1900 -1910, místního kronikáře první světové války i jiných let, zakladatele Církve československé v Jaroměři, člena muzejní komise a zasloužilého pracovníka městského muzea a prvního předsedy Národního výboru r. 1918. Zachycuje životní mezníky tohoto muže a přináší i základní informace o vývoji některých místních institucí a spolků, kterých byl V. Pácalt členem, nebo se podílel na jejich vzniku. Také rozvádí a blíže specifikuje obsah a formální stránku Pácaltova díla, jeho rukopisů, příspěvků do muzejních ročenek i kreseb a dřevorezů.

Práce se také stručně zmiňuje o vývoji města, o událostech tohoto období a o životě v Jaroměři v době první světové války a po ní. Události jsou zpracovány tématicky podle oborů činnosti V. Pácalta a v jednotlivých kapitolách jsou členěny chronologicky. Jsou zde uvedeny také všechny dostupné prameny a literatura, která se tématu týká a další formální údaje. Práce tak podává celkový pohled na život V. Pácalta a na situaci v Jaroměři mezi lety 1900 - 1920.

Abstract

Václav Pácalt - a politician, chronicler and artist from Jaroměř

This diploma thesis deals with the personality of Václav Pácalt, a mayor of Jaroměř during the years of 1900-1910, a local First World War chronicler, a founder of the Czechoslovak Church in Jaroměř, a member of the museum committee, a honourable member of the museum staff and the first National Committee chairman in 1918. It covers the important years in his life and brings the elementary facts about the development of local institutions and associations he was a member of or co-founder. It also describes and specifies in greater detail the content and the formal structure of Pácalt's works, his manuscripts, his Museum Annual Report submissions, drawings and woodcuttings. The thesis also briefly mentions the development the town of Jaroměř, about the events of that era and about social life in Jaroměř during the years of the First World War. The historical events are categorized thematically according to the types of Pácalt's works. Within the individual chapters the events are sorted chronologically. All the available sources of information and the literature dealing with the topic are mentioned herein. The diploma thesis thusly provides the reader with a complete image of Pácalt's life and the evolving situation in Jaroměř during the years between 1900 and 1920.

Zusammenfassung

Václav Pácalt - ein Politiker, Chronist und Künstler von Jaroměř

Die Arbeit beschäftigt sich mit der Person Václav Pácalt, der Bürgermeister der Stadt Jaroměř in den Jahren 1900 -1910, örtlicher Chronist in der Zeit des ersten Weltkrieges und in den anderen Jahren, der Begründer der Tschechoslowakischen Kirche in Jaroměř, das Mitglied der Museumskommission und Verdienter Arbeiter des städtischen Museums und der erste Vorsitzende des Nationalausschusses im Jahre 1918 in Jaroměř. Sie registriert die wichtigsten Grenzsteine des Lebens dieses Mannes und bringt die Grundinformationen über die Entwicklung irgendeiner örtlichen Institutionen und Vereine, in denen V. Pácalt als Mitglied tätig war, oder einen Teil an ihrer Gründung nahm. Sie erläutert und näher spezifiziert den Umfang und formale Seite des Werkes von Pácalt, seiner Handschriften, Beiträge in den Jahrbüchern des städtischen Museums und seiner Zeichnungen und Holzschnitte.

Sie erwähnt kurz auch die Entwicklung der Stadt, die Ereignisse und das Leben in Jaroměř in der Zeit des ersten Weltkrieges und nach ihm. Die Ereignisse sind thematisch nach den Bereichen von Pácalts Tätigkeiten verarbeitet und in den einzelnen Kapiteln chronologisch gegliedert. Die Arbeit zitiert auch alle erreichbare Quellen und Literatur, die das Thema betrifft. Sie gibt gesamte Ansicht vom Pácalts Leben und von der Situation in Jaroměř zwischen den Jahren 1900 - 1920.

1 Úvod	1
2 Rozbor pramenů	2
2.1 Poznámky ke kapitole	6
3 Rozbor literatury	9
3.1 Poznámky ke kapitole	13
4 O životě Václava Pácalta	15
4.1 Poznámky ke kapitole	18
5 Starosta města Jaroměře	20
5.1 Poznámky ke kapitole	34
6 Jaroměř v díle Václava Pácalta	42
6.1 Poznámky ke kapitole	58
7 Řezbářské umění Václava Pácalta	62
7.1 Poznámky ke kapitole	65
8 Člen muzejní komise	66
8.1 Poznámky ke kapitole	72
9 Církev československá v Jaroměři	74
9.1 Poznámky ke kapitole	83
10 Člen vodního družstva “Úpa”	87
10.1 Poznámky ke kapitole	91
11 Závěr	93
12 Seznam pramenů	95
12.1 Fond “Pozůstalost Václava Pácalta” uložený ve Státním okresním archivu Náchod	95
12.2 “Fond “Archiv města Jaroměře”	96
12.3 Další použité písemné prameny	97
12.4 Regionální tisk	97
13 Seznam literatury	99
13.1 Obecné a encyklopedické práce	99
13.2 Práce regionálního charakteru	100
14 Obrazové přílohy	101

1 Úvod

Hlavním cílem mé diplomové práce je zpracovat pozůstalost pana Václava Pácalta, jaroměřského starosty a kronikáře prvních desetiletí 20. století. Pokusím se zachytit nejdůležitější mezníky v životě této osobnosti, která má nesporný význam pro regionální dějiny Jaroměřska. Zároveň se budu snažit o zpracování rozsáhlého díla tohoto svébytného kronikáře. Ve své práci se zmíním o politické a veřejně prospěšné činnosti Václava Pácalta v letech 1900 - 1910, kdy zastával funkci starosty města, o jeho aktivním podílu na založení Církve československé roku 1920 v Jaroměři a o jeho zásluhách o rozkvět městského muzea.

Doufám, že se mi podaří obsáhnout celou širokou činnost a působnost Václava Pácalta a zdůraznit nejpodstatnější fakta, aby poznatky z mé diplomové práce mohly být využity nejen pro výuku regionálních dějin na místních školách, ale i pro budoucí historická bádání.

Diplomová práce byla napsána v textovém editoru Ami Pro 3.1.

2 Rozbor pramenů

Pro poznání dění, které probíhalo na počátku 20. století v Jaroměři a okolí se nám zachovalo poměrně značné množství soudobých pramenů, které jsou ve fondech Státního okresního archivu v Náchodě (dále pouze SOAN), v Městském muzeu v Jaroměři a také ve vlastnictví příbuzných pana Václava Pácalta.

Státní okresní archiv v Náchodě uchovává písemnosti týkající se městské rady, tj. záznamy o zasedání městské rady a zastupitelstva z let 1900 - 1910¹, kdy Václav Pácalt zastával funkci starosty, dále velkou část písemné pozůstalosti Václava Pácalta, tj. rukopis jeho publikace "Jaroměř za války"² z let 1914 -1918 v osmnácti svazcích, novinové výstřižky z jaroměřských novin a časopisů a Pácaltovy rukopisy o historii Jaroměře a okolí³, z nichž vyšla většina také jako příspěvky do ročenek městského muzea.

Za povšimnutí stojí životopis Václava Pácalta⁴ sepsaný Pácaltovým zetěm Josefem Jiránkem. Celý životopis vyznívá nadneseně jako oslavný epos, zdůrazňuje příliš Pácaltův význam a přínos pro Jaroměř, ale i přes svůj heroizující charakter přináší důležité informace a je východiskem pro další bádání. Zde je nutno se alespoň stručně zmínit o J. Jiránkovi, jehož jméno je známo s největší pravděpodobností pouze zájemcům o regionální dějiny Jaroměrska. Zmiňuji se o něm také z toho důvodu, že patřil k okruhu Pácaltových nejbližších přátel a spolupracovníků a po svatbě s Růženou Pácaltovou se stal také jeho blízkým příbuzným. Údaje o J. Jiránkovi nám usnadní pochopení některých nepříliš objektivních postojů autora životopisu k osobnosti V. Pácalta.

Josef Jiránek se narodil v Podještědí, navštěvoval ateliér Jana Kotěry a dlouho se zabýval dekorativní architekturou. V Jaroměři působil jako učitel na státní všeobecné škole řemeslnické a později jako profesor kreslení na obecné (později státní) reálce. Roku 1903 se seznámil s Růženou Pácaltovou, dcerou Václava Pácalta, kterou si také vzal. Jeho tchán jej přivedl k zájmu o muzejní a historickou práci.

Podobně jako Václav Pácalt, také Josef Jiránek byl členem muzejní komise a pravidelně přispíval do ročenek městského muzea.⁵

Životopis od J. Jiráka i Pácaltovy rukopisy jsou psány velmi čtivě a srozumitelně formulovány, ale nelze spoléhat na jejich stoprocentní věrohodnost. I zde najdeme chyby a nepřesnosti, ať už neúmyslné, způsobené nepozorností při psaní, nebo záměrné, kdy autor staví do popředí svůj subjektivní názor a stanovisko. I v tomto případě je nutná konfrontace s ostatními prameny a literaturou a pak i výše uvedené prameny mohou vést k vytvoření obrazu, který již odpovídá skutečnosti.

Při srovnávání jednotlivých údajů je nutné se blíže seznámit s historií města Jaroměř, neboť dílo a veřejná činnost V. Pácalta je s ní nedílně spjata. Vždyť mnohé Pácaltovy rukopisy, příspěvky do ročenek a regionálního tisku, či jeho řezby a kresby se dějinami tohoto města přímo zabývají. Pokud však Pácaltova práce zasahuje příliš do minulosti, nebo naopak dokumentuje první polovinu 20. st. (jedná se především o období první světové války nebo údaje o založení Církve československé v Jaroměři), je velice nesnadné posoudit objektivitu jeho díla. Problém zde totiž představuje skutečnost, že není dochováno dostatečné množství pramenného materiálu k nejstarším dějinám města, neboť roku 1548 bylo město stiženo požárem, při kterém nejspíše shořel také městský archiv.⁶ Nejstaršími dochovanými prameny jsou tedy Kniha zápisů červená od r. 1549 - 1566⁷ a Kniha pamětí od r. 1595 - 1663⁸, s jejímž psáním začal radní písař Severin Loštický z Libánu.

J. Šůla ve sborníku *Minulost Jaroměř* uvádí⁹, že v nepříliš dobrém stavu je dochován také jaroměřský kopiář, který obsahuje materiál z čtyřicátých až šedesátých let 16. století. Je prý značně poškozen, místy nečitelný. Jedná se vlastně o jednotlivé volné listy, které byly svázány až později, místy i chronologicky neuspořádané. Za iniciátora svázání pokládá J. Šůla kněze J. M. Ludvíka¹⁰. Jemu přisuzuje také zodpovědnost za skutečnost, že byl kopiář z Jaroměř odnesen a zařazen do náhodského archivu.

Záznamy z kopiáře se prolínají s opisy starých privilegií a listin, které obsahuje *Liber memorabilium diversi coloris*¹¹. Tento pramen vznikl asi v sedmdesátých letech

18. st., ale zápisy do něj byly činěny ještě ve století 19. Některé opisy se shodují s listinami v kopiáři, neboť císařský rychtář J. M. Viktora mnohé z kopiáře přepsal.

Tyto nejstarší písemné doklady o historii města zde uvádím z těch důvodů, že se některé z nich pro V. Pácalta staly určitým východiskem při zkoumání dějin vlastního rodu a historie města vůbec a také proto, že se staly základním pramenným materiálem pro historickou studii Antonína Knappa¹², z jehož publikace jsem při svém bádání také vycházela. A. Knapp cituje ještě jiné úřední knihy, které většinou pocházejí ze 16. a 17. století, vyjímecně ze století 18. Neuvádí však žádný pramen ke století 19. a 20. Pro toto období jediným materiálem zůstávají zápisy městské rady a zastupitelstva. Městská kronika je vedena až od r. 1922 a Pácaltovy kronikářské záznamy z počátku 20. st. ji takto vlastně nahrazují.

Pácaltovy zápisky je tedy v některých případech možné konfrontovat pouze s regionální dobovým tiskem. Ve fondech SOAN se nacházejí neúplné ročníky a jednotlivá čísla některých regionálních časopisů vydávaných v Jaroměři. Především jsou to zvláštní vydání týdeníku republikánské strany čs. venkova *Pokrok*¹³, která dokumentují pohnuté události z podzimu roku 1918 a umožňují srovnání s Pácaltovými rukopisy o této době a vytvoření si celistvějšího obrazu např. o obsazení staničního velitelství v Josefově českými veliteli, o průběhu tábora lidu u příležitosti skončení třistaleté poroby českého národa nebo o prvních projevech nesouhlasu s jednáním katolické církve.

Mnohé informace o činnosti vodního sdružení Úpa a o regulaci Labe a Metuje nalezneme v týdeníku *Polaban*¹⁴ a v týdeníku pro kulturní práci a politiku v severovýchodních Čechách *Jaroměřské listy*.¹⁵ O válečných událostech doma i na frontě přináší informace týdeník *Okres*¹⁶ a údaje regionálního charakteru z 30. let 20. st. podává také neodvislý týdeník *Naše Hlasy*.¹⁷ Určité zprávy nalezneme také v časopise *Jaroměřsko*¹⁸ a v muzejním věstníku *Hradecký kraj*.¹⁹

Při srovnávání Pácaltova díla s jinými prameny lze využít fond "Pozůstalost J. M. Ludvíka"²⁰, který není sice příliš rozsáhlý, ale obsahuje alespoň v torzech některé Ludvíkovy rukopisy, které se staly předlohou pro Pácaltova pozdější díla. Tento fond, který tvoří pouze jeden kartón a ani není známo, jakým způsobem se

do SOAN dostal, byl zpracován Vladimírem Wolfem v Ústavu pro historickou vlastivědu FF UP v Olomouci v srpnu 1963. Jak V. Wolf sám uvádí, jednotlivé archiválie jsou pouhými torzy, prakticky ani jedna věc není zachována celistvě. I přes tuto skutečnost je fond cenný, neboť obsahuje výpisky z jaroměřských městských knih, genealogický materiál a Ludvíkovy výpisky k bývalým šosovním²¹ vesnicím Dolany, Čáslavky a Hořenice. Část fondu představuje torzo²² rukopisu Ludvíkova posmrtně vydaného díla Památky hradu, města a panství Náchod i vlastníkův jeho²³. Dále jsou to přípravné práce k druhému dílu s názvem "Paměti místopisné", které vydány nikdy nebyly. Nalezneme zde však i Ludvíkem kreslené plánky obcí Dolany a Čáslavky, které pocházejí z roku 1842 - 44. J. M. Ludvík při svých studiích také často čerpal z berní ruly a proto výpisy z ní jsou zde také hodně zastoupeny. Archiválie jsou dosti poničené, místy téměř nečitelné. Vzhledem k tomu, že se většinou jedná o přípravné práce, jsou plné škrtnů a prepisů. I tak je lze však využít pro srovnání s těmi Pácaltovými rukopisy, které se zabývají stejnou problematikou, nebo ze zápisů J. M. Ludvíka přímo čerpají.

Vítaným hmotným pramenem jsou Pácaltovy dřevořezby a kresby, uložené v Městském muzeu i v soukromém vlastnictví, které nám vypovídají o velké lásce V. Pácalta k Jaroměři a o jeho zálibě v historii města.

Důležitým zdrojem informací o soukromém životě V. Pácalta je ústní svědectví paní učitelky Věry Tomšů, manželky vnuka V. Pácalta, která spontánně, s nadšením a úctou hovoří o dědečkovi svého manžela, jehož je pamětnicí.

Velmi důležitým pramenem je pro nás také Sbirka zákonů a nařízení republiky Československé z r. 1920²⁴, kde nalezneme přesné znění a dataci některých zákonů a vyhlášek, které ve své práci zmiňuji. Přesné znění zákonů z počátku 20. století je uvedeno v Zemském zákoníku²⁵. Snadnou orientaci při vyhledávání jednotlivých zákonů a vyhlášek nám umožní Generální rejstřík ke sbírce zákonů.²⁶

Úplný soupis použitých pramenů (mimo ústní a hmotné) se nachází v závěrečném seznamu pramenů a literatury.

2.1 Poznámky ke kapitole

¹ Státní okresní archiv Náchod (dále pouze SOAN), fond “Archiv města Jaroměře”, knihy č. 72 - 75.

² Pácalt, V.: Jaroměř za války světové v letech 1914 - 18, Jaroměř, 1933, 314s.

³ SOAN, fond “Pozůstalost Václava Pácalta”, kartón číslo 1 - 9.

⁴ Tamtéž, kartón č. 9, rukopis životopisu.

Jiránek, J.: “Vzpomínka na Václava Pácalta”, Jaroměřsko II, 1984, č. 4., s.6 - 9.

⁵ Vacek - Jaroměřský, J.: In memoriam arch. prof. J. V. Jiránek, Jaroměřsko III., 1949, č. 4, str. 9 -14.

⁶ Tyto údaje o velkém požáru roku 1548 jsou uvedeny:

Knapp, A.: Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem, Jaroměř, 1887, str. 42

Šůla J.: Kronikářské záznamy v jaroměřském kopiáři ze 16. st., In: Minulostí Jaroměře, Trutnov, 1968, str. 55.

⁷ SOAN, fond Archiv města Jaroměře, kniha č. 1.

⁸ SOAN, fond Archiv města Jaroměře, kniha č. 2

⁹ Šůla, J.: Kronikářské záznamy v jaroměřském kopiáři ze 16. st., In: Minulostí Jaroměře, Trutnov, 1968, str. 53 -63. Jaroměřský kopiář byl zprvu uložen v náchodském archivu a v současné době se nachází v Literárním archivu Východočeského muzea v Hradci Králové pod signaturou 6977.

¹⁰ Existují dvě monografické práce o knězi J. M. Ludvíkovi:

Ježek, J.: J. M. Ludvík, kněz církevní a spisovatel český, Praha, 1896 .

Profeld, B.: J. M. Ludvík, In: Sborník muzejní společnosti v Náchodě I., Náchod, 1934, str. 29 - 43.

Alois Jirásek se o něm zmiňuje velmi často ve svém díle ”U nás“, I. - IV., Praha, 1925 (např. na str. 101, 373, 384, 415, 423).

¹¹ Liber memorabilium diversi coloris, v překladu kniha pamětí rozličné barvy, založená kolem r. 1775 pošmistrem a později císařským rychtářem Janem Mariou Viktorem, SOAN, fond Archiv města Jaroměře, kniha č. 58.

¹² Knapp, A.: Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem, Jaroměř, 1887, 271s. (viz. rozbor literatury)

¹³ Pokrok vycházel v Jaroměři v letech 1918 - 28. Z počátku jeho podtitul zněl Lidový orgán českého Polabí, ale od května 1919 nesl označení Týdeník republikánské strany československého venkova. Jeho zakládajícím redaktorem byl Josef Tošovský, pak E. Cízl a A. Kadaník. Od července 1928 do r. 1941 vycházel v Hradci Králové.

(viz. Minulostí Jaroměře, Trutnov, 1968, str. 316)

¹⁴ Podtitul zněl List věnovaný otázkám politickým, hospodářským a společenským. Vycházel od 15. 9. 1894 místo dosavadního listu *Jaroměřské listy* do r. 1912 s přílohou *Český venkov*.

(viz. Minulostí Jaroměře, Trutnov, 1968, str. 316)

¹⁵ Jaroměřské listy byl oblíbený název regionálních časopisů v Podkrkonoší. Jmenovala se tak nepolitická příloha časopisu Jitřenka vycházející v Poličce (od r. 1889), ale také příloha časopisu pro společenské a národohospodářské zájmy "Máj", která vycházela od roku 1890 v Jaroměři. Roku 1892 došlo k osamostatnění této přílohy a časopis stejného jména začal vycházet zprvu jako čtrnáctideník, od r. 1893 jako týdeník. Počínaje tímto rokem měl i své vlastní přílohy: Domácnost, Šotek, Naše módy. Vyšly však pouze 3 ročníky, neboť časopis r. 1894 zanikl. Stejnojmenný týdeník pro kulturní práci a politiku v severovýchodních Čechách jako orgán místní Čs. národní demokracie v Jaroměři se objevuje opět r. 1921. Majitelem a vydavatelem byla Československá Národní demokracie v Jaroměři. Časopis vycházel první dva ročníky nepřilíš pravidelně, ale další čtyři ročníky již byly vcelku pravidelné.

(viz. Minulostí Jaroměře, Trutnov, 1968, str. 311)

¹⁶ Podtitul tohoto týdeníku zněl Neodvislý list pokrokový pro český severovýchod. Vycházel v Jaroměři mezi lety 1911 - 18 a jeho majitelem a vydavatelem byl Ferdinand Fňouk.

(viz. Minulostí Jaroměře, Trutnov, 1968, str. 315)

¹⁷ Naše Hlasy byl neodvislý týdeník vycházející od srpna 1921 do dubna 1938 v Josefově nad Metují, ale i tam se vyskytují zprávy z Jaroměře.

(viz. *Minulostí Jaroměře*, Trutnov, 1968, str. 314)

- ¹⁸ Jaroměřsko byl časopis rodáků a přátel jaroměřského kraje. Vycházel zprvu nepravidelně, pak měsíčně mezi lety 1947 - 49. Jeho vydavatelem bylo Muzeum a archiv města Jaroměře. Obsahuje četné historické zprávy.

(viz. *Minulostí Jaroměře*, Trutnov, 1968, str. 311)

- ¹⁹ Hradecký kraj byl věstník muzeí kraje Králové - hradeckého. Vycházel jako ilustrovaný dvouměsíčník věnovaný minulému i nynějšímu kulturnímu životu v Jaroměři od r. 1904 do r. 1913.

(viz. *Minulostí Jaroměře*, Trutnov, 1968, str. 310)

- ²⁰ SOAN, fond "J. M. Ludvík", kartón č. 1

Část Ludvíkovi pozůstalosti je uložena také v Památníku národního písemnictví.

- ²¹ V Pácaltově pozůstalosti nalezneme přímo rukopis nazvaný Příběhy šosních tří vesnic, v kterém je také uvedeno, že čerpal z údajů J. M. Ludvíka. (viz. kapitola Jaroměř v díle V. Pácalta), SOAN, fond Pozůstalost V. Pácalta, kartón č. 9.

- ²² Jedná se asi o prvních 20 stránek knihy, které jsou nadepsány "O Čechách vůbec a zvláště o Náchodském okolí až do polovice 13. st."

- ²³ Ludvík, J. M.: Památky hradu, města a panství Náchod i vlastníkův jeho, díl I., Hradec Králové, 1857.

- ²⁴ Ze Sbírký zákonů republiky Československé z r. 1920 jsem čerpala především informace o uznání Církve československé.

- ²⁵ Pro svou práci jsem využila především Zemský zákoník 1905-1906.

- ²⁶ Rouček, Fr.: Generální rejstřík ke sbírce zákonů, Praha, 1940, 207 s.
-

3 Rozbor literatury

Při zjišťování základních životopisných dat V. Pácalta byl pro mne výchozím materiálem dvousvazkový sborník příspěvků k dějinám města "Minulostí Jaroměře"¹, který zachycuje skutečně pouze základní údaje o životě této osobnosti. Charakterizuje ho jako vlastivědného pracovníka na Jaroměřsku, udává data jeho narození a úmrtí (29. 6. 1853 - 25. 5. 1938) a jmenuje jeho hlavní zásluhy na poli historickém i politickém. Nezapomíná uvést, že Václav Pácalt byl členem muzejní komise a vynikl jako historik a kronikář období 1914 - 1921. Je zde zdůrazněn Pácaltův pravicový a nacionální postoj, aniž by však byl blíže doložen².

Ve sborníku se nachází také citace jiné literatury, která se o Václavu Pácaltovi zmiňuje a rovněž místo uložení Pácaltovy literární pozůstalosti, tj. Státní okresní archiv Náchod.

Sborník "Minulostí Jaroměře" je pro nás cenný i tím, že nás má stručně seznámit s historií tohoto královského věnného města a jeho okolí, uvádí také historickou bibliografii týkající se Jaroměře a abecedně řazený jmenný seznam významných rodáků a kulturních pracovníků města. Kromě tohoto přináší informaci o pomístních jménech v Jaroměři. Tyto údaje jsem využila při zkoumání Pácaltových dřevorezeb, které jsou označeny ještě starými místními názvy, které se dnes již nepoužívají.

Také příspěvky do historické části druhého svazku tohoto sborníku lze využít při seznámení se s některými statistickými údaji ve vývoji města. Většina těchto příspěvků je sice ideologicky zmanipulována, ale faktografické údaje o průmyslovém vývoji Jaroměřska, v konfrontaci s pramenným materiálem (zápisy městské rady a zastupitelstva) lze považovat za přínosné.

Ve své práci jsem vycházela především z pramenů, tj. zápisů ze zasedání městské rady a obecního zastupitelstva a rukopisů Václava Pácalta, z nichž jenom některé můžeme považovat za literaturu, neboť většinou kronikářsky zachycují právě se odehrávající události v Jaroměři a okolí. Snad tedy pouze některé jeho příspěvky do ročenek městského muzea nebo do novin vycházejících v Jaroměři lze zařadit

mezi literaturu. Václav Pácalt se v nich věnuje především historickým tématům a mnohdy vychází i ze starších písemných pramenů. Jako příklad lze uvést jeho příspěvek "Z pamětní knihy obce Čáslavek u Jaroměře"³, kde píše o svých dávných předcích, kteří vlastnili tzv. Kašovský dvůr a čerpá z pamětní knihy obce Čáslavek, jak už ostatně naznačuje název příspěvku. Podobně vznikl jiný článek "Krátký životopis osudem pronásledovaného kněze Václava Hrdličky, kaplana v Jaroměři"⁴. Václav Pácalt tentokrát čerpal z pamětní knihy ochotnického divadla v Dolanech.

Společná pamětní kniha obcí Čáslavek a Dolan je naštěstí dochována alespoň v opise⁵ a dokládá tedy, že V. Pácalt vycházel z údajů v pamětní knize uvedených, mnohdy použil i stejné formulace. Nejedná se o kronikářské zápisy, ale skutečně o jakousi pamětní knihu těchto dvou obcí. Zápisy totiž spíše uvádějí změny držby pozemků, případné sňatky a jména potomků, na které určitý dvůr přešel a podobné údaje. Nalezneme zde také zmínku o Pácaltových předcích, ale zápisy sahají pouze do čtyřicátých let 19. st.

V druhém případě bohužel není možné srovnání mezi vydaným příspěvkem a pramenným materiálem, neboť ten nebyl pravděpodobně dochován, nebo se mi nepodařilo zjistit místo jeho uložení. Můžeme se tedy pouze domnívat, že si Václav Pácalt předlohu částečně upravil ve snaze přiblížit ji více čtenářům.

Pro jiné Pácaltovy články bylo jediným vodítkem ústní svědectví nebo jeho paměť. V těchto případech je nutno se zabývat otázkou, do jaké míry se lze na takovéto údaje spolehnout a je zde opět nutné srovnání s jinými podklady. Je politováníhodné, že zde není možná konfrontace s odbornou prací, která by se zabývala dějinami města v tomto období. Monografické práce o historii Jaroměře vznikly pouze dvě a ani jedna nesahá svými záznamy do století dvacátého. Starší publikace "Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem"⁶ sepsal Antonín Knapp⁷ a dovedl je do r. 1860, přičemž vydány byly až v r. 1887, kdy se již konstituovalo jaroměřské muzeum. Na jeho dílo volně navazuje svou publikací "Kniha o Jaroměři"⁸ J. S. Polický. Třebaže kniha byla vydána až roku 1912, zápisy jsou dovedeny také pouze do šedesátých let 19. století.

V případě Knappových pamětí, jak je publikace často nazývána, se jedná skutečně o zdařilou historickou práci, při které autor vycházel z mnoha dochovaných pramenů, konfrontoval své názory s publikacemi předních českých historiků (především V. Tomka) i s některými českými kronikami (Kosmas, Dalimil) a úspěšně se mu podařilo zasadit regionální historii do celostátních dějin.

„Kniha o Jaroměři“ od J. S. Polického neusiluje o podobné podání chronologicky řazených dějin Jaroměrska. Zabývá se především místními pověstmi a hledá jejich historické jádro. Nedá se zcela tedy říci, že by na Knappovy paměti navazovala, spíše je doplňuje a dále obohacuje o často ústně předávanou tradici.

Pro seznámení se s problematikou církevních dějin jsem použila druhý díl Kadlecova Přehledu českých církevních dějin⁹, který mi umožnil lépe se orientovat v církevních změnách v první polovině 20. století a pochopit základní myšlenky nově vzniklé Církve československé. Tyto obecné poznatky však lze aplikovat na konkrétní události pouze podle Pácaltových záznamů a podle článků, které vyšly v časopise Pokrok, neboť farní kronika není k dispozici.

Na závěr nelze nezmínit práce obecnější, bez jejichž znalosti nelze provádět žádnou regionální studii, neboť jednotlivé místní události jsou úzce spjaty se změnami celospolečenskými. Václav Pácalt se narodil v polovině 19. století a právě o této době, v které V. Pácalt prožil dětství, mládí a začal se aktivně podílet na společenském životě, podává zasvěcené informace O. Urban ve své publikaci „Česká společnost 1848 - 1918“¹⁰. Nejhlubší pohled na dobu pozdější, tj. na počátek a první polovinu 20. století, umožňují historické studie V. Olivové „Československé dějiny 1914 - 1939“¹¹ a ve spolupráci s R. Kvačkem vzniklé „Dějiny Československa od r. 1918 do r. 1945“.¹² Z jiného pohledu hodnotí stejnou problematiku J. Harna ve své knize „První Československá republika - pokus o demokracii ve střední Evropě“¹³.

Výše uvedené práce mi pomohly utvořit si celistvější obraz doby a v kontextu s ním zkoumat regionální problematiku mé diplomové práce.

Pokud jsem při svém bádání použila ještě jinou literaturu, její citace je uvedena v poznámkách a v závěrečném seznamu pramenů a literatury. V těchto případech se

jednalo o stěžejní díla, ale o publikace, které v podstatě pouze ověřovaly některé
kané údaje. Často se jednalo o encyklopedické a slovníkové práce.

Poznámky ke kapitole

Uhlíř, J.: Významní rodáci a kulturně političtí pracovníci města Jaroměř, In: Sborník o Jaroměři, I. sv., Trutnov, 1968, str. 243 - 244.

Uhlíř, J.: V tomto případě je nutné si uvědomit dobu vzniku I. svazku tohoto sborníku a jeho poplatnost době. Politická příslušnost V. Pácalta ke straně státoprávně demokratické a později ke straně národně demokratické, která se r.1919 ze strany státoprávně demokratické utvořila, mohla v 60. letech 20. století vést k vytvoření takového názoru.

Pácalt, V.: Z pamětní knihy obce Čáslavek u Jaroměř, In: Ročenka městského muzea, 1931, str. 9 -11.

Pácalt, V.: Krátký životopis osudem pronásledovaného kněze Václava Hrdličky, zasláný do Jaroměř, In: Ročenka městského muzea, 1936, str. 9 - 13.

Uhlíř, J.: Právy o originálu se mi nepodařilo zjistit. Ve SOAN se nachází pouze opis pamětní knihy, na jehož titulní straně stojí, že byl zhotoven podle zápisů J. M. Ludvíka. Podpis autora opisu se mi nepodařilo rozluštit.

Uhlíř, J.: Paměti Dolan a Čáslavek, SOAN, fond Ob. Ú Dolany, kniha č. 19)

Knapp, A.: Paměti královského věnného města Jaroměř nad Labem, Jaroměř, 1887, 71s.

Antonín Knapp se narodil 1843 v obci Podůlší u Jičína. Stal se katolickým knězem a jako kaplan působil v letech 1869 - 78 v Jaroměři. Zároveň se stal i prvním historiografem tohoto města. Více než 12 let (1872 - 1884) pracoval na historiografické monografii Jaroměř, přičemž čerpal především z dochovaných materiálů městského archivu. Antonín Knapp zemřel r. 1887 v obci Moravany nad Jihlavou, Pardubice.

Uhlíř, J.: Městské muzeum v Jaroměři, Jaroměř, 1983, str. 33)

Uhlíř, J. S.: Kniha o Jaroměři, Jaroměř, 1912, 216 s.

Čadlec, J.: Přehled českých církevních dějin, II. díl, Praha 1991, 281s.

Urban, O.: Česká společnost 1848 - 1918, Praha: Svoboda, 1980, 690 s.

Olivová, V.: Československé dějiny 1914 - 1939, 2 díly, Praha, 1993, 80 s. a 90 s.

Olivová, V., Kvaček, R.: Dějiny Československa od r. 1918 do r. 1945, Brno, 1967

- ¹³ Harna, J.: První Československá republika - Pokus o demokracii ve střední Evropě, Praha, 1993, 64 s.

4 O životě Václava Pácalta

Václav Pácalt se narodil 29. června 1853 v Čáslavkách u Jaroměře, v malé obci, jejíž písemně i ústně dochovanou historii se snažil zachytit ve svých pozdějších rukopisech. Můžeme se ale také setkat s chybným údajem o jeho narození, který udává J. Jiránek v jednom ze svých rukopisů.¹

Pácaltův rod patřil v kraji k velmi starobyklým rodům, o čemž svědčí i fakt, že jeho historií se v 19. století zabýval bohušínský farář Josef Myslimír Ludvík², s jehož rukopisy se V. Pácalt blíže seznámil. Právě ony poskytly V. Pácaltovi kompletní údaje o jeho předcích a to od 15. století až po Ludvíkovu současnost. Netýkaly se však pouze jeho nejbližších rodinných příslušníků, ale zahrnovaly celé rozvětvené příbuzenstvo.

Pácaltův otec, Josef Pácalt, byl nejstarším ze čtyř dětí. Pocházel z rolnické usedlosti, která patřila kdysi k největším v Čáslavkách, ale postupem doby se rozdrobila na jednotlivé menší statky, které zůstávaly v dědictví rodinných příslušníků. Tak například Josef, Pácaltův otec, se narodil na usedlosti čp. 25, ale zdědil statek čp. 33³. Z manželství s Annou Filipovou z Krábčic, což byla matka Václava Pácalta, se narodilo celkem pět dětí, čtyři synové a dcera. Nejstarší Josef zemřel ještě jako děcko, pak se narodil Jan, Václav a Antonín a nejmladší Anna.

Je zajímavé se alespoň stručně seznámit s osudy sourozenců Václava Pácalta. Bratr Jan zdědil statek v Dolanech a oženil se s Annou Mikšovou ze Říkova, s kterou měl celkem pět dětí. Jeho osud byl však tragický, jak uvádí jeho bratr ve svých zápiscích z pozdější doby. V červnu 1910 prý odešel v důsledku psychické nemoci z domova a zůstal nezvěstný.⁴ Nejmladší Anna se provdala za úředníka dráhy Františka Písaře a zemřela roku 1890 bezdětná. Dědicem statku čp. 33 (stavení v obci dosud stojí) se stal Antonín, který se oženil s Annou Hofmannovou z Čáslavek a když v listopadu roku 1914 zemřel, zůstaly po něm dvě děti, Jan a Anna. Na tyto děti přešel také statek, jehož kořeny sahaly až do 16. století, kdy jeho držba byla spjata se jmény Kaša a Martínek, což byli předci Pácaltů. S jejich jménem se tu však

setkáme až ve století 18., ale to se psalo pouze Pácal. Nynější podoba jména s koncovým "t" pochází až z 19. století, kdy bylo poprvé připsáno otci V. Pácalta.⁵

Václav Pácalt vychodil obecnou utrakvistickou školu v Heřmanicích, obci na Jaroměřsku, a poté pracoval u svého otce na rolnické usedlosti, a to až do doby odvodu. Tři roky prožil u dragounského pluku, kde byl také povýšen na desátníka. Po vykonání vojenské služby se odstěhoval z Čáslavek do Jaroměře, kde mu otec koupil na Jakubském předměstí hostinec "Na kopečku". Koupě hostince byla svatebním darem, neboť roku 1878 Václav Pácalt uzavřel sňatek s Marií Novákovou, dcerou sedláka Jana Nováka z Račic. Tento sedlák proslul svým přístupem ke vzdělání a úsilím o dobré postavení svých dětí⁶. Na dosud stojící budově hostince je skleněná mozaika, v jejímž středu se nacházejí iniciály VMP - Václav a Marie Pácaltovi.

Dá se usuzovat, že manželství Václava Pácalta a Marie Novákové bylo šťastné, naplněné zrozením čtyř dětí. Předčasně však skončilo po jedenácti letech smrtí Marie, která zemřela 24. 2. roku 1887 ve věku pouhých 33 let. Smuteční oznámení o její smrti sice uvádí, že se jednalo o tuberkulózu, ale jsou zde také zprávy, že mohlo jít o oboustranný zápal plic. V rodině se traduje vyprávění, že nastydla na posvícení v Čáslavkách, kde byla se svým manželem a nejmladším dítětem Bohuslavem, který byl ještě nemluvně a kterého kojila v ústraní v nevytopené místnosti. Jedná se však pouze o rodinnou pověst, což dokazuje také duplikát úmrtního listu Marie Pácaltové.

Václav Pácalt zůstal sám se čtyřmi malými dětmi⁷ a již se nikdy neoženil. O jeho tři dcery a jednoho syna Bohuslava se starala jeho patnáctiletá neteř, dcera Václavova staršího bratra Jana, sedláka z Dolan.

Jako by nestačila tato jedna krutá rána, přišla roku 1914 druhá. Dne 11. 2. tohoto roku umírá jeho jediný syn Bohuslav ve věku pouhých 28 let s největší pravděpodobností na srdeční selhání. Bohuslav působil jako geometr při zemské vládě ve Stolači v Hercegovině a do nemocnice v bosenském Sarajevu se uchýlil na léčení se srdcem, které však skončilo jeho smrtí. Pochován byl v Koševě bez svých blízkých, za velké účasti českých krajanů.⁸ Smrt jediného syna byla pro Václava Pácalta podnětem k intenzivní činnosti kronikářské, umělecké i sběratelské, v které hledal zapomnění nad ranami osudu, které byly o to bolestnější, že se o nich dovídal až

ze zpráv dr. Čokiče, který se soustrastí, ale bez přibarvování, vyličil Bohuslavův konec.

Naštěstí osud ostatních Pácaltových dětí byl mnohem radostnější. Nejstarší Zdena se provdala za melioračního mistra zemědělské rady Františka Tomšů a přítomnost jejich a jejich tří dětí Václava, Svatopluka a Zdenka v rodinné vilce zpříjemnila poslední roky Pácaltova plodného života. Růžena prožila život po boku profesora Josefa Jiráňka, jehož následovala na čas také do Nového Města na Moravě. Také jejich pout' se však ukončila v Jaroměři, kde působil profesor Jiránek na zdejší reálce. Z jejich manželství se narodily dvě děti, chlapec Jiří a později dcera Květoslava. Nejmladší dcera Václava Pácalta, Marie, se provdala za obchodníka a majitele domu Stanislava Stárka a i oni měli dvě děti, syny Stanislava a Vladimíra. Jistě by bylo velmi zajímavé sledovat také další osudy Pácaltových potomků, ale uvedené údaje o rodinných příslušnících pokládám za dostatečné.

Vztah jednotlivých členů rodiny a Václava Pácalta, nejstaršího muže v rodině, byl dle vyprávění paní učitelky Věry Tomšů velice pěkný, dá se říci patriarchální. O tom svědčí také rodinné fotografie a korespondence z počátku století. I nadále se často stýkal s dětmi a svými vnoučaty. Dosud je prý jeho památka ve velké úctě i u těch jeho potomků, kteří se narodili až po jeho skonu.

Václav Pácalt byl roku 1932 jmenován obecním zastupitelstvem své rodné obce Čáslavek čestným občanem za zásluhy a roku 1933 obdržel diplom čestného člena muzea v Jaroměři⁹, neboť se velkou měrou zasloužil o jeho rozkvět. Po několik let byl také člen muzejní komise a v letech 1930-1937 pravidelně přispíval do muzejních ročenek. Tak ještě za svého života dosáhl po zásluze uznání. Václav Pácalt zemřel 25. 5. 1938 ve stáří nedožitých 85 let. Příčinou smrti byl dle ohledacího listu zánět srdečního svalu.

Pohřeb se konal 28. 5. 1938 v Jaroměři, za účasti biskupa Církve československé Stanislava Kordule a všech jaroměřských spolků a organizací, jakož i někdejších Pácaltových spolupracovníků a přátel.

4.1 Poznámky ke kapitole

¹ Jedná se o údaj 28. 6. 1853, který nejspíše vznikl chybným opisem v jednom z Jirákových rukopisů, které sloužily jako podklad pro Jirákův příspěvek do místního časopisu Jaroměřsko. V časopisu je ale datum narození uveden již správně. O tom se můžeme přesvědčit také v úmrtním listu (Duplikáty matrik duchovní správy Církve československé, SOAN, kniha č. 78) a v matričním záznamu narození ze Státního oblastního archivu v Zámrsku.(viz přílohy)

² Josef Myslimír Ludvík patří k místním spisovatelům národního obrození na Královéhradecku. Narodil se roku 1796 v obci Dolany nedaleko Jaroměře, v Litomyšli vystudoval filosofii a v Hradci Králové bohosloví. Roku 1819 byl vysvěcen na kněze. Působil jako kaplan v Náchodě (1820 - 33), poté jako duchovní správce ve Studnici na Náchodsku (1833 - 47) a později jako farář v Bohušíně u České Skalici (od června 1847, ale ještě téhož roku odešel ze zdravotních důvodů do penze). Od roku 1847 žil až do své smrti jako fundatista v České Skalici. Zemřel na Nový rok 1856 v Náchodě, kam se odebral na vánoční návštěvu. Dopoledne téhož dne však ještě sloužil na své přání novoroční mši. Příčinou smrti byla nejspíše mozková mrtvice.

Jeho literární příspěvky vyšly v časopisech Krok, Květy, Rozličnosti, Poutník slovanský, Čechoslav, ale také v Časopisu Českého muzea a v Časopisu pro katolické duchovenstvo. Knižně vyšly "Památky hradu, města a panství Náchod i vlastníkův jeho". Kromě vlastní literární tvorby se věnoval také překladům z Lafontaine, přeložil například jeho Romula, prvního krále římského. Mezi jiným byl také zakládajícím členem Matice české.

(viz. Dějiny české literatury, II. díl, Praha, 1960, str. 628

Ottův slovník naučný XVI, str. 432

Riegrův slovník naučný IV., str. 1432)

³ Tyto údaje jsem čerpala z rozrodu a Pácaltova komentáře k tomuto rozrodu, který V. Pácalt zhotovil podle údajů J. M. Ludvíka. Originál J. M. Ludvíka však není

zachován celý. Ve fondu "J. M. Ludvík" ve SOAN se nachází část Ludvíkovy písemné pozůstalosti a také rodopisný materiál, který se týká předků J. M. Ludvíka a některých starých rodů z Dolan a z Čáslavek. Jedná se většinou o přípravné studie plné škrtnutí a odkazů. Pácaltův opis se nachází v soukromém vlastnictví potomků V. Pácalta. (viz přílohy)

⁴ Zápisky V. Pácalta z roku 1910, v soukromém vlastnictví.

⁵ Tamtéž.

⁶ Ústní svědectví p. Věry Tomšů.

⁷ Pětiletá Zdena, tři a půl letá Růžena, jeden a půl letá Marie a nemluvně Bohouš.

(Tyto údaje poskytla paní učitelka Věra Tomšů.)

⁸ Pravdivé informace o synově smrti a pohřbu obdržel V. Pácalt od MUDr. Čokiče, který Bohuslava v Sarajevu léčil a byl svědkem jeho konce.

(viz. Psaní MUDr. Čokiče, v soukromém vlastnictví potomků V. Pácalta)

⁹ Jiránek, J.: Vzpomínka na Václava Pácalta. Jaroměřsko II, 1948, č.4, červen, s. 6 - 9, obr. 1.

5 Starosta města Jaroměře

Politickou a veřejně prospěšnou činnost Václava Pácalta nelze sledovat nezávisle na vývoji města, jehož byl po 10 let hlavním představitelem. Na začátku této kapitoly je tedy nutné se alespoň stručně zmínit o historii královského věnného města Jaroměře, které patří k nejstarším českým městům.

Své jméno dostala Jaroměř nejspíše po svém zakladateli Jaromírovi, který byl synem Boleslava II., od kterého dostal Hradecko jako údělné knížectví. Nejspíše někdy mezi lety 996 - 1003 zde nechal vystavět hrad svého jména. První písemné zprávy máme ale až z r. 1126, kdy o Jaroměři píše kronikář Kosmas v souvislosti se Soběslavem, který na Jaroměřský hrad nechal převézt vězněného Břetislava.¹

Ze 13. st. se o Jaroměři žádné písemné zprávy nedochovaly, ale nejspíše za panování Přemysla Otakara II., nebo ještě za Václava I. se z bývalého hradu stalo královské město. Nové obyvatelstvo, které v době kolonizace přicházelo často z území dnešního Německa, si zde vystavělo své domy i kostel sv. Mikuláše, který stojí dodnes. Z někdejšího podhradí se tak stalo tzv. Horní předměstí (nynější Jakubské). Do znaku dostala Jaroměř vzprámeného stříbrného dvouocasého lva, vpravo hledícího a se zlatou trnovou korunou. Celý znak je na červeném poli.

Jako o královském městě se o Jaroměři dochoval záznam z r. 1307, kdy zemřelý Rudolf Rakouský odkazuje své ženě Alžbětě roční užitky z měst Hradce, Vysokého Mýta, Jaroměře a Poličky. Jaroměř se od tohoto roku stala věnným městem českých královen. I přes tuto skutečnost však byla v některých dobách zastavena². Stávalo se tak až do r. 1478, kdy český král Vladislav ustavil, že dávky a berně z Jaroměř nemají již nikdy dávány býti v zástavu, ale mají vždy přímo královské koruně náležet.

V době husitských válek stála Jaroměř zpočátku na straně krále Zikmunda. V květnu 1421 však Žižka z Trocnova Jaroměř oblehl a ta se po krátkých, ale urputných bojích vzdala. Město pak bylo vystaveno plenění husitských vojsk. Mnoho kněží i měšťanů bylo zavražděno. Byli dosazeni čeští konšelé a město samo přijalo

husitský program. V době husitství tak byl ve městě navždy zlomen německý vliv a Jaroměř se stala městem ryze českým a podobojím.

Roku 1548 došlo k velkému požáru, který zničil také radnici a část kostela sv. Mikuláše.³ Starý městský archiv uložený na radnici lehl nejspíše také popelem a s ním i značná část listinného materiálu a téměř všechny městské knihy, pravděpodobně také kniha pamětní. To vysvětluje skutečnost, proč je nejstarší dochovanou městskou knihou až Kniha zápisů červená z roku 1549⁴.

Z náboženského hlediska bylo Hradecko a Jaroměřsko v 16. st. luteránské. V Jaroměři existovala konzistoř podobojí, která měla být císařem obsazovaná, ale na jednotlivé fary si panstvo dosazovalo faráře podle svého uvážení. Tito kněží byli často vysvěceni podle protestantského řádu a většinou ženatí⁵. Roku 1625 však museli nekatoličtí kněží opustit město, které bylo pod nátlakem zde ubytovaného císařského vojska obráceno opět ke katolictví. Protireformace zde byla prováděna důsledně, takže mnozí odešli do emigrace. Dá se však říci, že městské obyvatelstvo přijímalo katolickou víru snáze než lid vesnický.

V 16. a 17. st. zaznamenala Jaroměř prudký rozvoj, a to i přes to, že byla tvrdě postižena důsledky třicetileté války i morovými epidemiemi.⁶ Postupně se zde však vytvořily cechy téměř všech existujících řemesel. Jejich konečný výčet je uveden v řádu hašení ohně z r. 1788.⁷ Podle dochovaných zpráv byla Jaroměř v 16. století větší než Písek, Čáslav nebo Kolín. Mimo školy, fary a obecního dvora zde bylo na 300 domů.⁸ Při prvním řádném číslování domů roku 1771 to již bylo 473 obytných stavení. Při sčítání obyvatel r. 1849 měla Jaroměř asi 4 307 obyvatel. Roku 1880 to již bylo 6 555.⁹

Velký význam pro město Jaroměř mělo panování císaře Josefa II., který r. 1780 Jaroměř osobně navštívil a na nedalekém Plese založil pevnost svého jména. Na sklonku jeho vlády (r. 1788) byl zaveden také zeměpanský magistrát, který umožňoval, aby si měšťanstvo zvolilo svou reprezentaci, která pak volila purkmistra a městskou radu. Zaniklo tak místo rychtáře a obecním záležitostem se napříště věnovali lidé vzdělání, úředníci.¹⁰

Při reorganizaci státní správy rakouské monarchie byl v roce 1849 v Jaroměři z rozhodnutí zemského gubernia zřízen okresní soud.¹¹ Jaroměř sice usilovala, aby se stala také sídlem okresního hejtmanství, ale to bylo umístěno do Dvora Králové nad Labem. Okresní soud zahájil svou činnost v roce 1850 a do jeho obvodu spadalo 56 obcí¹², které byly až na sedm obcí a jednu osadu ryze české. V roce 1855 byla spojena v nejnižší instanci politická a soudní agenda a obvod nového okresu se shodoval s dosavadním soudním okresem Jaroměř.¹³ Existence jaroměřského okresního úřadu skončila v srpnu 1868 a jaroměřský soudní okres byl znovu začleněn k politickému okresu královédvorskému a to i přes protesty jaroměřských občanů, kteří zaslali neúspěšně petici císaři.¹⁴ Jaroměřský soudní okres byl poté až do roku 1945 součástí politického okresu Dvůr Králové nad Labem. Jako samostatný politický okres Jaroměř vznikl v roce 1945 podle vydaného nařízení Československé republiky.¹⁵ Úřední jednání byla do r. 1860 vedena pouze v německém jazyce, od tohoto roku dvojjazyčně. Od r. 1918 měla být úřední jednání vedena pouze českou řečí, ale u jaroměřského okresního soudu byla vedena nadále dvojjazyčně s příslušníky německé národnosti z oněch sedmi zmiňovaných obcí, kde měla německá národnost převahu.¹⁶

Jaroměřský soudní okres byl až na několik větších průmyslových podniků (především textilních a jeden na zpracování kůží) okresem zemědělským. Navíc byly v jeho obvodě umístěny vojenské posádky (v Josefově a v Jaroměři) a počet obyvatel z měst včetně vojska nepřevyšoval počet obyvatel z vesnic jaroměřského okresu.¹⁷ Ani Jaroměř ani Josefov nebyla města příliš průmyslová. Největší a také po dlouhou dobu jediná továrna, tzv. Etrichova, byla založena až r. 1858 a byla postavena z bývalého mlýna, kde Josef Etrich nahradil mlýnské stroje tkalcovskými a mohl tak zahájit provoz v nové tkalcovně a přádelně.¹⁸ Tato továrna měla v době svého založení asi 3 000 vřeten, ale r. 1866 to bylo již 9 600 vřeten a zaměstnávala na 860 dělníků¹⁹ a jejich počet se i nadále zvyšoval. Od osmdesátých let zavedl J. Etrich poprvé v českých zemích předení a tkaní juty, což také přispělo k rozmachu závodu, který byl založen nejspíše v souvislosti se stavbou Jihoseveroněmecké spojovací dráhy²⁰ z Pardubic do Liberce. V letech 1857 - 9 probíhaly na Jaroměřsku práce na této rozsáhlé železniční stavbě, která alespoň částečně napomohla zprůmyslnění města.

Kromě drobné řemeslné výroby, která se udržela až do prvních desítek let 20. st., máme z devadesátých let 19. st. písemné záznamy o textilní továrně firmy Čerych v Josefově.²¹

Taková byla tedy situace v Jaroměři, když se Václav Pácalt stal starostou tohoto města. Václav Pácalt byl starostou města Jaroměře zvolen roku 1900 a tento úřad zastával až do roku 1910. Počátky jeho společenské aktivity však nelze hledat teprve v roce 1900. Zápisy obecního zastupitelstva z roku 1892 a z let následujících dokazují, že již v této době se jako jeden z městských radních účastnil schůzí obecního zastupitelstva a městské rady. Úřad městského radního zastával Václav Pácalt v době, kdy ve funkci starosty působil Karel Lánský (1892-1895, podruhé 1898 - 1900) a František Polický (1895-1898). Již v těchto letech se výrazně podílel na organizaci života ve městě i na činnosti městské rady.

Roku 1895 byl obecním zastupitelstvem do jeho péče svěřen hospodářský odbor a tentýž rok se V. Pácalt účastnil deputace do Vídně ke generálnímu ředitelství státních drah. Od ledna 1896 mělo totiž dojít k zestátnění Jiho-severoněmecké spojenecké dráhy a jak byla městská rada ředitelstvím státních drah v Praze informována, mělo být také zřízeno ještě jedno ředitelství na území Čech. Město Jaroměř se rozhodlo o toto místo ucházet a vyslalo dva své radní - V. Pácalta a Hellmanna do Vídně, aby u ministerstva obchodu a u generálního ředitelství státních drah usilovali o získání této výsady. Účast V. Pácalta na této akci svědčí o vážnosti, kterou požíval mezi občany města.

Jako člen zastupitelstva se mohl V. Pácalt v devadesátých letech podrobně seznámit se založením a činností vodního družstva Úpa. Již v prosinci 1893, tedy ještě v prvním roce existence tohoto vodního družstva, byl na schůzi obecního zastupitelstva přednesen návrh městské rady na přistoupení k vodnímu družstvu s cílem regulovat řeky Labe a Úpu až k josefovským hradbám. Tento návrh byl ponechán bez rozhodnutí a to až do dokončení regulačních plánů, jejichž zhotovení se značně protáhlo. Ještě v červnu 1897 členové zastupitelstva apelovali na urychlené dokončení regulačního plánu, neboť místní poměry to vyžadovaly. Tato urgence byla

skutečně opodstatněná, ale i tak přišla pozdě. Dne 30. 7. 1897 došlo k velké povodni²², která značně poškodila město.

Když se roku 1898 stal opět starostou Karel Lánský, Václav Pácalt z nezjištěných příčin rezignoval na místo městského radního. Protože byl však zvolen do odboru důvěrníků a do hospodářského výboru, účastnil se i nadále schůzí obecního zastupitelstva. V zápiscích obecního zastupitelstva je také dvakrát chybně uveden mezi radními a sice v zápisu ze schůze 25. 9. 1899 a 11. 12. 1899.

Roku 1900 se stal Václav Pácalt starostou²³, funkci jeho tajemníka vykonával MUDr. Paul²⁴ a jako radní v této době působili pánové Hoffmann, Hejna, Šlosárek, Růžicka a Juliš. Již na počátku svého volebního období byl Václav Pácalt nucen zabývat se pro město důležitými záležitostmi. Zápisy obecního zastupitelstva nás informují, že již na první schůzi nově zvoleného obecního zastupitelstva dne 25. 7. 1900 došlo k projednání zřízení vodovodu pro celé město. Za tímto účelem měla být zřízena studna, z níž by se čerpala voda do nádrže za nemocnicí, odkud by se rozváděla již samočinně do všech dílů města. Zřízení vodovodu mělo město přijít asi na 100 400 zl. Zároveň bylo nutné také řešit stížnost a podání žaloby k říšskému soudu na vojenský erár, který odmítal udržovat silnici od Jaroměře k Josefově, jak tomu bylo dosud.

Neméně důležitou záležitostí se stala chystaná regulace a meliorace řek Labe a Úpy. 1. 10. 1900 bylo na schůzi obecního zastupitelstva referováno o schůzi vodního družstva z 29. 9., kde byl zvolen osmičlenný výbor za vodní družstvo v Jaroměři a čtyři náhradníci z okolních obcí. Předsedou výboru se stal starosta V. Pácalt, ale jeho činnost k prospěchu tohoto vodního společenstva je námětem jiné kapitoly mé diplomové práce. Zde se zmiňuji pouze o nejpodstatnějších krocích vodního družstva, které se přímo dotýkají města a starosty Pácalta.

Je přirozené, že městská rada a obecní zastupitelstvo na svých schůzích projednávalo schválení regulačního plánu²⁵, neboť tento projekt měl pro město nesmírný význam. Proto byl také regulační plán, zhotovený místním stavitelem Čermákem²⁶ za 14 000 K, podroben pečlivému prozkoumání městské rady a odboru důvěrníků za přítomnosti technických znalců pánů Hellmanna a Čermáka.

V předešlých odstavcích jsem nastínila, čím se zabývala městská rada a starosta města na začátku svého funkčního období, které alespoň částečně spadá do úspěšných stavitelských let v Jaroměři. Vždyť roku 1884 byla postavena chlapecká škola Na Ostrově, 1885 zřízen městský park Na Ostrově, 1888 zřízen nový hřbitov, 1896 postaven Sokolský dům, 1906 průmyslová škola Na Ptákách. Roku 1907 byl z bývalého mlýna přestavěn dům pro poštu, 1907-8 zřízena elektrárna, 1913 byla dostavěna dívčí škola Na Ptákách, 1925-28 státní reálka (pozdější gymnázium) a konečně 1928 Husův sbor církevní²⁷. Z tohoto přehledu nejvýznamnějších staveb je patrné, že několik z nich vzniklo v období, kdy funkci nejvyššího představitele města zastával V. Pácalt.

Vedle těchto nákladnějších staveb však bylo nutno znovu vydláždit, opravit a chodníky opatřit jaroměřské silnice. Stálý problém zde představovala silnice k Josefově, která až dosud byla spravována tamějším vojenským erárem. Roku 1907 došlo konečně k znovuzřízení a vydláždění této erárem opuštěné silnice, přičemž město Jaroměř poskytlo pouze příspěvek 3 000 K a obec josefovská 2 000 K, ale podstatnou část hradil okresní výbor a c.k. ministerstvo války.²⁸

V letech 1905-8 došlo k rekonstrukci zdejšího velkého kostela sv. Mikuláše, kterou prováděl jaroměřský stavitel Čermák, přičemž vnitřní práce byly hrazeny městem. Finance k tomu potřebné byly ze zádušního fondu, ze správních přebytků městské spořitelny a ze zrušené obecní zastavárny (celkem asi 47 000). Na opravu kostela přispěla také státní subvence (asi 25 000) a sbírka občanů, jakož i příspěvek přifařených obcí (asi 10 000).²⁹

Jedna z nejvýznamnějších událostí v době, kdy Pácalt zastával funkci starosty, byla stavba elektrárny v roce 1908. I tentokrát je celý průběh jednání o stavbě i stavba sama zachycena v zápisech obecního zastupitelstva a v deníku o elektrárně³⁰, který z nařízení starosty Pácalta vedl tajemník dr. Josef Trojan. Určité informace můžeme také čerpat z příspěvku Josefa Pavla, starosty Jaroměře v třicátých letech 20. st., do ročenky městského muzea roku 1934³¹.

Ze zápisů ze schůzí obecního zastupitelstva se dovídáme, že již roku 1906 uvažovala městská rada o zřízení elektrárny. Původně měla být postavena místo

někdejší barvírny pod kostelem sv. Jakuba, ale protože představenstvo přálo zprůmyslnění města, byla tato budova prodána za 36 000 firmě Josef Pěnička a syn, kteří zde chtěli zřídit mechanickou tkalcovnu. Protože však městská rada považovala zřízení elektrické centrály za jednu z důležitých podmínek pro rozkvět a rozvoj města, věnovala se od října roku 1906 zhotovování plánu na její stavbu.

Na schůzi obecního zastupitelstva dne 11. 4. 1907 bylo rozhodnuto postavit elektrárnu na pozemku tzv. Landova mlýna na Pražském předměstí, který měl být vykoupen za 70 000 K. Obecní zastupitelstvo na svém návrhu setrvalo i poté, co obdrželo protestní petici podepsanou 293 občany Jaroměře³². Od místní spořitelny byla vyžádána půjčka 250 000 a 30. 3. 1908 byla zvolena šestičlenná elektrická komise, která měla sledovat záležitosti centrály. Dne 14. 5. 1908 byla stavba náhonu a budovy elektrické centrály zadána jaroměřskému staviteli Čermákovi za obnos 28 000 K.

Provedení rozvodné sítě a elektrického zařízení, tj. turbíny, lokomotivy a akumulátoru bylo zadáno brněnské firmě Bartelmus, Donát a spol. za paušální obnos 164 000 K. S touto firmou, jak se dovídáme z deníku J. Trojana, který obsahuje též originály smluv a vyjádření, bylo jednáno již od dubna 1908, a smlouva s ní byla podepsána 15. 5. 1908. Firma se zavazovala ukončit stavbu do šesti a půl měsíce od podepsání smlouvy, což se však nestalo, neboť ještě 1. 3. 1909 neschválila komise kolaudaci³³ pro neuspokojivý stav stavidel ve starém náhoně, kvůli nezřízení předepsané studny pro pitnou vodu atd. S dodávkou elektrického proudu mohlo být však i přes tyto obtíže započato již 19. 11. 1908.³⁴

Slibný vývoj elektrárny byl přerušen již první světovou válkou, kdy její provoz byl omezen pro nedostatek uhlí a nafty a konfiskací měděných drátů. Svou činnost ukončila jaroměřská rozvodna definitivně roku 1930, kdy se spojila s Východočeskou elektrárnou. I přes svou krátkou existenci prospěla místnímu obyvatelstvu i průmyslu a obchodu. Její zásluhou došlo také k připojení okolních zemědělských obcí (Jezbiny, Semonice, Smiřice, Hořenice) k městu.

Deník J. Trojana obsahuje též seznam všech osob, které se roku 1908 přihlásily k odebírání elektrického proudu z elektrárny. Celkem to bylo 120 stavení, včetně občanské záložny, spolkových jatek a důstojnického sboru c. k. pěšího pluku

zeměbrany. Postupně se však přihlašovali další a další odběratelé, mezi které patřilo místní nádraží³⁵, sousední Josefov³⁶ a okolní obce. Z těchto důvodů musela být elektrárna již roku 1909 rozšířena a modernizována dieslovým motorem. Celkový náklad na tyto uskutečněné změny činil 164 000 K.

Jako nejvyšší zástupce královského věnného města Jaroměř účastnil se V. Pácalt také dvakrát audience u rakouského císaře. Poprvé to bylo 23. 1. 1905, kdy deputace složená z okresního starosty Kottlanta, starosty města Jaroměře V. Pácalta a člena obecního zastupitelstva v Josefově J. Traxlera požadovala přiměřenou kompenzaci pro Jaroměř a Josefov v případě, že dojde k zamýšlenému přeložení sborového velitelství devátého armádního sboru z Josefova do Litoměřic.

Odchodem sboru a všech důstojníků a vojenských úředníků by obec Josefovská ztratila přes 300 rodin, což by vážně poškodilo zájmy obchodníků a živnostníků. Stoupl by také počet prázdných bytů, které byly právě pro důstojníky a jejich rodiny vystavěny. Přítomnost sborového velitelství byla důležitá také z toho hlediska, že nahrazovala nedostatek průmyslu, který se tu neuchytil kvůli existenci tzv. demoliční linie, a to ani po zrušení pevnosti a zmíněné linie.³⁷

Po krátkém slyšení císař přislíbil, že vzniklé ztráty budou patřičným způsobem vynahrazeny. Řešení této věci se ovšem protáhlo až do června roku 1909, kdy zástupci okresního výboru požádali o novou audienci u Jeho Veličenstva, aby se jako náhrady za odebrané velitelství devátého armádního sboru domohli zřízení státní střední školy nového typu - reálného gymnázia.

Audience byla udělena 21. 6. a proběhla ve stejném složení jako první, pouze byl do deputace přibrán ještě starosta Smiřic J. Hojný. Císař vyslechl žádost o zřízení reálného gymnázia v Josefově nákladem státním a poté se tázal, zda Josefov utrpěl odchodem velitelství skutečně tak velikou škodu. Zúčastněných zástupců měst okresu jaroměřského se vyptával na velikost jimi reprezentovaných měst. Audience byla ukončena, aniž by císař přislíbil zřízení školy. Nepříznivě v této věci působila skutečnost, že reálné gymnázium již existovalo ve Dvoře Králové a dvě školy tak blízko sebe by se vzájemně ochuzovaly o žáky. Proto také říšský poslanec Antonín Hajn radil v říjnu 1909 místnímu zastupitelstvu usilovat spíše o zřízení dívčího

pedagogia, nebo věnovat svou snahu většímu povznesení již stojící průmyslové školy. K uskutečnění výstavby střední školy došlo až mnohem později, kdy již český národ žil v samostatném státě. Určitou vinu na tom neslo samo zastupitelstvo Jaroměře, které při zvýšeném vydání za stavbu vodovodu, kanalizaci a stavbu dívčí školy Na Ptákách, nepomýšlelo v nejbližší době na zřízení střední školy, i když se této myšlenky do budoucna nezříkalo, vždyť téměř desetitisícové město nemohlo existovat bez střední školy. Škola tedy nebyla nakonec postavena v Josefově, ale v Jaroměři. Její výstavba proběhla v letech 1925 -28.

V srpnu 1909 byl dokončen železobetonový most přes řeku Labe mezi Jaroměří a Hořenicemi, který nahradil původní dřevěný most, který již od roku 1905 byl z důvodu nebezpečí sesutí uzavřen pro povozy. Zastupitelstvo města usilovalo o postavení nového pevnějšího mostu, a to v rámci regulace Labe, tj. zemskou regulační komisí. Tato možnost byla však zamítnuta a obec nemohla přistoupit k uskutečnění stavby, neboť její finanční rozpočet byl zatěžován již zřízením vodovodu. Téměř po 4 roky byla tedy Jaroměř ohrožována povodní, neboť případné sesutí mostu by znamenalo přehrazení toku vody a tím i zvětšení možnosti povodně. Podle vyjádření místodržícího království Českého K. Coudenhova³⁸ bylo nutné s výstavbou mostu sečkat, až dojde k úpravě Labe v těchto místech. Stalo se tak až v roce 1909. Nový most byl zřízen nákladem 35 000 K.

Počátkem prosince 1910 byla zvolena reklamační komise pro obecní volby. Tento rok skončilo totiž druhé období, kdy V. Pácalt zastával funkci starosty. Naposledy se V. Pácalt jako nejvyšší představitel města zúčastnil schůze obecního zastupitelstva dne 23. 1. 1911. O měsíc později vzpomíná nově zvolený starosta Fejtek zásluh svého předchůdce.

Ne všichni občané však ocenili starostenskou činnost V. Pácalta. Bylo také dosti takových, kteří místo otevřené kritiky přešli k pomluvám a nactiutrhání. Rok 1910 byl totiž pro Václava Pácalta určitým rokem zlomu, neboť prodal Bohdanu Jakubcovi hostinec "Na kopečku"³⁹ a odstěhoval se do svého nově postaveného domku čp. 40, který si roku 1908 nechal postavit na zahradě pod hostincem nákladem 18 125,48 K.

Právě tato skutečnost se stala příčinou ke vzniku nejrůznějších pomluv, pramenících nejspíše ze závisti, s největší pravděpodobností neopodstatněných.

Pro Václava Pácalta, který se z osobních poznámek i vzpomínání pamětníků jeví jako člověk velice zásadový a svědomitý⁴⁰, nebylo snadné se vyrovnat s tvrzením, že finanční základ pro svůj nový dům získal z přijímaných úplatků. Proto odmítl nabídku nového starosty Fejtka na místo předsedy nebo ředitele Občanské záložny, která nejspíše vycházela z faktu, že v letech 1900 - 1910 vykonával nejen funkci starosty, ale také předsedal ve schůzích řídítelstva a výboru spořitelny v Jaroměři a podílel se na rozdělení každoročních přebytků k prospěšným účelům.

Zároveň podal V. Pácalt rezignaci na členství v okresním výboru a okresním zastupitelstvu, kam byl 16. 3. 1909 zvolen.⁴¹ Okresní starosta Jan Kotlant mu zaslal dopis, v kterém se ho snažil odradit od zamýšlené rezignace, ale V. Pácalt byl, jak sám píše, natolik znechucen kolujícími řeči, kterými se mu odměnili za desetileté služby, že na svém rozhodnutí setrval. Proto také musely být v březnu 1911 provedeny doplňující volby do okresního výboru. Pácaltova starostenská léta však nebyla pouze haněna. Dopis JUDr. Františka Ulricha⁴² předsedy Středolabského komitétu a starosty královského města Hradce Králové z 26. 2. 1911 je poděkováním a uznáním Pácaltovy dosavadní činnosti ve funkci starosty a ve výboru Středolabského komitétu⁴³, jehož členem se V. Pácalt stal v dubnu 1908.

I přes tyto výše uvedené neshody patřil V. Pácalt ve městě k velmi váženým a poměrně oblíbeným osobnostem, o čemž svědčí události roku 1918. Tento rok byl V. Pácalt ve společné schůzi předáků všech zdejších stran z 29. 10. zvolen prvním předsedou Okresního Národního výboru v Jaroměři. Schůze se konala o páté hodině večerní a sešlo se na ní 24 delegátů. Ti zvolili členy předsednictva Okresního národního výboru. Bylo také rozhodnuto zřídit tři odbory - vojenský, aprovisační a rekvisiční. Každý tento odbor měl svého předsedu, ale jednatel měl být pro všechny tři odbory společný. Předsedou celého Národního výboru, který byl volen z plena, se dle návrhů socialistických stran stal V. Pácalt.⁴⁴

Dne 30. 10. 1918 vyšlo druhé zvláštní vydání časopisu Pokrok, v kterém bylo oznámeno svolání představenstva nového řídicího orgánu⁴⁵. Časopis informoval své

čtenáře, že ustanovený Národní výbor přejímá všechnu prozatímní moc v okrese jaroměřském a prohlašuje, že učinil všechna vhodná opatření pro bezpečnost a výživu občanů. Zároveň je zde konstatován klidný a důstojný průběh národních projevů, kterými český lid vyjadřuje své nadšení.

V prvních listopadových dnech došlo z rozhodnutí Národního výboru ke dvěma významným činům. Na první plenární schůzi Národního výboru dne 3. 11. bylo totiž usneseno zabavit politické archivy na všech četnických stanicích a u okresního hejtmanství, což se v následujících dnech také stalo, a vyslat deputaci do Prahy k Národnímu výboru, aby mohla být v jaroměřském okrese vyhlášena mobilizace osmnácti až třicetiletých.⁴⁶ Na všech těchto rozhodnutích se V. Pácalt podílel. Z titulu své funkce předsedy Národního výboru se také účastnil 1. 11. odebrání staničního velitelství v Josefově německému generálmajorovi Leskoschkovi. Velitelství bylo předáno podplukovníkovi Karlu Dufkovi.⁴⁷

Protože se členem Národního výboru nestal starosta města Wenke, velmi brzy počaly po Jaroměři kolovat řeči, které znevažovaly jednak způsob volby představenstva Národního výboru a také stranu státoprávně demokratickou⁴⁸. V. Pácalt se nestal obětí těchto pomluv pouze proto, že do funkce předsedy Národního výboru byl zvolen jednohlasně, tedy i zástupci jiných politických stran. Ostatní však byli osočováni, že svá místa získali nečestně. Z těchto důvodů byla státoprávní demokracii 21. 11. uspořádána schůze, kde byl podán návrh na novou volbu členů Národního výboru. Tento návrh byl ale jednohlasně zamítnut, čímž byla zcela srozumitelně vyjádřena nedůvěra v starostu Wenkeho.

V době své existence se musel Národní výbor vyrovnat s řadou problémů. Jedním z nich bylo hnutí německých obyvatel v některých sousedních obcích, jehož cílem bylo užší napojení se na liberecké akce. V prvních poválečných dnech vrcholí totiž národnostní spory mezi Čechy a Němci, jejichž počátky musíme hledat již v politické situaci vyvstálé v druhé polovině 19. století. Roku 1874 ukončili totiž mladočeši svým vstupem na zemský sněm⁴⁹ šestnáct let trvající pasivní resistenci českých politiků. Od roku 1879 se účastnili také zasedání říšské rady.⁵⁰ Lze říci, že již

od konce sedmdesátých let 19. století usilovali čeští politici o dosažení jazykové rovnoprávnosti na univerzitě, středních školách a úřadech.⁵¹

Politická aktivita Čechů však vyvolávala obavy německých liberálů, neboť česká státoprávní koalice⁵² nad nimi získala převahu nejen ve Vídni, ale i v Praze. Za těchto okolností vystoupili němečtí liberálové v polovině osmdesátých let s koncepcí uzavřeného jazykového území⁵³, kterou se jim v lednu 1890 téměř podařilo prosadit. Taaffeho vláda usilující o urovnání neshod mezi českou a německou stranou pozvala zástupce staročechů, německých liberálů i obou stran velkostatkářské kurie na jednání do Vídně. Mladočeši přizváni nebyli a to také umožnilo snazší dohodu na 11 bodech, podle kterých by se Čechy dělily na území výlučně německé a území dvojjazyčné. Tyto body⁵⁴ se však pro odbor mladočechů, kteří roku 1891 zvítězili ve volbách, nepodařilo prosadit v původní podobě⁵⁵, neboť neměly ani legislativní charakter. Ovšem fakt, že staročesi s nimi souhlasili a absolutní⁵⁶ vítězství mladočechů roku 1895 ve volbách znamenalo definitivní porážku staročechů na politické scéně. /?

Myšlenka uzavřeného jazykového území však nebyla u německy mluvících obyvatel vzniklého Československa odsunuta do pozadí. Dne 23. 10. 1918 byl v severních Čechách ustanoven výbor, který měl připravit vznik zvláštní provincie Deutschböhmen, která zahrnovala území severních Čech od Chebu až po východní Čechy. Centrem tohoto hnutí byl Liberec - Reichenberg. Dne 29. 10. byla německá provincie Deutschböhmen vyhlášena a 30. 10. byla rakouským ministerstvem uznána součástí Rakouska. V následujících dnech vznikly ještě provincie Sudetenland, Böhmerwaldgau, Deutschsüdmähren. Požadavky těchto provincií byly také předneseny na mírové konferenci v Paříži. "Konečné" řešení však představoval zásah státu, který nechal tato území obsadit československou armádou. Dne 16. 12. 1918 byl obsazen také Liberec a zemská správa zde sídlící uprchla do Žitavy a do Vídně.

Další problém představoval fakt, že Národní výbor jako správní instituce jaroměřského okresu musil zajistit ochranu a bezpečnost arcivévodovi Leopoldovi Salvatorovi a jeho rodině a arcivévodkyni Marii Valerii, kteří našli prozatimní bydliště na zámku v nedalekých Smiřicích. V. Pácalt z titulu své funkce předsedy se po zvědění této zprávy ihned spojil s Národním výborem v Praze a snažil se odvrátit

jej od tohoto úmyslu. Uváděl také, že Okresní Národní výbor v Jaroměři nemůže nést odpovědnost za udržení pořádku, jestliže členové habsburské rodiny budou ve Smiřicích ubytováni, ale pražský Národní výbor své rozhodnutí potvrdil.

U příležitosti třistaletého smutného výročí porážky českých stavů na Bílé hoře uspořádal Národní výbor na jaroměřském náměstí 10. 11. 1918 tábor lidu. Tábor lidu zahájil předseda Národního výboru V. Pácalt, který ve své řeči vzpomněl příčiny pořádaného shromáždění občanů. Poté se slova ujal jednatel Národního výboru pan Vaněk, který hovořil o třistaleté porobě a jejím skončení. Při tomto táboru lidu proběhla také slavnostní přísaha strážních setnin do rukou Národního výboru. Po skončení přísahy vzpomněl V. Pácalt všech, kteří se zasloužili o samostatný československý stát a provolal slávu Masarykovi, Wilsonovi a českým legionářům. Ve svém projevu k vojákům je vyzval k ochotnému vykonávání národní povinnosti a k šíření demokratických myšlenek v armádě nového státu⁵⁷.

Existence Národního výboru byla poměrně krátká. Již na druhé plenární schůzi 18. 11. 1918 bylo jednáno o tom, nemá-li být již jeho činnost zastavena, když již v Praze úřaduje řádná vláda. Toto jednání skončilo prozatímním rozhodnutím, že dokud trvá Národní obrana bude také Okresní Národní výbor v Jaroměři zachován. Tyto debaty byly ukončeny počátkem prosince, kdy Kramářova vláda vydala nařízení, kterým prohlásila činnost všech národních výborů za skončenou, neboť mimořádné poměry již pominuly a není již nadále možné, aby správa státní byla vedena samostatnými místními orgány.

Dle tohoto nařízení ministerské rady ukončil také Národní výbor v Jaroměři 8. 12. 1918 svoji činnost. Tento den proběhla poslední plenární schůze, kde byla uskutečněna bilance činnosti Národního výboru, která trvala šest neděl. Za tuto dobu vyřídil Národní výbor na 353 protokolů, pro zdejší posádku zaopatřil 600 000 K od České banky a od Občanské záložny na žold pro mužstvo i na platy důstojníků a na vydržování strážního praporu a Národní obrany⁵⁸. Náčelník Národní obrany Skalský ve svém referátě vyzdvihl zásluhu Národního výboru na tom, že byl tak brzy sestaven zdejší strážný prapor, který zamezil rozkrádání erárních věcí uložených v zajateckých táborech v Josefově a v Broumově.

V dalších letech již V. Pácalt žádnou funkci nezastával. To však neznamená, že se i nadále nezajímal o politické dění. O jeho neutuchajícím zájmu a dobrém úsudku, který nemohlo zastříti ani stáří, svědčí dochovaná výzva “Občanům jaroměřským na uvážení”⁵⁹, která pochází z roku 1938, tedy z období těsně před Pácaltovou smrtí. V. Pácalt zde zdůrazňuje nutnost svornosti a společné kandidátky v příštích obecních volbách a končí slovy:

5.1 Poznámky ke kapitole

- ¹ Knapp, A.: Paměti královského věnného města Jaroměře n. Labem, Jaroměř, 1887, str. 3. (dále pouze Paměti ...)
- ² Karel IV. zastavil Jaroměř slezským knížatům Opolským, ale Václav IV. ji opět vykoupil za 8 000 kop gr. pr. a zapsal jako věnné město své choti Žofii Bavorské. Po husitských válkách ji Ladislav zastavil podkomořímu království Českého Vaňkovi z Valečova.
(viz. Knapp, A.: Paměti ..., Jaroměř, 1887, str. 16 a 26).
- ³ Tento kostel, který alespoň částečně pochází ze 13. st., měl původně dvě věže. Jedna shořela při velkém požáru r. 1548 a druhá nacházející se při severní kostelní lodi byla při dalším velkém požáru roku 1670 natolik poškozena, že musela být o 15 loktů zkácena a r. 1753 se zbortila, přičemž ve svých sutinách pohřbila ženu a dceru kostelníka.
(viz Knapp, A. : Paměti ..., Jaroměř, 1887, str. 41 -42
Wolf, V.: O Středověkém opevnění města Jaroměře, In: Minulostí Jaroměře, Trutnov, 1968, str. 39 - 40).
- ⁴ SOAN, fond Archiv města Jaroměře, Kniha zápisů červená, kniha č. 1.
- ⁵ Knapp, A.: Paměti..., Jaroměř, 1887, str. 64 - 74.
- ⁶ Velká morová rána postihla Jaroměř roku 1555, kdy zemřelo asi 1100 osob. Větší epidemie vypukla potom roku 1680, kdy zemřelo asi 133 osob.
(viz Knapp, A.: Paměti..., Jaroměř, 1887, str. 45 a 147)
- ⁷ Tento řád cituje také A. Knapp ve své publikaci na str. 143. Uvádí se zde také jaké povinnosti měl určitý cech při hašení ohně.
- ⁸ Knapp, A.: Paměti..., Jaroměř, 1887, str. 81.
- ⁹ Lesák, V. a Heřmanský, J.: Z historie dělnického spolku Ruka, In: Minulostí Jaroměře, Trutnov, 1968, str. 73.
- ¹⁰ Knapp, A.: Paměti..., Jaroměř, 1887, str. 191.
Mertlíková, O.: Císař Josef II. a Josefov, Jaroměř, 1991, str. 14.

¹¹ Z původních šestnácti krajů bylo zřízeno jen sedm krajů, ale k tomu sedmdesát devět pokrajů a dvě stě deset soudních okresů. Mezi nové okresy patřil i jaroměřský soudní okres, který byl připojen ke kraji Jičínskému a podkraji (tj. okresnímu hejtmanství) Královédvorskému.

(viz. Příbyl, O.: Okresní soud v Jaroměři z let 1850 - 1949, In: Minulostí Jaroměře, Jaroměř, 1971, str. 133)

¹² Jednalo se o následující obce (města a osady nejsou rozlišeny): Benátky, Brod, Malá Bukovina, Čáslavky, Černožice, Dolany, Dolní Dolce, Doubravice, Habřina, Heřmanice, Holohlavy, Hořenice, Hoříněves, Hubíles, Hustiřany, Chvalkovice, Jaroměř, Jásenná, Jezbiny, Josefov, Krabčice, Lejšovka, Litič, Lužany, Máslojedy, Miskolezy, Neunášov, Nový Ples, Starý Ples, Račice, Rasošky, Rodov, Roztoky, Rožnov, Rychnov, Rtně, Říkov, Sebuč, Semonice, Sendražice, Smiřice, Smržov, Slotov, Svinišťany, Šestajovice, Malý Třebešov, Velký Třebešov, Velichovky, Vestec, Vlkov, Vilantice, Výhledy, Zaječí, Zaloňov, Zvol, Žiželoves.

(viz. Příbyl, O.: Okresní soud v Jaroměři z let 1850 - 1949, In: Minulostí Jaroměře, Jaroměř, 1971, str. 133).

¹³ Bouza, E.: Okresní úřad v Jaroměři a počátky jaroměřského dělnického hnutí, In: Minulostí Jaroměře, Jaroměř, 1971, str. 105.

¹⁴ V petici podané císaři protestovali Jaroměřští proti tomu, že byli znovu přičleněni ke Dvoru Králové, ačkoliv má Jaroměř výhodnou polohu, je křižovatkou tří železničních tratí a město chrání pevnost v nedalekém Josefově.

(viz. Bouza, E.: Okresní úřad v Jaroměři a počátky jaroměřského dělnického hnutí, In: Minulostí Jaroměře, Jaroměř, 1971, str. 108).

¹⁵ Jedná se o částku 52, Sbírky zákonů. Jaroměřský soudní okres po r. 1945 měl celkem 48 obcí a asi 27 500 obyvatel.

(viz. Příbyl, O.: Okresní soud v Jaroměři z let 1850 - 1949, In: Minulostí Jaroměře, Jaroměř, 1971, str. 134).

¹⁶ Jedná se o obce: Brod, Heřmanice, Krabčice, Litič, Slotov, Vestec a Zaloňov a osada Zaječí.

(viz. Příbyl, O.: Okresní soud v Jaroměři z let 1850 - 1949, In: Minulostí Jaroměře, Jaroměř, 1971, str. 133 a 137).

-
- ¹⁷ Tamtéž, str. 141.
- ¹⁸ Bičišťová, E.: Ze vzpomínek na počátky průmyslu v Jaroměři, In: Hradecký kraj, Hradec Králové, 1959, str. 432 - 434.
- ¹⁹ Švec, J.: Dělnické hnutí v Jaroměři koncem 19. století, In: Minulostí Jaroměře, Jaroměř, 1971, str. 112.
- ²⁰ Jednalo se o železniční spojení mezi Libercem a Pardubicemi. Trať byla vedena přes Turnov, Semily, Starou Paku, Dvůr Králové, Josefov a Hradec Králové. Stavba dráhy byla uskutečněna mezi lety 1856 - 59 a financována akciovou společností. Hlavními koncesionáři byli Jan Liebig, bratři Kleinové, Vojtěch Lanna, sychrovský velkostatkář Arnošt Rohan, hrabě Harrach a Mořic Zdekauer. Na stavbě dráhy se podílel i anglický kapitál a to jménem Charlese Semana z Londýna.
(viz. Machač, J.: Sto let Jiho-severoněmecké spojovací dráhy, In: Hradecký kraj, Hradec Králové, 1958, str. 423 - 428)
- ²¹ Příbyl, O.: Okresní soud v Jaroměři z let 1850 - 1949, In: Minulostí Jaroměře, Jaroměř, 1971, str. 144.
- ²² Zápisy obecního zastupitelstva od 5/12 1891 do 17/12 1900, SOAN, kniha č. 119.
Dle tehdejšího starosty města Fr. Polického to byla povodeň, kterou dosud nikdo nepamatoval. Ze vzniklé pohromy bylo však dr. Náhlavským, který svolal schůzi občanů do Grand hotelu, obviněno představenstvo města. Tomu nezbylo nic jiného, než se hájit fakty. Den před povodní nařídil starosta hasičskému sboru noční hlídky, které měly v případě dalšího stoupání Labe a Úpy varovat mlynáře a továrníky a u břehů řek bydlící občany. Brzy ráno 30. 7. voda začala prudce stoupat a starosta nařídil rychle vytáhnout stavidla, což však nemohlo být provedeno pro rychlý vzestup vody, která zcela zamezila přístup ke stavidlům. Pro nečekaně rychlý průběh přírodní katastrofy již nemohla být žádná jiná opatření provedena.
Město Jaroměř však nebylo jediné, které bylo roku 1897 postiženo silnou povodní. Tohoto roku utrpěly celé severní Čechy velké ztráty v důsledku živelných povodní.
- ²³ O volbě starosta r. 1900 píše Polaban, č. 7, 7. 4. 1900, str. 3 -4. Uvádí se zde, že starosta Lánský rezignoval, neboť městská rada byla nařčena ze záměrně vysokých stavebních nákladů. Na schůzi městské rady dne 2. 4. byl opět zvolen, ale volbu nepřijal.
-

- ²⁴ MUDr. Vojtěch Paul žil v letech 1865 - 1929. Roku 1891 promoval na KU a o dvě léta později si otevřel samostatnou lékařskou praxi v Jaroměři. Podobně jako V. Pácalt i on se značně podílel na rozkvětu městského muzea. V letech 1900 -1 byl správcem muzea, v letech 1904 - 29 byl předsedou muzejní, letopisné a vlastivědné komise. Je autorem řady historických statí a drobných publikací. V letech 1905 - 13 byl redaktorem "Hradeckého kraje", kam přispíval svými články z oboru archeologie, historie a dějin umění. Téměř 18 let působil ve funkci náměstka starosty města.
(viz. Minulostí Jaroměře, Trutnov, 1968, str. 245 - 6)
- ²⁵ Schůze obecního zastupitelstva ze dne 18. 2. 1901, Zápisy obecního zastupitelstva od 5. 12. 1891 do 18. 3. 1901, SOAN, kniha č. 119.
- ²⁶ Jan Čermák byl významný jaroměřský stavitel. Vedl například stavbu chlapecké školy Na ostrově r. 1884, podílel se na regulaci Labe od mostu k jezu, na opravě kostela sv. Mikuláše a na stavbě městské elektrárny r. 1908. Vystavěl také Fügnerovu sokolovnu, Občanskou záložnu a tzv. Otův dům.
(viz. Minulostí Jaroměře, Trutnov, 1968, str 200)
- ²⁷ Tyto údaje jsem čerpala z příspěvku V. Pácalta "Červení a bílí", In: Ročenka městského muzea, Jaroměř, 1930, str. 37.
- ²⁸ Zápisy obecního zastupitelstva od 21. 1. 1907 do 13. 3. 1911, SOAN, kniha č. 121.
- ²⁹ O darech na úpravu kostela píše Polaban, číslo 11, 2. 6. 1905, str. 2 a 4.
- ³⁰ Deník o elektrárně, SOAN, Pozůstalost V. Pácalta, kartón č. 9.
- ³¹ Pavel, J.: Jubileum městské elektrárny v Jaroměři, In: Ročenka městského muzea, Jaroměř, 1934, str. 19 -22.
- ³² Tamtéž, str. 20.
- ³³ Deník o elektrárně, SOAN, fond "Pozůstalost V. Pácalta", kartón č. 9.
- ³⁴ Pavel, J.: Jubileum městské elektrárny v Jaroměři, In: Ročenka městského muzea, Jaroměř, 1934, str. 21.
- ³⁵ Projekt elektrického osvětlení zdejšího nádraží byl schválen ministerstvem železnic v červenci roku 1909. Městská elektrárna se zavázala dodávat dráze elektrický proud k osvětlení nádraží za 22,25 h při spotřebě do 50 000 Kwh, a za 20 h při spotřebě přes 50 000 Kwh.

(viz. Pavel, J.: Jubileum městské elektrárny v Jaroměři, In: Ročenka městského muzea, Jaroměř, 1934, str. 19 - 22.)

³⁶ Josefov byl k jaroměřské elektrické centrále připojen v letech 1910 - 1922.

³⁷ Josefov přišel o pevnostní statut v roce 1888 a zůstal pouze posádkovým městem. V roce 1948 byl sloučen se sousední Jaroměří.

³⁸ Jednalo se o vyjádření místodržícího k žádosti zastupitelstva z prosince 1906, Zápisník z r. 1902, díl II., SOAN, fond Pozůstalost Václava Pácalta, kartón č. 1.

(Tento zápisník je sice označen r. 1902, ale záznamy tam jsou již o posledních desetiletích 19. století a sahají až do r. 1909.)

³⁹ Hostinec byl prodán za 42 000 K., Zápisník č. II., z let 1909 -10, v soukromém vlastnictví.

⁴⁰ O jeho svědomitosti svědčí zápisy obecního zastupitelstva, z kterých se dovídáme, že z osmnácti schůzí obecního zastupitelstva od srpna 1891 do prosince 1894 se V. Pácalt účastnil celkem patnácti. Ze sedmnácti schůzí od března 1895 do března 1898 se účastnil dvanácti.

⁴¹ Zápisky obecního zastupitelstva od 21. 1. 1907 do 13. 3. 1911, SOAN, kni. č. 121.

⁴² V soukromém vlastnictví potomků pana V. Pácalta.

⁴³ Středolabský komitét byl nepolitický spolek, jehož cílem bylo splavnit a regulovat tok středního Labe. Nejvíce vynikla činnost předsedy spolku Františka Ulricha a místopředsedy Jana Koblanta. Zdůrazňovali nutnost regulace a splavnění Labe, neboť polabské zemědělství bylo každoročně poškozováno záplavami. Spolek vydával také vlastní časopis "Střední Labe upravené a uplavené".

Příznivý obrat nastal pro Středolabské komitét v červnu 1905, kdy sněm království Českého přijal zemský vodocestný zákon, a potom v září 1906, kdy Labe od Jaroměře po Mělník přešlo ze správy zemské do správy státní. (vyhláška 111/1906 zz.) Říční správu ve zmíněné trati mělo od té doby obstarávat c. k. ředitelství pro stavbu vodních cest ve Vídni, případně jeho zástupci v Praze.

viz. regionální časopis Polaban, č. 20, září 1899, str. 2 - 3

Rouček, Fr.: Generální rejstřík ke sbírce zákonů, Praha, 1940, 207s.

Zákoník zemský 1905 - 6, str. 170.

⁴⁴ Pácalt, V.: Válka světová 1918, SOAN, fond Pozůstalost V. Pácalta, nestránkováno

⁴⁵ II. zvláštní vydání týdeníku Pokrok z 30. 10. 1918. Provolání nese název "Český lide okresu Jaroměřského". Zároveň je zde výzva župního náčelníka sokolstva k mobilizaci Podkrkonošské župy.

⁴⁶ Pácalt, V.: Válka světová 1918, SOAN, fond Pozůstalost V. Pácalta, nestránkováno

⁴⁷ SOAN, III. zvláštní vydání týdeníku Pokrok z 2. 11. 1918 podrobně popisuje odstranění generála Leskoczka a podplukovníka Niemetze i události, které k tomu vedly.

⁴⁸ Česká státoprávní demokracie byla politická strana, vytvořená roku 1918 sloučením Národní strany svobodomyslné (založ. r. 1874), České strany státoprávně pokrokové (založ. r. 1908), moravské strany lidově pokrokové (založ. r. 1891), České strany pokrokové (založ. r. 1900) a části Národní strany (založ. v 60. letech 19. st.). V čele České státoprávní demokracie stál Karel Kramář a Alois Rašín. Roku 1919 došlo k přejmenování na Československou národní demokracii.

(viz. Ilustrovaná encyklopedie, Praha, 1995, str. 228)

Strana státoprávně demokratická v Jaroměři - její ustavující schůze se konala 1. 6. 1918. Jako řečník na této schůzi promluvil V. Dyk z Prahy, a zároveň byla podána zpráva o činnosti prozatímního výboru této strany, který byl zvolen 23. 2. 1918 na schůzce zástupců státoprávně pokrokové, svobodomyslné a realistické strany a jehož byl V. Pácalt předsedou. Z titulu této funkce předsedal V. Pácalt také ustavující schůzi 1. 6. 1918, na které byl zvolen výbor místní organizace, jehož členem se 27. 7. 1918 stal také V. Pácalt. V. Pácalt uvádí ve svých zápiscích, že se zdráhal, ale nakonec přijal, neboť se domnívá, že to prý každého Čecha povinnost, aby dle svých sil sloužil.

(viz. SOAN, fond Pozůstalost V. Pácalta, Pácalt, V.: Válka světová 1918, nestránkováno, kartón č. 8)

⁴⁹ Na zemský sněm vstoupilo roku 1874 pouze 7 poslanců (mladočechů), takže jejich účast měla spíše symbolický než politický význam. Teprve o 4 roky později (r. 1878)

došlo k dohodě se staročechy a vytvoření tzv. státoprávního klubu, složeného ze zástupců obou politických stran a k jeho vstupu na zemský sněm.

Urban, O.: České a slovenské dějiny do roku 1918, Praha, 1991, str. 199.

- ⁵⁰ Na říšské radě vytvořili státoprávní poslanci z Čech a Moravy společný český klub, který spolu s poslanci tzv. klubu pravého středu (ten byl tvořen konzervativními poslanci všech korunních zemí) a poslanci polského poslaneckého klubu představoval po čtrnáct let oporu vlády ministerského předsedy hraběte Eduarda Taaffeho.

Urban, O.: České a slovenské dějiny do roku 1918, Praha, 1991, str. 200.

- ⁵¹ Bylo dosaženo drobných ústupků. V dubnu 1880 Stremayerova jazyková nařízení zrovnoprávnila češtinu s němčinou v tzv. vnějším úřadování. V únoru 1882 došlo také k rozdělení Karlo - Ferdinandovy univerzity na českou a německou.

Urban, O.: České a slovenské dějiny do roku 1918, Praha, 1991, str. 200.

- ⁵² Státoprávní většinu na zemském sněmu představovali mladočeši a staročeši sdružení od r. 1878 ve státoprávním klubu. Při volbách r. 1883 zvítězila v kurii velkostatku historická šlechta, což znamenalo, že se němečtí zástupci na sněmu stali menšinou.

- ⁵³ S touto myšlenkou poprvé vystoupil německý poslanec Eduard Herbst v září 1884 na českém sněmu a o dva roky později (prosinec 1886) o ní promluvil na zemském sněmu také Ernst von Plener. V obou případech byl návrh odmítnut, neboť jeho uskutečnění by znamenalo dělení a rozpad jednotného království. Němečtí poslance na protest vstoupili do pasivní rezistence.

Urban, O.: České a slovenské dějiny do roku 1918, Praha, 1991, str. 201.

- ⁵⁴ Německé slovo Punkt (bod) dalo označení celé vídeňské dohodě, která vstoupila do národních dějin pod názvem punktace.

- ⁵⁵ Došlo pouze k rozdělení zemské školní rady a zemské zemědělské rady.

- ⁵⁶ Staročeši získali pouze 3 mandáty, ale mladočeši celkem 89.

- ⁵⁷ Pácalt, V.: Válka světová 1918, SOAN, fond Pozůstalost V. Pácalta, nestr., kartón 8

lze srovnat s V. zvláštním vydáním týdeníku Pokrok z 9. 11. 1918.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ V soukromém vlastnictví potomků pana V. Pácalta (viz. Přílohy).

6 Jaroměř v díle Václava Pácalta

Činnost Václava Pácalta byla skutečně všestranná. Nejen, že psal do místních časopisů články, v kterých vzpomínal na dobu svého mládí, či vyzýval k činnosti k všeobecnému prospěchu celého města, ale od začátku I.světové války až do jejího konce svědomitě zaznamenával všechny události, které se odehrály v Jaroměři či na frontě. Shromažďoval v podstatě vše, co mělo nějakou souvislost s válkou. Jeho rukopisy tedy obsahují vlepené úřední vyhlášky, provolání, plakáty, výstřižky z novin a časopisů, ale i dopisy vojáků a poukázky na přiděl potravin. K výstřižkům připoisoval svůj komentář a vysvětlivky a někdy se mu podařilo také zachytit výroky a zkažky, které obíhaly mezi lidmi.

Vznikla tak svébytná kronika I. světové války, která nakonec dosáhla počtu 18 svazků. Tyto válečné zápisky odkázal Václav Pácalt na sklonku svého života městskému muzeu a v současné době jsou uloženy ve fondu Státního okresního archivu v Náchodě.

Celé Pácaltovo dílo bylo také roku 1933 muzejní komisí publikováno pod názvem "Jaroměř za války světové"¹ a opatřeno předmluvou Jana Stanislava Polického². J.S. Polický zde sice oprávněně vyzdvihuje význam takové kroniky pro město Jaroměř, ale zároveň zcela nehistoricky, nadneseně a oslavně uvádí, že je ojedinělá nejen v naší zemi, ale i ve světě.³ Zmiňuje se také, že i univerzita v Paříži, Sorbonna, si vyžádala od muzejní komise Pácaltovu publikaci a umístila ji v muzeu mezinárodních dokladů o světové válce.⁴ Nebylo to však jediné ocenění, které se V. Pácaltovi za jeho vytrvalost ve vedení válečných záznamů dostalo. Dle ústního svědectví pamětníka obdržel V. Pácalt od pařížské univerzity diplom s čestným uznáním jeho zásluh.⁵

Činnost Václava Pácalta v době I. světové války neušla pozornosti c. k. úřadů, takže byl Václav Pácalt jednou zatčen a několikrát vyšetřován, a to z nejrůznějších důvodů: pro svoji sbírku zbraní, proto, že vhodil za ohradu ruských zajatců doutník, pro udání, že koupil ruské bodlo od zajatce.⁶

Václav Pácalt se skutečně důsledně snažil zachytit vše, co mu bylo známé z minulosti Jaroměře a okolí. Kromě válečných zápisů z let 1914 - 1918 vznikly v těchto a pozdějších letech další kronikářské záznamy událostí odehrávajících se v Jaroměři. Patří k nim "Poznámky o životě v Jaroměři"⁷, "Rozpočty a zprávy městské rady"⁸ a další. Tyto výše jmenované prameny vhodně doplňují Pácaltovy dřívejší záznamy z počátku 20. století, tedy z let, kdy zastával funkci starosty a kdy také na Pácaltovo přání jeho tajemník pečlivě zaznamenával průběh stavby elektrárny a jejího rozšíření⁹.

Ve třicátých letech vznikly ještě další rukopisy, které odrážely historický vývoj města. Jedná se o slovní doprovod k cyklu deseti dřevořezb MIZÍCÍ JAROMĚŘ s názvem "Jakubské předměstí před šedesáti lety"¹⁰, který byl sepsán roku 1932. Z následujícího roku pocházejí hned dva rukopisy "Pražské předměstí a náměstí v Jaroměři v letech 70. XIX. století"¹¹ a "Z historie jaroměřských mostů, mostků a lávek z doby starší i novější"¹². Většina těchto drobnějších studií vyšla jako příspěvky v ročenkách Městského muzea v Jaroměři a o nich se zmiňují v jiné části své diplomové práce.

Václav Pácalt se ve třicátých letech zabýval také historií své rodné obce, Čáslavek u Jaroměře, a tak vznikly roku 1930 "Obrázky z Čáslavek u Jaroměře" s podtitulem "Jak se žilo na vsi před 60-70 lety", které vyšly na pokračování dokonce časopisecky.¹³ Minulost jeho rodiště se stala námětem také pro jeho dva příspěvky do Ročenek městského muzea "Pastouška v Čáslavkách"¹⁴ a "Z pamětní knihy obce Čáslavek"¹⁵. V obou těchto případech své informace čerpal z obecní pamětní kroniky. V rukopisu Václava Pácalta se také dochoval prepis rukopisu Bohušinského faráře Myslimíra Ludvíka z roku 1848 s názvem "Příběhy šosních"¹⁶ tří vesnic - Čáslavek, Dolan a Hořenic při městě Jaroměři.¹⁷

Nejvýznamnějším dílem Václava Pácalta je však bezesporu již jmenovaná práce "Jaroměř za války světové". Předlohou pro tuto publikaci se stal už výše uvedený Pácaltův rukopis o rozsahu osmnácti svazků, který je členěn podle válečných let. Většina svazků nese označení "Válka světová" a k tomu je připsán rok, případně také číslo označující pořadí tohoto svazku v daném roce. Pro rok 1914 existuje pouze jeden

svazek, ale pro rok 1915 jsou to již sešity tři a počet svazků se nadále ještě zvyšuje, takže rok 1916 je zapsán celkem v šesti sešitech a stejně tak rok 1917. Poslední rok války je podobně jako rok první zapsán pouze v jednom.

Domnívám se, že tyto válečné zápisky jsou natolik pozoruhodné a ojedinělé, že není možné, abych se o nich ve své diplomové práci podrobněji nezmínila, neboť doba jejich vzniku tvoří bezesporu významnou epochu v životě Václava Pácalta.

“Válka světová 1914” je v pravém slova smyslu kronikou tohoto prvního roku. Václav Pácalt zde svou rukou zaznamenal události, které se odehrály v Jaroměři a okolí. Samozřejmě zde nechybí provázanost s událostmi v Praze, ve Vídni nebo na frontě. Obrazový materiál zde slouží jako dokumentace k psanému textu. Jedná se především o fotografie a obrázky vystříhané z novin a časopisů. Jako příklad lze uvést novinový výstřížek fotografie Františka Ferdinanda de Este a jeho choti, či obrázek místa, kde byli zavražděni.

Tento první sešit obsahuje mnohem více fotografií než ostatní svazky. Většinu z nich pořídil Václav Pácalt v době války v Jaroměři. Jedná se o fotografie raněných a nemocných vojáků v lazaretu v jaroměřské sokolovně, přísahy zeměbrany a o snímky příchodu zajatých Rusů do tábora v Josefově. Po mnoha obrázcích zde však zbyla pouze bílá místa a Pácaltův vpis, že byly vzaty do jeho knihy “Jaroměř za války světové”.¹⁸

Úvodní svazek celé válečné kroniky a hlavně jeho první stránky jsou Pácaltovým nejosobnějším dílem. Popisuje zde svůj vlastní smutný zážitek ze začátku války. V ony osudné dny pobýval se svou dcerou, zetěm a vnukem Jiřím v Sarajevě, kde měl v úmyslu navštívit hrob svého syna Bohuslava. Na cestu se vydali 20. 7. 1914, aniž tušili, že v několika dnech vypukne válka. Věděli sice, že zde byl po atentátu na arcivévodu a jeho manželku vyhlášen vyjimečný stav, ale vše nasvědčovalo tomu, že zde panuje klid. Druhý den po příjezdu Pácaltovy rodiny do Sarajeva, 26. 7. 1914, však byla vyhlášena mobilizace. Nezbyvalo nic jiného, než se přes Uhry vrátit do rodného města. Jedním z posledních vlaků z Prahy, který ještě přepravoval civilisty se V. Pácaltovi a jeho rodině 29. 7. 1914 naštěstí podařilo vrátit. V každém případě to

musel být nepříjemný zážitek a to jeho aktéři ještě netušili, jaký dlouhodobý konflikt se rozpoutá a co utrpení s sebou přinese.

Pročítáme-li válečné události, které se odehrály v prvním roce tohoto světového střetu, je nám zřejmé, že již od počátku války nemělo Rakousko mnoho šancí na vítězství. Z Pácaltových zápisků vyplývá, že již ani domobranu tzv. druhé výzvy¹⁹ nebylo možné obléci a vyzbrojit. Od ledna roku 1915 upozorňovalo ministerstvo vyučování dětí, že nepřátelské mocnosti chtějí obyvatelstvo monarchie vyhladovět a má se proto šetřit potravinami a v únoru 1915 vyšlo nařízení o pečení chleba, který se nadále měl zhotovovat z 50% příměsí k 50% bílé mouky. V. Pácalta tehdy jistě nenapadlo, že válka by mohla trvat 4 roky, ale přesto s nelibostí pozoroval obrovský rozmach charitativních činností. Obával se totiž, že v případě, že by se válka protáhla a přišla opravdová bída a hlad, nebude již z čeho obdarovávat potřebné. Následující události mu nakonec daly za pravdu.

V tomto prvním svazku je text doplněn pouze několika výstřižky novinových článků, např. výstřižek o stanovení nejvyšších cen pro obchod obilím a moukou²⁰ či o tržních cenách v Jaroměři. Tyto články skutečně slouží jako doklad válečné doby, ale v následujících svazcích jich stále přibývá a to i přes zřejmé zhoršení přehlednosti a rozsahu psaného textu. Je zde stále patrnější snaha zachytit úplně vše a to i na úkor kvality kroniky. Tento nedostatek vysvětluje Václav Pácalt později v úvodu své knihy, která vyšla v roce 1933 k padesátému výročí založení městského muzea v Jaroměři, a sice nákladem muzejní komise a s podporou městské rady. Zápisky byly vydány v rámci IV. ročenky městského muzea v Jaroměři a je zde trochu jiné, přehlednější uspořádání, než je tomu ve vlastním rukopise. V úvodní kapitole, kterou V. Pácalt nadepsal třemi krátkými tituly: "Ovzduší předválečné; Jak jsem zvěděl o válce; Vznik mých zápisků", se autor mezi jiným zmiňuje, že kdyby byl věděl, že válka potrvá tolik let, nebyl by se vůbec asi odhodlal vést takovou kroniku. Na počátku války žil však ve stejném přesvědčení²¹ jako většina jiných lidí, že válka bude krátká. Původně si na své zápisky pořídil menší sešit v tvrdých deskách, ale ten měl velmi brzy popsán. Začal tedy psát do většího sešitu a svazků stále přibývalo. Václav Pácalt nakonec došel k názoru, že pouhým popisováním věci nestihne zaznamenat vše, co se odehrálo a

začal ve větší míře do sešitů vlepovat výstřižky z různých novin²⁰, které tehdy vycházely, a také obrázky, které události dokumentovaly a které V. Pácalt vystřihoval z ilustrovaných novin.²¹ Celý rukopis tak obsahuje na 4 000 výstřižků a na 3 000 obrázků.

Vraťme se však k prvnímu svazku, jehož několik posledních stránek je věnováno roku 1915. Těsně pod stránkou nadepsanou tímto rokem je Pácaltovým rukopisem připsáno následující:

“Dej Bože vítězství naší spravedlivé věci? (tuto pasáž podtrhl a připsal k ní otazník) tak, aby tento rok mohl býti rokem čestného míru.”

Tento citát mnohé vypovídá o Pácaltově přesvědčení, o Pácaltově názoru na “spravedlivou věc” tj. válku vedenou ne z důvodu obranných, ale zjištěných. Je podtrženo i slovo naší, neboť to v pravdě nebyla věc českého národa, ale Rakouska. Na stránce následující po citátu je přilepen obrázek upalovaného Mistra Jana Husa s připsaným citátem z Husových “Listů z Kostnice”: “Prosím, abyste se milovali vespolek, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli.”

Václav Pácalt v rukopise také uvádí básně a písně, jejichž autorem je místní rodák František Renč, jako např. “Sen starého domobrance”, a na poslední stránce tohoto svazku je také přilepena “Humoristische Karte von Europa im Jahre 1914”.

“Válka světová 1915” čítá celkem tři svazky, přičemž první stránky jsou věnovány údajům o tom, kdo byl ve válečných letech členem obecního zastupitelstva, městské rady, okresního zastupitelstva, městské policie, okresního soudu, berního úřadu a děkanského úřadu. Václav Pácalt sepsal také úředníky městské spořitelny, učitele škol obecných a měšťanských v Jaroměři a profesorský sbor c.k. státní školy průmyslové v Jaroměři. Značnou část této úvodní pasáže věnuje změnám, které nastaly v cenách potravin a obilí ve srovnání s předválečnou situací.

Ve vedení zápisků pokračuje ve stejném duchu jako v prvním svazku z roku 1914, jen celkově jsou tyto tři svazky obsáhlejší, přibýlo výstřižků z novin, i jiného dokumentárního materiálu. Václav Pácalt vlepil do sešitu také potravinové lístky a tak se dovídáme, že na týden bylo 1 kg 33 dkg chleba na osobu. Dále jsou zde vlepeny

ukázky přihlášek na příspěvek na výživu a jiné formuláře, např. formulář na oznámení nakažlivé nemoci (došlo k značnému rozšíření cholery), nebo domobranecký evidenční list, přihláška o zásobách obilí, bramborů a mouky v metrických centech, výzva k vlastenecké válečné sbírce kovů a jiné výzvy a vyhlášky. Můžeme ale také číst smuteční oznámení o úmrtí, neboť Jaroměř má již své první mrtvé z fronty. Pro dobovou ilustraci neopomněl Václav Pácalt vlepit poštovní známky, jaké se v letech 1914-15 běžně v Rakousku používaly, a ukázky oficiálních pohlednic Červeného kříže a dopisnic polní pošty.

Novinové výstřižky informují o příjezdu raněných Rusů do zajateckého tábora v Josefově, o úmrtí jaroměřských občanů na frontě, či o jejich vyznamenání za zásluhy. Pro dnešního člověka žijícího v míru a v dostatku je pak téměř nepochopitelná výzva ministerstva vnitra "Kterak upotřebiti zbytků a odpadků jídel v domácnosti - praktické pokyny"²², nebo vyhláška, kterou se zakazovalo řezníkům prodávat v pátek šunku. O tehdejší situaci svědčí také Pácaltova kresba válečného chleba a poznámka, že brzy zhořkl a navíc nebyl ani na potravinové lístky často k dostání. Svolávací vyhláška domobranců vyzývá také již ročníky narozených 1865 až 1874. O zoufalství a smutku povolanců na frontě vypovídají lístky jaroměřských vojáků²³, které se podařilo V. Pácaltovi získat. Jiné výstřižky z novin nás zase informují o jménech lidí z Jaroměře, kteří byli válečným soudem v Josefově odsouzeni za kritiku válečných událostí a války samé k několika letům vězení.

"Válka světová 1916" obsahuje také Zprávu o činnosti městské rady z tohoto oku a pokračuje ve výčtu konkrétních událostí, které se ve městě odehrály. 'ozoruhodné jsou však reakce občanů na tuto válečnou dobu, které se autorovi podařily písemně zachytit. Jsou cenné především z toho důvodu, že vyjadřují názor tohoto člověka, který si válku nikterak nepřál, ale přesto je nucen jí trpět. Jako příklad lze uvést ironickou situaci, která vyvstala, když četníci kontrolovali odevzdané zásoby. Postižená žena jim odpověděla, že je koupila tam, kde četníková manželka.²⁴

Pácaltův rukopis obsahuje také osobní údaje, ať jsou to již názory na stoupající ceny všeho zboží, které si chtěl autor koupit, nebo záznamy o rodinných příslušnících.

Z pohlednic po ní pošty se dovídáme, že Pácaltovi zeťové František Tomšů a Stanko Stárek byli také odvedeni, přičemž Stanko Stárek působil jako četař ve vojenské nemocnici v Josefově, ale František Tomšů byl povolán na frontu, na podzim r. 1918 poslán do Francie, aby tu bojoval proti svému vlastnímu přesvědčení.

“Válka světová 1917” obsahuje několik kritických připomínek k činnosti tehdejšího starosty Josefa Wenkeho. V. Pácalt nesouhlasí např. s noblesní akcí, kterou starosta uspořádal u příležitosti zahájení úředních dnů okresního hejtmána v Jaroměři (2. 3. 1917), a poznamenává k tomu, že on sám není milovníkem podobných slavností a že hejtmán mohl klidně začít úřadovat bez této okázalosti, jak by se jistě stalo za jiného starosty.

Cenné jsou tyto materiály především tím, že zprostředkovávají autorovo osobní stanovisko. Je již zcela zřejmé, že V. Pácalt nesouhlasí s válkou, lituje osmnáctileté rekruty, kteří jsou ještě téměř dětmi, a kterým vojenský erár již není schopen zajistit ani dostatek jídla. Tito chlapci potom obcházejí po městě a okolních vesnicích a doslova žebrají, či si vynucují nějaké jídlo. Podobná situace byla i se zajatými ruskými a italskými vojáky, kteří byli ubytováni v Josefově.

Autor kritizuje také nedůslednost při rozdělování levného masa chudým. Uvádí, že na výseku vládne protekce a to, co je určeno těm nejchudším vrstvám, je stejně skoupeno bohatými, kteří se za to ani nestydí. V takovéto situaci musí být člověk “chtě nechtě socialistou”²⁵.

Také v těchto svazcích jsou obsaženy strojopisné Záznamy o zasedání městské rady z tohoto roku, z kterých se dovídáme, že 17. 6. 1917 se městská rada připojila ke státoprávnímu projevu českých spisovatelů a k výzvě Svazu českých měst.

Podrobně nás autor informuje o činnosti rekvisičních komisí, neboť jeho zeť, učitel Josef Jiránek, který působil v Novém Městě na Moravě, byl tento rok pověřen funkcí předsedy takovéto komise. Patrně právě on daroval svému tchánovi Instrukce pro soupis zásob a krmiv a pro odnětí přebytků (takovou příručku obdržel každý předseda) a k tomu určené formuláře a tím obohatil jeho válečnou kroniku. K jejímu zpestření přispěl také nadporučík 4. dělostřeleckého pluku František Fielek, který u Pácaltů po několik měsíců bydlel a nejspíše s nimi udržoval dobré styky, o čemž

svědčí také jeho pozdravy z bojiště z pozdější doby. Právě on daroval V. Pácaltovi nalezenou plynovou masku a jiné věci.

Své čtenáře autor šokuje článkem, čím vším se stát snažil nahradit chlebovou mouku. Jsou zde uvedeny otruby, sušený jetel¹ ale také piliny. A aby nás přesvědčil, že to není pouze vtip, připojuje malý sáček s nápisem "Čím se nyní chlebová mouka nastavuje. Skutečnost!"²⁶ Uvnitř pytlíku není nic jiného než nefalšovaná hromádka pilin a v nich trocha mouky.

"Válka světová 1918" je tvořena pouze jedním svazkem, ale svým obsahem patří mezi nejdůležitější Pácaltovy rukopisy. Zachycuje totiž události a atmosféru města v říjnu 1918, nadšení a radost lidí ze vzniku samostatného Československa, první měsíce existence nového státu v poválečné době. První polovina svazku je vedena ve stejném duchu jako svazky předchozí. Je nutné si uvědomit, že i tyto zápisy vznikaly v průběhu války, a proto je zde také patrný zvrát mezi zoufalými záznamy válečné situace a radostnými zápisy o konci válečných strastí. V. Pácaltovi mohlo být sice známo úsilí našich představitelů o vznik samostatného státu, ale ani on, ani jiní prostí občané nemohli doufat, že k uskutečnění této myšlenky dojde již na podzim roku 1918. O činnosti českých politiků v emigraci se ve svých rukopisech nikde přímo nezmiňuje, což však zcela nedokazuje, že o ní nebyl zcela informován. Určité zprávy mu přinejmenším mohly poskytnout letáky rozhazované dohodovými mocnostmi na území monarchie.

Ve svých zápiscích se V. Pácalt sice stále zabýval politickými problémy doby, ale jeho myšlenky se stále více soustřeďovaly na existenční starosti. I na autora válečných pamětí a jeho rodinu tíživěji doléhal nedostatek potravin a základních životních potřeb. Ve válečné kronice najdeme tedy i údaje osobní, kolik on nebo jeho dcera zaplatila za koupi zeleniny, masa či sena pro kozy. I Václav Pácalt se časně zrána vydával na venkov, aby zde koupil za vysoké ceny nějaké jídlo, neboť na aprovisaci se nebylo možno spoléhat. Popisuje svůj nepříjemný pocit, když je nucen u sedláků žebrot, aby mu umožnili něco koupit. Jsou totiž i tací, kteří mají dostatek, ale přesto se zdráhají prodat i trochu čočky či hrachu za přehnanou cenu, aby potraviny předražili ještě více. A ani vlastní koupi celá ta anabáze nekončí, neboť při nákupu

většího množství je člověk neustále sužován strachem, zda mu jeho těžce zaplacené potraviny, či věci nebudou zabaveny na cestě domů nebo případnou kontrolou v domácnosti.

Dosti podrobně se V. Pácalt zmiňuje o činnosti organizace České srdce. S existencí této nové organizace se jaroměřská veřejnost poprvé seznámila při kázání mladého katechety Rudolfa Typlta v lednu 1918. K jeho řeči Václav Pácalt poznamenal, že to byla řeč, jakých je v katolickém kostele slyšet málo. Mladý kněz mluvil o budoucím samostatném státě Čechů, ale také o tom, že této skvělé budoucnosti by se měli dočkat i ti, co nejvíce trpí. Především děti z nejnuznějších městských rodin, které jsou již po několik let vystaveny strádání a v posledních měsících přímo podvýživě či hladu. Právě na podporu nejvíce trpících byl v Praze založen nový spolek České srdce, jehož cílem bylo sehnat pro město co nejvíce potravin po českém venkově, nebo nejvíce strádající a ohrožené děti z Prahy umístit na několik měsíců, nebo po dobu trvání války ve venkovských rodinách. Ihned v prvních týdnech po tomto kázání nalezlo 16 pražských dětí v Jaroměři nový domov a počet tzv. "národních hostů" se nadále zvyšoval. Zde V. Pácalt kritizuje počínání některých bohatých okolních vesnic, v kterých se nenašel nikdo, kdo by byl ochoten ujmout se hladovějících dětí.

Značná část Pácaltových zápisků se zabývá vládou zamýšleným rozdělením území Českého království na české a německé a odporem, který proti tomuto úmyslu vznikl mezi českým obyvatelstvem. Některé články, které V. Pácalt vlepil, poukazují na historickou nedělitelnost českého království, ale i na fakt, že vláda by se v této těžké situaci spíše měla starat o snesitelnější žití lidí stížených válkou. Dne 14. 5. se také v Jaroměři konala protestní veřejná schůze za účasti všech veřejných pracovníků, tj. starostů, učitelů a kněží jaroměřského okresu. Všichni obyvatelé okresu byli vyzváni k tzv. národnímu daru ve prospěch českých pohraničních menšin, které byly zamýšleným krajským rozdělením nejvíce ohroženy. Příspěvek každého jednotlivce byl dopředu přesně určen s cílem shromáždit na sto tisíc korun.

V. Pácalt se účastnil také jako sběratel národního daru na Jakubském předměstí, a v této jaroměřské čtvrti, která rozhodně nepatřila mezi nejbohatší, vybral na 686 K.

Také ale neopomněl připsat svůj názor na ochotu některých svých spoluobčanů přispět na tak vlasteneckou věc. "Klobouk dolů a zahanbí i ty bohaté, kteří sice také dali, ale tak málo, že by se mohli stydět." ²⁷Kritizuje zde některé obchodníky a majitele domu, lidi bohaté, kterým bylo určeno dát 40 K, ale dali třeba pouze dvě koruny a to ještě s velkým hubováním. Ale ti nejchudší platí bez řečí, mnohdy i nad své poměry.

Příliš příznivě nepíše V. Pácalt o činnosti aprovisace, která rozděljuje, když sama něco dostane, ale když nemá nic, není schopna se o obyvatele postarat. Dochází tedy nejen ke zmenšování aprovisačního chleba, který v květnu 1918 měl již pouze váhu 980 gramů (a to mělo vystačit jedné osobě na celý týden), ale také ke snižování počtu přidělovaných lístků. K tomuto upírání lístku docházelo již v březnu a to na základě domněnek, že by postižená rodina mohla mít nějaké zásoby. Tak i Pácaltova rodina čítající pět členů obdržela pouze čtyři lístky, ale byli i tací, kteří dostali lístek jenom jeden. Proto není divu, že se zde Václav Pácalt ptá "Jak bude dále?" a že i on stejně jako ostatní s nadějí, ale i strachem vzhlíží k nové úrodě.

Ale nebyl by to český národ, aby se i v této těžké době nesnažil o zesměšnění a ironizování vzniklé situace. Václav Pácalt to dokumentuje vlepenou pohlednicí s názvem "Návod na levnou sváteční pečení", která svědčí o oblibě různých "ENEK" ²⁸, ale i písničkami a říkankami kolujícími mezi lidem a zabývajícími se především stále se zvyšujícím nedostatkem. O fantazii strádajících svědčí Smuteční oznámení o úmrtí aprovisačního bochníčku, který byl pochován v útrokách hladovějících.

Podrobně V. Pácalt vypisuje události z podzimu posledního válečného roku. Jeho rozechvělý rukopis a nadšený komentář svědčí o osobní radosti a uspokojení. Zvláštní místo v jeho zápisech tak zaujímá 28. 9. 1918, kdy v chrámu sv. Mikuláše byla katechetou Rudolfem Typltem sloužena Svatováclavská bohoslužba. Proběhla za hojné účasti katolíků i protestantů, neboť jejím motem se stalo uskutečnění českých národních ideálů. Pozornost posluchačů byla obrácena do budoucnosti na budoucí dění. Jaroměř se tak připojila k mnoha městům, kterým svatováclavské dny umožnily vyjádřit své národnostní přesvědčení. Oslavy vzbudily obavy především u vojenských úřadů, které mužstvu i důstojnictvu zakázaly v průběhu oslav vycházky a v kasárnách

nařídily pohotovost. Při všeobecném nadšení se však podařilo organizátorům udržet v městě klid a pořádek a nedošlo k žádným nepokojům.²⁹

Dovídáme se také, že 14. 10. i v Jaroměři proběhla protestní stávka proti vývozu potravin z Čech. Kvůli šířící se epidemii chřipky, která i zde stála několik lidských životů, muselo být zastaveno vyučování na školách. I přes tyto pohromy proběhlo páte válečné posvícení a ve srovnání s těmi předešlými bylo poněkud veselejší a bohatší. V některých staveních se dokonce objevily koláče, či posvícenská husa a také byla pořádána posvícenská zábava. Jako kdyby lidé tušili, že mír je již blízko. Však také někteří obchodníci prodávali zboží, které již po několik let nebylo na trhu. V. Pácalt k tomu poznamenal: "Chybí nám jen více svědomí u keřasů, kteří dřou nás bez nože. Ale i na ty dojde."³⁰

Tato optimistická nálada lidu, vzniklá v očekávání brzkého míru, byla poněkud zkalena vydáním císařova manifestu "Mým věrným národům rakouským", jehož novinové vydání je v rukopise také vlepeno. V. Pácalt vyjádřil svůj názor na císařův projev prostým otazníkem připsaným za úvodní větu. Vždyť Češi a Slováci nebyly národy rakouské a dle zpráv z bojiště ani příliš věrné rakouskému orlu, jemuž byly přinuceny sloužit. O to větší nadšení zavládlo mezi lidem po zveřejnění odpovědi prezidenta USA, Wilsona, Rakousku - Uhersku, v které byl vysloven souhlas USA s autonomním vývojem československého státu. Naděje Čechů na samostatný stát tak byly opět posíleny. Není tedy ani divu, že se s nebyvalou měrou začaly šířit vtipy zesměšňující císaře a Rakousko - Uhersko.

V této době začíná také V. Pácalt psát mnohem otevřeněji. K fotografii nejmladších členů habsburské rodiny připsal následující komentář:

"Viribus unitis"³¹ bylo heslo Františka Josefa I., ale řídil se heslem Divide et impera³² a proto to tak krásně dopadlo. Nastoupil za bouří a také za bouří odešel. Nástupce jeho, císař Karel I. a poslední, kráček věrně v jeho šlépějích, a proto bylo jeho panování tak na mále, začez budíž Bohu díky a chvála. Tenhle klučina nebyl beze vší pochyby o nic lepší předchůdců.³³

V tomto případě se jedná o zápis z 26. 10., tedy z dnů, které již byly plné očekávání věcí příštích. Zároveň je také dokladem o panujícím přesvědčení, že již nic

nemůže odvrátit zánik habsburské monarchie. Však také nadepsal V. Pácalt celý svůj komentář k fotografii slovy "Finis Austria!"³⁴

Je až podivné, jak veliká neinformovanost a zmatek panovaly ještě 27. 10., kdy po Jaroměři kolovaly řeči o chystané demobilizaci na 6. 11., nebo o proklamaci samostatného českého státu, která měla být uskutečněna 8. 11. Vše to byly pouhé dohady kolující mezi lidem, kterému se jen občas dostalo přesnějších zpráv z letáků rozhazovaných spojenci. Tyto ilegální tiskoviny však byly šířeny pouze s největší opatrností, neboť i v tyto poslední válečné dny stále platilo nařízení, že jejich držení a rozšiřování se trestá vězením od 6 hodin do 14 dnů, nebo pokutou od 2 do 200 K.

28. 10. však do Jaroměře dochází telegramy informující o kapitulaci Rakouska. V. Pácalt také první dva telegramy cituje:

"Pozor, pozor, pozor! Mír! Mír! Mír!" bylo znění prvního telegramu.

"Rakousko kapitulovalo" oznamoval prostě telegram, který došel jako druhý.

Zde je nutné objasnit události odehrávající se v Praze, neboť ty jsou podnětem pro hnutí rozvíjející se v dalších českých městech. Dne 27. 10. 1918 odeslal rakousko-uherský ministr zahraničí J. Andrassy nótu prezidentovi USA, v které projevil ochotu Rakouska-Uherska k jednání s dohodovými velmocemi a tím tedy i souhlas se všemi podmínkami stanovenými americkou vládou pro jednání o příměří. Jednou z podmínek bylo také uznání práv Čechoslováků. Dne 28. 10., před desátou hodinou ranní, byla tato nóta v Praze zveřejněna a pochopena jako kapitulace. Pražský lid začal spontánně oslavovat samostatnost státu, shromáždil se na Václavském náměstí a za zpěvu a hudby provolával slávu své svobodě. Národní výbor přejal správu obilního ústavu, místodržitelství a hlavní vojenský úřad. Na svém shromáždění v Obecním domě přijal Zákon o zřízení samostatného československého státu. Zároveň vydal provolání³⁵ k národu, aby byl zachován mír a bez hněvu byly odstraněny znaky mocnárství.

V následujících dnech vznikaly po vzoru Prahy i v ostatních českých městech národní výbory, sokolové podle nařízení svého předsedy J. Scheinera přebírali správu vojenských velitelství a policejních ředitelství. Nejinak tomu bylo i v královském

věnném městě Jaroměř. Ke skutečné kapitulaci Rakouska-Uherska však došlo až 3. 11. 1918 a o osm dní později k ní byl donucen také rakouský spojenec a hlavní iniciátor války Německo.

Po obdržení těchto telegramů a jejich oznámení zavládlo ve městě nadšení. Starosta Wenke se telefonicky spojil s Prahou, aby se ujistil, že zprávy jsou pravdivé. Po domech byly rozvěšeny prapory, vyhlášky na rozích informovaly o událostech v Praze, ale i o chystaném zasedání městské rady v Jaroměři, jehož cílem bylo dohodnutí průběhu oslav této toužebně očekávané události.

Průběh říjnových událostí V. Pácalt dokumentuje velice podrobně. Svoji roli zde sehrála jistě i skutečnost, že byl jako první předseda Národního výboru jejich přímým účastníkem. O jeho činnosti v této funkci jsem se však již zmínila v předchozí kapitole.

Při pročitání Pácaltových zápisů se neubráníme srovnávání mezi rukopisem a vlastní publikací. Nalezneme zde některé patrnější rozdíly. O některých, které se týkají přehlednosti a uspořádání obsahu, jsem se již zmínila. I ve své publikaci dělí V. Pácalt jednotlivé kapitoly podle válečných let, přičemž ty jsou dále rozděleny na jednotlivé měsíce a tvoří tak jakési podkapitoly. V každém měsíci jsou zachyceny události jednotlivých dnů, ale ne všech, jak je tomu v Pácaltově rukopise, o kterém lze říci, že sleduje válečné události den po dni. V. Pácalt a profesor Václav Novák³⁶, který byl v letech 1929 - 33 předsedou muzejní komise a zároveň upravil Pácaltovy rukopisy k tisku, vybrali z bohaté nabídky zápisů pouze ty nejpodstatnější. Zároveň bylo zestručněno a zpřesněno samo sdělení informace o události toho dne a tím došlo k podstatnému zjednodušení a zpřehlednění textu samého. Publikace však již neumožňuje srovnání více zdrojů, jak je tomu v Pácaltově rukopise, kde vedle Pácaltova vlastního komentáře k danné události byly vlepeny dokumentující články a obrázky. Přináší sice také obrazovou přílohu, která zachycuje válečné události v Jaroměři a některé okamžiky z veřejného života V. Pácalta, ale tyto fotografie již nejsou přímou součástí textu. Také zde nenalezneme osobní výroky autora záznamů, o kterých jsem se již zmínila při rozboru rukopisu. Není zde působivá věta z ledna

roku 1915, která nám umožnila nahlédnout do autorova mínění o světové válce a úloze Čechů v ní, ani jeho komentář k zániku Rakousko - uherské monarchie.

Po úvodní kapitole, která se shoduje s úvodem v rukopise, následuje pět kapitol s názvem válečného roku. Podstatnou část tvoří šestá kapitola nesoucí název Převrat, která zachycuje události od 28. 10. 1918 až do prosince 1918. V publikaci jí je věnováno téměř 30 stran. Vyhlášky, seznam jaroměřských vojáků a jejich dopisy, seznam jaroměřských legionářů a informace o samosprávě a státních úřadech za války jsou pro snazší přehlednost zařazeny na konec knihy. Jedna samostatná kapitolka je věnována Antonínu Halbichovi, rodákovi z Jaroměře a vůdci ruských legionářů, kterému byl také před sokolovnou v Jaroměři postaven pomník, ale jejím autorem není V. Pácalt, ale Jan Kabíček. Je přiřčena k Pácaltovým zápiskům, neboť vydavatelé ročenky se domnívali, že takto je možné lépe dosáhnout celistvého obrazu o událostech první světové války.

Již jsem se zmínila, že Pácaltovy zápisky vyšly v rámci IV. ročenky městského muzea, z těchto důvodů je na úplný závěr publikace přiřčena čtrnáctistránková Výroční zpráva městského muzea v Jaroměři za rok 1932 s příspěvkem Maxe Lederera, který nese název Mrtvá kultura.

Zajímavým postřehem je Pácaltova poznámka, že když ve druhém roce války člen obecního zastupitelstva Josef Petruželka ve schůzi zastupitelstva navrhl, aby byl zvolen komitét, který by vedl válečnou kroniku, čítaly jeho zápisky již pěti svazků.³⁷ Do výboru byl zvolen i Václav Pácalt, ale jak on sám uvádí, chyběla ostatním členům trpělivost a vytrvalost a tak komitét válečnou kroniku nakonec vůbec nevedl.

V. Pácalt píše také o nebezpečí, které mu hrozilo ze strany c. k. policie, neboť v tehdejších dobách nebylo snadné psát o tom, co se doopravdy dělo, vždyť autorovi rukopisu se do rukou nezdědka dostaly ilegální tiskoviny, letáky rozhazované nepřitelem mezi obyvatelstvo a české vojsko a jiný protirakouský materiál. Václav Pácalt si prý dokonce vedl ve válečných letech kroniky dvě. Jednu pravdivou, pečlivě schovanou a druhou polopravdivou, určenou k nahlédnutí případné kontrole. Tato druhá verze byla po skončení války zničena, neboť již nebylo třeba, aby vedle záznamů, které odpovídaly skutečnosti, existovaly také neúplné a polopravdivé

zápisky.³⁸ Nezachoval se tak žádný doklad, který by dosvědčoval tuto skutečnost. Není již ani možné zjistit, zda druhá verze nevznikla až po skončení války. Domnívám se však, že dochované rukopisy svědčí proti této domněnce, neboť vedle informací, které by snad mohly tento názor podporovat (zápis z 26. 10. 1918 o zániku Rakousko - uherské monarchie a jiné), se zde nachází také články o projevech loajálnosti Jaroměře k monarchii, které byly ve válečných časech vyžadovány. Pokud by kronika vznikala retrospektivně, pak podle mého názoru by byly některé údaje vynechány a objevovaly by se zde daleko více kritické názory, které by větší měrou svědčily o tom, že k nim autor dospěl až po vzniku samostatného státu Českoslováků.

Přečtení této kroniky je zajímavé pro každého zájemce o dějiny I. světové války. V protikladu k učebnicím, které stroze uvádějí data bitev a ztráty na životech, v Pácaltových válečných zápiscích se čtivou formou dozvíme o válečných zvratech. Každý čtenář je také nucen zapojit zde svůj úsudek a schopnost porovnání jednotlivých pramenů, které mu autor v podobě nejruznějších výstřižků z rozličných novin nabízí. Informace se sice někdy doplňují, ale setkáme se také s protichůdnými články. Možná mohou vyvolávat zkreslené představy, ale jejich význam spočívá ve faktu, že k nám promlouvají jazykem tehdejšího tisku. Mocně na člověka působí také konkrétní situace v konkrétním městečku, neuvěřitelné zprávy, které se dočítáme. Je téměř nepředstavitelné, že je člověk omezen takovými nařízeními, která mu určují dny, kdy nesmí v žádném případě konzumovat maso, nebo které stanoví počet šatstva a prádla pro muže a ženu.³⁹

Pácaltova válečná kronika končí zápisem z 31. 12. 1918, který je v podstatě rozloučením s celou válečnou prací.

“Touto kronikou ukončuji své zápisky, které jsem po celá válečná léta vedl dosti svědomitě. Neměl jsem po ruce žádných úředních pomůcek, a proto vyjma zpráv městské rady je ostatní vše buď přítomná tradice nebo vlastní zkušenost, zejména tržní ceny uváděny jsou skutečně tak, jak v tom kterém týdnu na zdejším trhu placeny byly...”⁴⁰

Z těchto citovaných řádků je patrná upřímnost o sobě samém, radost ze skončené války a také skromnost a historický přístup. Zároveň je v tomto závěrečném zápise

obsažena bilance krátkého poválečného vývoje republiky v posledních dvou měsících r. 1918. Aprovisační poměry se podle něj změnily velmi málo, zásobování v Jaroměři nebylo nejlepší, ale nebylo prý také horší než jinde. O poznání se však změnila nálada a nadšení lidu. Proto opět připomíná památný říjen, který přinesl národnostní svobodu Čechům a končí slovy:

“Nezapomenutelné budou to dny 28. a 29. 10. 1918. Dny spásy buďte požehnány.”⁴¹

Pácaltovy zápisky týkající se města Jaroměře jsou velice početné a rozsáhlé a tvoří vlastně podstatnou část Pácaltových rukopisů. Jistě by bylo možné se o nich zmínit podrobněji, ale jejich obsah se zabývá natolik detailně historií města, že tyto zápisky plně nahrazují chybějící městskou kroniku, která byla v Jaroměři vedena až od roku 1922. Cílem mé diplomové práce, v které se především zabývám osobností Václava Pácalta, není sledovat historický vývoj města. Proto se podrobněji zmiňuji pouze o těch, z kterých je zřejmé Pácaltovo stanovisko k určitým věcem a událostem, nebo které se blíže váží k jeho soukromému životu či veřejné činnosti.

6.1 Poznámky ke kapitole

¹ Pácalt, V. : Jaroměř za války světové, Jaroměř, 1933, 314 s.

² Pro toho, komu je jméno J. St. Polického neznámé, uvádím, že to byl jaroměřský historik a dramatik první pol. 20. st., který již od studentských let přispíval do časopisů povídkami a historickými studiemi, výhradně s náměty z Jaroměře a některé jeho články vyšly také v ČČH. J. S. Polický se narodil r. 1857 v Jaroměři, kde také r. 1936 zemřel. Nejvýznamnější dílo Polického je Kniha o Jaroměři, která vyšla v roce 1912 a vhodně doplňuje Knappovy "Paměti Jaroměře". Velký ohlas svého času zaznamenalo jeho historické drama s námětem z jaroměřské historie Naše garda o revolučním roce 1848, které bylo inscenováno jako velkolepá podívaná na jaroměřském náměstí v září r. 1921.

Od roku 1901 až do své smrti byl členem muzejní komise a v letech 1921 -22 redigoval Jaroměřské listy a přispíval do četných regionálních periodik.

(viz. Uhlíř, J.: Městské muzeum v Jaroměři, Jaroměř, 1983, str. 34)

³ Polického údaj je nadnesený. Také v jiných městech vznikly a byly publikovány podobné kroniky I. světové války. Jako příklad lze uvést - Lug, V.: Die Stadt Reichenberg im Weltkrieg, Reichenberg 1930, 119 s.

⁴ Stejný údaj jako v předmluvě od J. S. Polického, nalezneme také v příspěvku J. Jiránek do místního časopisu. Profesor Jiránek je nejspíše z předmluvy přejal.

Jiránek, J.: Vzpomínka na Václava Pácalta, Jaroměřsko II., 1948, č.4, červen, str. 8.

⁵ Dle výpovědi paní učitelky Věry Tomšů. Bohužel diplom není dochován.

⁶ Jiránek, J.: Vzpomínka na Václava Pácalta, Jaroměřsko II., 1948, č. 4, str. 9.

⁷ Pácalt, V.: Poznámky o životě v Jaroměři, SOAN, fond "Pozůstalost Václava Pácalta", kartón č. 1.

⁸ SOAN, fond "Pozůstalost Václava Pácalta", jsou součástí válečných svazků nebo jiných Pácaltových rukopisů.

⁹ "Stavba elektrárny 1908" a "Zápisy o rozšíření elektrárny v Jaroměři r. 1909", SOAN, fond "Pozůstalost Václava Pácalta", kartón č. 9.

¹⁰ SOAN, fond "Pozůstalost Václava Pácalta", součást složky Rukopisy V. Pácalta, kartón č. 9.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

¹³ SOAN, fond Pozůstalost V. Pácalta, kartón č. 9. Bohužel časopis není blíže specifikován. Rukopis není dochován, pouze jednotlivé časopisecké výstřižky vlepěné do samostatného sešitu.

¹⁴ Pácalt, V.: Pastouška v Čáslavkách - Lístek do čáslavské obecní pamětní knihy, In: RMM, Jaroměř, 1932, str. 17 - 19.

¹⁵ Pácalt, V.: Z pamětní knihy obce Čáslavek u Jaroměře, In: RMM, Jaroměř, 1931, str. 9 - 11.

¹⁶ Dolany, Čáslavky a Hořenice byly šosovní neboli svobodné vesnice. Vznikly z bývalých dvorů v podhradí Jaromírova hradu. Pojem šosovní nebo šosní znamenal, že tyto obce nebyly nuceny městu Jaroměři odvádět žádné dávky ani robotu v úkonech. Místo toho platily tzv. šos, neboli peněžitý poplatek královně. V Čáslavkách bývala také svobodná rychta, která stejně jako rychta v Jaroměři spadala přímo pod pravomoc královny. Město Jaroměř však usilovalo o připojení těchto obcí k městu. Roku 1549 byly tyto dosud svobodné vesnice přičleněny k městu a od té doby požívaly stejných práv i povinností.

(viz. SOAN, fond "J. M. Ludvík", kartón č. 1

Knapp, A.: Paměti..., Jaroměř, 1887, str. 182)

¹⁷ SOAN, fond "Pozůstalost V. Pácalta", součást složky Rukopisy V. Pácalta, kartón č. 9.

¹⁸ Dle svědectví paní Věry Tomšů tyto fotografie z rukopisů nevyňal Václav Pácalt, ale profesor Novák, který připravoval rukopisy k publikování.

¹⁹ Všeobecná mobilizace z července 1914 povolávala záložníky do 37. roku stáří. II. výzva z podzima 1914 byla již určena i mužům starším 37 let. V polovině ledna 1915 byl v Jaroměři uskutečněn odvod mužů narozených mezi lety 1887 - 90 a počátkem února byly povolány nejprve ročníky 84 -86 a poté i 78 - 83.

(viz Pácalt, V.: Válka světová, nestránkováno, příslušné svazky, fond Pozůstalost V. Pácalta, SOAN)

- ²⁰ Z časopisu Čas, z Národní Politiky, z Národních Listů, z Lidového Deníku, z Venkova, z Vídeňského Deníku, z Reichenberger Zeitung a z jaroměřského časopisu Okres.
- ²¹ Das interessante Blatt, Das Leben im Bild, Vídeňské ilustrované noviny a maďarský "Ast Est", který se prodával ve zdejší jaroměřské posádce.
- ²² Pácalt, V.: Válka světová 1915 III., nestránkováno, kartón č. 2.
- ²³ Několik let po válce byla Pácaltova válečná korespondence s MUDr. Jindřichem Stárkem z let 1916 - 17 otištěna na pokračování v týdeníku místní Čs. národní demokracie Jaroměřské listy. (Jedná se o následující výtisky: č. 5 z 28. 1. 1922, str. 4, č. 6 ze 4. 2. 1922, str. 3, č. 8 z 18. 2. 1922, str. 3, č. 10 ze 4. 3. 1922, str. 3.)
- ²⁴ Pácalt, V.: Válka světová 1916 II., nestránkováno, kartón č. 3.
- ²⁵ Pácalt, V.: Válka světová 1917 II., nestránkováno, kartón č. 5.
- ²⁶ Pácalt, V.: Válka světová 1917 III., nestránkováno, kartón č. 6
- ²⁷ Pácalt, V.: Válka světová 1918, nestránkováno, kartón č. 8
- ²⁸ ENKY - poukázky na nákup zboží - masenky, mýdlenky, atd.
- ²⁹ Pácalt, V.: Válka světová 1918, nestránkováno, kartón č. 8.
- ³⁰ Pácalt, V.: Válka světová 1918, nestránkováno, kartón č. 8
- ³¹ Spojenými silami
- ³² Rozděl a panuj
- ³³ Pácalt, V.: Válka světová 1918, nestránkováno, kartón č. 8.
- ³⁴ Konec Rakouska. (nejspíše se jedná o opis z nějakého časopisu, nebo novin)
- ³⁵ Toto svolání k národu zveřejnil také regionální týdeník Pokrok ve svém zvláštní vydání dne 29. 10. 1918.
- ³⁶ Václav Novák se narodil 1889 v obci Jedlina u Rychnova n. Kněžnou. V letech 1924 - 33 působil v Jaroměři jako středoškolský profesor dějepisu a zeměpisu na státní reálce a zároveň jako předseda muzejní komise a archivář města Jaroměře (v letech 1925 - 33). Uspořádal a popsal jaroměřský městský archiv, zpracoval dějiny jaroměřské reálky a zároveň redigoval muzejní ročenky. Zemřel r. 1975 v Rychnově nad Kněžnou.
(viz. Uhlíř, J.: Městské muzeum v Jaroměři, Jaroměř, 1984, str. 35.)
- ³⁷ Pácalt, V.: Jaroměř za války světové, Jaroměř, 1933, úvodní kapitola.

³⁸ Dle svědectví paní učitelky Věry Tomšů.

³⁹ Pácalt, V.: Válka světová 1917 II., nestránkováno, kartón č. 5.

⁴⁰ Pácalt, V.: Válka světová 1918, nestránkováno, kartón č. 8. (viz Přílohy)

⁴¹ Pácalt, V.: Válka světová 1918, nestránkováno, kartón č. 8.

7 Řezbářské umění Václava Pácalta

Václav Pácalt je dokladem možné lidské všestrannosti. Svě stáří trávil rozmanitou řezbářskou a sběratelskou činností. Na sklonku svého života tak mohl odkázat zdejšímu muzeu také krásnou sbírku zbraní, keramiky, skla, cínových talířů a kreseb jaroměřských domů a ulic, tak jak je zachytil v jejich vzhledu na sklonku 19. století a na počátku století dvacátého¹.

Třebaže byl v řezbářství samouk dosáhl v něm obdivuhodné zručnosti. Dokázal vyřezávat jak plasticky, tak reliéfně. Vyřezával motivy krajinné i figurální, zvířata, ptactvo, rámy k obrazům, ruční zrcadla i stojany na květiny či křesla. Rodinnou vilu dosud zdobí jeho bohatě ornamentované skřínky, vázy s překrásně komponovanými motivy krajinnými i figurálními a jiné zdobené předměty.

Podle svých kreseb, které většinou zhotovoval z paměti, vyřezal celý cyklus "Mizící Jaroměř". Na těchto řezbách reliéfně zobrazil staré domy i celé ulice v Jaroměři, mosty i kostely a opatřil je svým komentářem, který také vyšel jako příspěvek v jedné z ročenek městského muzea².

Je politováníhodné, že právě Pácaltovy řezby se staly příčinou sporu mezi městským muzeem a potomky V. Pácalta. Dle jejich tvrzení a také dle publikovaných údajů J. Jiráňka nepatřily řezby mezi předměty, které V. Pácalt muzeu odkázal. Deset dřevorezeb bylo prý muzeu zapůjčeno v šedesátých letech k výstavě, kterou muzeum pořádalo na počest V. Pácalta. Nebyl však zhotoven žádný doklad prokazující zapůjčení dřevorezeb muzeu, což značně ztěžuje nárok potomků na jejich navrácení.

V současné době uchovává Městské muzeum v Jaroměři celkem sedm Pácaltových dřevorezeb, z nichž některé patří do cyklu "Mizící Jaroměř", dále vyřezávanou maketu čtyř domů z Jakubského předměstí a celý cyklus kreseb, o nichž se zmíním ještě dále. Ostatní dochované dřevorezby a trojrozměrné vyřezávané předměty jsou ve vlastnictví potomků pana Václava Pácalta. Bohužel ani z jedné strany nebyly podniknuty kroky, aby byly tyto předměty a řezby oceněny odborným znalcem. Nemohu zde tedy uvést jejich hodnotu uměleckou, pouze svůj subjektivní

dojem, který je vyjádřením obdivu nad věcmi, které mně připadají dokonalé a krásné. Jejich nesporná hodnota však spočívá v dokladu všestrannosti a trpělivosti, které je lidský jedinec schopen.

Většina dřvořezeb, které mně bylo umožněno spatřit, je zhotovena ve tvaru obrázků závěsných na stěnu, ve velikosti asi 20 X 45 cm. Pouze dřvořezba řetězového mostu je velká asi 30 X 100 cm a podle mého názoru patří mezi nejpropracovanější. Lze tak usuzovat podle detailnosti vyřezání železné konstrukce mostu. Všechny dřvořezby jsou opatřeny vyrytým komentářem, který je uveden v následujícím seznamu dřvořezeb. Při jejich studiu je nutné se dobře orientovat v pomístních jménech, která se v Jaroměři používala na počátku 20. století. Pokud se chceme blíže seznámit s přesnou polohou zobrazených ulic a čtvrtí Jaroměře, můžeme tedy nahlédnout do sborníků *Minulostí Jaroměře*³, který nám toto umožní.

Jak jsem již uvedla, byla většina těchto dřvořezeb zhotovována dle nákrešů a kreseb, které jsou většinou uchovávané v Městském muzeu. Rozměry těchto kreseb jsou rozličné. Od těch, které jsou podobné velikosti jako výše jmenované dřvořezby, až po ty, které jsou vysoké 20 cm, ale dlouhé několik metrů a jednotlivě na sebe navazují. Na jedné z těchto velkých Pácaltových kreseb je připsán také jeho komentář: "Minuli předkové, pomínem my, usnadněm potomkům vzpomínání.

Procházka po Jakubském předměstí Jaroměře v roce 1880.

Zpaměti nakreslil V. Pácalt."

Tato výše citovaná kresba, opatřená rámem, dosahuje délky asi 3 metrů. Znázorňuje domy stávající na Jakubském předměstí a navozuje v člověku pocit, že skutečně prochází po cestě kolem těchto stavení a prohlíží si je. Takovéto velké kresby jsou tři. Ke každému stavení na kresbách je připsáno jméno majitele a jeho živnost. Jsou zde zachyceny také všechny tři jaroměřské hostince na Jakubském předměstí a sice hostinec Na Pácaltce⁴, Na chudobce a Na mostě.

Z ostatních kreseb, kterých je příliš velké množství, než abych je mohla jednotlivě detailně popisovat, mě zaujala ještě kresba menšího rozsahu, která je nadepsána takto:

„V letech 1932 - 1933 - 1934 stavěna byla nová odlehčující silnice od nového mostu přes Labe po zahradách na Valech. Mimo nutné pozemky bylo nutno vykoupiti a zbořiti také 11 obytných domků a 1 stodolu. 4 domky byly před mostem přes bývalou mlýnskou struhu, za ním stodola a 2 domky po straně levé, 5 domků po straně pravé. Tyto zbořené 4 domky před Brodkem, jak zvala se tato část města a 3 za Brodkem i stodolu představují následující obrázky. Zpaměti nakreslil V. Pácalt roku 1934.“

Tato kresba dokumentuje Pácaltův neutuchající zájem o rozvoj města. Až do své smrti neustále sledoval měnící se tvář města a navždy zanikající domy a ulice se snažil zachytit alespoň na papíře nebo ve dřevě.

Ostatní obrázky jsou již menšího formátu. Jedná se především o kresby mostů, mostků a lávek, které jako by tvořily doplněk Pácaltova historického příspěvku do ročenky městského muzea „Ze staré a nové historie jaroměřským mostů“⁵ a zároveň také jakýsi cyklus, který zachycuje změny týchž míst. (tj. mostů přes řeku Labe).

Kromě tohoto cyklu kreseb, uchovává muzeum i další, které zachycují radnici, kostely, jaroměřské domy a městské brány. Nejzvláštněji z těchto kreseb působí tzv. „Púdorys zmizelého Kavčího trhu v Jaroměři“, který je opatřen následujícím komentářem: „Podkostelní mlýn Stárkův přestavěn byl v prvních letech tohoto století na továrnu, tiskárnu, barvírnu a bělidlo bratří Stárků. Po ztroskotání koupil ji v dražbě vídeňský Bankverein a od téhož obec jaroměřská, která prodala ji zase továrníku p. Pěničkovi a ten přestavěl ji na mechanickou tkalcovnu jemného bavlněného zboží. V r. 1930 postavil u jezu hydrocentrálu a zasypal mlýnský náhon a tak zmizel ostrůvek a s ním také Kavčí trh. Pro upomínku z paměti načrtnul V. Pácalt v listopadu 1934“. V tomto komentáři se V. Pácalt zabývá změnou majitelů tohoto pozemku, která nakonec vedla k zániku pozemku samého. Zajímavá je tato kresba také skutečností, že v těchto místech měla být původně postavena městská elektrárna.

7.1 Poznámky ke kapitole

- ¹ Jiránek, J.: Vzpomínka na Václava Pácalta. Jaroměřsko II, 1948, č.4, červen., s. 6 - 9, obr. 1.
- ² Pácalt, J.: Jakubské předměstí před 60 lety, In: Ročenka městského muzea, Jaroměř, 1933, str.10 - 19.
- ³ Kuběnka, J.: Pomístní jména v Jaroměři, In: Minulostí Jaroměře, Trutnov, 1968, str. 135 - 137.
- ⁴ Název tohoto hostince "Na Pácaltce" souvisí s V. Pácaltem pouze nepřímo. V 18. a 19. století byli majiteli tohoto hostince vzdálení Pácaltovi příbuzní stejného jména.
- ⁵ Pácalt, V.: Ze staré a nové historie jaroměřských mostů, mostků a lávek, In: Ročenka městského muzea, Jaroměř, 1935, str. 12 - 23.

8 Člen muzejní komise

Václav Pácalt byl od roku 1909¹ až do své smrti váženým členem muzejní komise a měl velký podíl na rozkvětu městského muzea v Jaroměři, které je jedním z nejstarších v Čechách. Svými dary značně přispěl ke zvětšení a zkvalitnění muzejních sbírek.²

Pácaltovo nadšení a sběratelský zápal přivedly k muzejní práci i mnoho jeho přátel. I z těchto důvodů je řazen mezi nejzasloužilejší členy a pracovníky jaroměřského muzea, jehož historie sahá do roku 1879, kdy byla jaroměřským spolkem Jarboj uspořádána výstava starožitností ve prospěch opatrovny pro chudé děti. Městské muzeum bylo však založeno až roku 1883, kdy František Polický podal ve schůzi spořitelního výboru návrh na jeho zřízení, který byl jednomyslně přijat. Městská spořitelna přispěla částkou 500 zlatých a ve prospěch nové jaroměřské instituce založila také vkladní knížku "Starožitnosti v Jaroměři a okolí"³.

Nejpalčivějším problémem muzea po celou dobu jeho existence až do roku 1947 byla skutečnost, že nemělo svou vlastní budovu, a přitom již roku 1885 vlastnilo 4 139⁴ předmětů. Zprvu byly sbírky uloženy ve Staré poště a od roku 1886 v nové budově chlapecké školy Na Ostrově, která poskytovala několik místností také různým obecním sdružením a spolkům. A tak až do roku 1945 byly sbírky umístěny v přízemí a na půdě této školy. V době okupace nalezla část cennějších sbírek úkryt v kryptě chrámu sv. Mikuláše. Od roku 1947 jsou muzejní sbírky uloženy v budově bývalého obchodního domu firmy Wenke.

I přes tyto nepříznivé okolnosti pokračovali členové muzejní komise a jejich příznivci ve své činnosti. K nejvýznamnějším akcím, kterých se jaroměřské muzeum účastnilo, patřila Všeobecná zemská jubilejní výstava v Praze roku 1891 a Národopisná výstava československá v Praze roku 1895, při které kromě jednotlivých exponátů instalovalo také tzv. Jaroměřskou chalupu.⁵

Václav Pácalt nestál sice u zrodu muzea a v prvních letech jeho existence ani v jeho vedení, neboť z počátku byl muzejní fond spravován jedním z členů městské

radý, ale o to přínosnější byla jeho činnost v letech následujících. Již roku 1904 zvolilo totiž městské zastupitelstvo pro správu muzea pětičlenné kuratorium v čele s muzejním předsedou. O pět let později se členem této muzejní komise stává také Václav Pácalt. V těchto prvních letech 20. století stálo jaroměřské muzeum v čele východočeské regionalistiky. Významně se podílelo na vydávání časopisu Hradecký kraj⁶, který tvořil důležitou publikační základnu regionálních pracovníků.

Když roku 1930 začaly vycházet ročenky městského muzea,⁷ Václav Pácalt svými články pravidelně přispíval k obohacení jejich obsahu. Ročenky vycházely pouze krátce, od roku 1930 do roku 1937, ale žádná nebyla prosta Pácaltova příspěvku. Námětem k jeho článkům byla dávná minulost města, ale také právě probíhající události. Z Pácaltových příspěvků však není možné vytvořit určité tematické skupiny, protože jednotlivé články jsou natolik rozdílné obsahově, stylisticky, svým původem i literární a historickou hodnotou, že se nenabízí jiné východisko, než ke každému příspěvku přistupovat individuálně.

Budeme-li příspěvky hodnotit po stránce formální, pak v jednom případě se jedná o výňatek z Pácaltova rozsáhlejšího díla "Jaroměř za války světové", které se v době vzniku této ročenky nacházelo dosud pouze v rukopise, ale chystalo se jeho vydání muzejní komisí. Jedná se o článek "Z mých válečných zápisků"⁸, který je obzvláště působivý a přesvědčivý a to i přesto, že se jedná o pouhý výňatek z poslední části Pácaltových válečných pamětí. V čtenáři zanechává smutný dojem, vyvolaný vzpomínkou na leden 1918. Autor se ve svém krátkém vyprávění vydává na procházku válečným městem, pročítá vývěsní tabule, na kterých stojí: "není cukr, není palivo, jsou zvýšené ceny, maso je vyprodáno, majitel obchodu je na vojně". Jeho procházka končí ironickou poznámkou nad chybějícími zvony ve zvonici a větou "Zvony šly také válčit". Osobní účast autora na vyprávění zvyšuje působivost situace a to i přes dlouhou dobu, která uplynula od vzniku rukopisu a jeho vydání. Pácaltův rukopis válečné kroniky byl otištěn ještě jednou v ročence z r. 1933. Tentokrát se však jednalo o celé válečné zápisky, které pro tisk upravil V. Novák. Celý obsáhlý příspěvek nesl název "Jaroměř za války světové".⁹

Vyjímečně působí příspěvek “Jakubské předměstí před 60 lety”¹⁰, jenž je vlastně slovním doprovodem k autorovým dřevorezbám, které patří do cyklu “Mizící Jaroměř”, o nichž se zmiňuji v jiné kapitole své diplomové práce. I tento komentář je psán tak, že čtenář má dojem, že prochází městem podél domů a historických staveb, vnímá atmosféru tehdejší doby a vidí kolem sebe lidi, řemeslníky a obchodníky z konce 19. století. To vše je pouhá iluze vyvolaná důmyslným způsobem líčení. Jedná se však o zanikající svět, který přestával existovat již v letech, kdy celý cyklus vznikl, což ostatně bylo důvodem vzniku těchto dřevorezeb a slovního komentáře k nim, s cílem zachovat navždy minulost města.

Ostatní příspěvky vznikly s největší pravděpodobností jako výsledek autora historického zájmu o minulost Jaroměře a domnívám se, že jako takové byly určeny k otištění v muzejních ročenkách nebo v některých místních časopisech, či novinách. Měly informovat ostatní občany o historii jejich města a okolí. V tomto případě se příspěvek “Jaroměř jako letovisko”¹¹ po stránce obsahové zcela vymyká, neboť jeho námětem se nestaly historické události, ale jedná se o jakési doporučení Jaroměře jako letního sídla všem turistům a zájemcům o přírodní krásy a kulturní zajímavosti. Autor zde uvádí možnosti, kam lze podnikat výlety a procházky, jaké lázně, koupaliště, ale i hory a kostely se nacházejí v okolí a krátce se také zmiňuje o historii a průmyslu města, který byl poznamenán sousedstvím s pevností v Josefově. Tato skutečnost byla pro město, které díky svému umístění na soutoku tří řek a na dopravním uzlu tří drah¹² mělo dobrý předpoklad k hospodářské prosperitě, velmi nepříznivá. Každý podnikatel musel totiž podepsat jakýsi revers, že pokud dojde k obležení pevnosti, odstraní bez náhrady budovu a zařízení svého podniku, neboť město Jaroměř leželo v tzv. střelné čáře.

Má práce by nebyla úplná, kdybych alespoň ve stručnosti nezmínila dosud nejmenované příspěvky, neboť mimo autorovy názory a postoje obsahují cenná historická fakta, která mohou sloužit při dalším historickém bádání.

Za historicky a snad i literárně nejzdařilejší lze pokládat článek “Červení a bílí”¹³, kde Václav Pácalt píše o stavbě chlapecké školy Na Ostrově a o sporu, jenž kvůli této nové budově vznikl. Roku 1882 podala totiž městská rada návrh, aby stavba

nové školy byla umístěna na tzv. Ostrově, což byl pozemek ležící uprostřed města, ale z obou stran obtékán řekou Labe, kterou byl také často zaplavován.

Realizace tohoto návrhu znamenala značné náklady nejen za stavbu budovy, ale také za vykoupení pozemku Ostrova, který patřil mlynáři Náhlavskému, za vyvýšení a upravení pozemku samotného, za stavbu řetězového mostu, který by spojoval Ostrov a náměstí a za vykoupení tří domů na náměstí, jejichž zbouráním by tato přístupová cesta vznikla. Mnozí občané z těchto důvodů žádali umístění školy na jiném místě. Městská rada a její příznivci na svém návrhu trvali a také jej prosadili. Občané města však i do následujících let byli rozděleni do dvou táborů, které se utkaly v obecních volbách roku 1884, kdy už byla stavba dokončena. Zástupci návrhu městské rady používali na své volební plakáty barvy červené, jejich odpůrci barvy bílé. Červení tehdy zvítězili, ale to není nejpodstatnější. Mnohem zajímavější je, že toto směšné rozdělení města, které vyvrcholilo vznikem vlastní záložny pro stranu bílých, se protáhlo do roku 1890, kdy konečně došlo ke smíření.

Václav Pácalt zde uvádí své vlastní stanovisko, které se netýká sice přímo těchto dvou zneprátených stran, ale stavby školy samotné. Městské radě zde skládá svůj dík a hold za její odvalu a vytrvalost, s níž setrvala na svém návrhu, neboť v pozdějších letech by takovýto projekt nemohl být na městské náklady třeba vůbec uskutečněn. Výdaje by totiž mohly dosáhnout i miliónů korun. Přitom budova sama i její umístění¹⁴ je chloubou města, což dokumentuje také přiloženými fotografiemi.

Dva příspěvky věnoval V. Pácalt historii své rodné obce Čáslávek a sice "Z pamětní knihy obce Čáslávek u Jaroměře"¹⁵ a článek "Pastouška v Čáslavkách - Lístek do Čáslavské obecní pamětní knihy"¹⁶. V prvním případě V. Pácalt sleduje změnu držby tzv. Kašovského dvora, což pro něj mělo význam nejenom historický, ale i osobní, neboť jeho předkové byly majiteli tohoto statku a on sám zde prožil dětství a mládí. V Pácaltově mysli byl tak spjat s příjemnými vzpomínkami, a to i přesto, že statek připadl jeho mladšímu bratru Antonínovi.

V případě druhého článku autor nejenom čerpal z pamětní knihy obce, ale uplatnil i své vlastní vzpomínky z dětství a mládí, vzpomínky na ponocného Kimbala, který bydlel na návsi v malé pastoušce s doškovou střechou a do paměti místních se

zapsal půjčováním novin, kalendářů a také zakázaných knih, k nimž patřily Havlíčkovy Tyrolské elegie. Právě z této malé pastoušky se po obci a okolí šířilo národní uvědomění a osvěta. Vznikl tak jakýsi základ, na kterém mohl později založit svou činnost jaroměřský kaplan Václav Hrdlička, který se stal námětem pro jiné Pácaltovo vyprávění. Pokrokový kněz Václav Hrdlička je skutečnou historickou postavou a v 60. letech minulého století působil jako kaplan v Jaroměři,¹⁷ kam byl za trest přeložen, neboť na svém dosavadním místě katechety na reálce v Kutné Hoře šířil svobodomyslné názory plné lásky k národu, což se nesetkalo s pozitivní odezvou jeho nadřízených. Obzvláště je popudil svou vlasteneckou řečí při svěcení sokolského praporu. V Jaroměři se aktivně zapojil do politického a kulturního života, účastnil se všech veřejných akcí a v přífařené obci Dolany založil ochotický spolek, z jehož pamětní knihy Václav Pácalt čerpal některé údaje.

Jeho působnost ve městě však byla poté, co navázal intimní styk s dcerou mlynáře v nedalekých Hořenicích, ukončena, neboť takové chování bylo pro katolického duchovního nepřípustné. Polický ve své publikaci uvádí, že konzistoř v Hradci Králové se rozhodla umístit neposlušného kněze do kláštera. Jednoho pozdního večera poslala prý pro něj také uzavřený kočár, avšak kněze se nepodařilo zastihnout.¹⁸ Za dané situace nezbývalo Václavu Hrdličkovi jiné východisko, než své místo opustit a utéci na čas do Pruska. Po návratu přestoupil k církvi českobratrské a od roku 1870 působil jako kněz u Volyňských Čechů. R. 1888 zde však byla církev českobratrská a všechny české fary zrušeny. Poté Václav Hrdlička působil až do své smrti jako profesor na gymnáziu v Kijevě, kde také r. 1892 zemřel.

Václav Pácalt, který byl sám plný vlasteneckého citění, si V. Hrdličky neobyčejně vážil. Do vyprávění vložil i svou osobní vzpomínku na setkání s prchajícím knězem, při jehož útěku do Pruska pomáhalo mnoho jaroměřských rodáků, jejichž přízeň si získal.

I když tvoří Pácaltovy příspěvky pouze nepatrný zlomek z celé mozaiky jeho bohatého a pestrého díla, nelze ani je opominout, neboť jejich základním a hlavním účelem bylo, aby v každém čtenáři byl probuzen zájem o historii města a tím i o město

samotné, o péči při jeho rozkvětu a rozvoji. Pokud toto poslání bylo splněno, nebyla práce V. Pácalta marná.

8.1 Poznámky ke kapitole

- ¹ Uhlíř, J.: Městské muzeum v Jaroměři 1883 - 1983, Jaroměř, 1984, str. 33.
- ² Jiránek, J.: Vzpomínka na Václava Pácalta, In: Jaroměřsko II., 1948, č. 4, str.6 - 9.
 Profesor Jiránek ve svém článku na str. 8 jmenuje hmotné dary, které V. Pácalt věnoval muzeu: "zápisky z I. sv. války, krásnou sbírku zbraní, keramiky, skla, cínových talířů, řezb a jiných předmětů, jakož i kresby všech domů a ulic v Jaroměři, jak vypadaly před 60 lety".
- ³ Uhlíř, J.: Městské muzeum v Jaroměři 1883 - 1983, Jaroměř, 1984, str. 6.
- ⁴ Tamtéž, str. 6.
- ⁵ Jednalo se o ukázkou lidové architektury, která byla charakteristická pro venkovský způsob života na Jaroměřsku v polovině 19. století. Tamtéž, str. 13.
- ⁶ Původní název časopisu byl "Archiv - Rozhledy historické, národopisné, statistické a školské po kraji Královéhradeckém". Pod tímto názvem začal vycházet roku 1904, ale již následujícího roku byl přejmenován na Hradecký kraj. V obou případech se jednalo o věstník muzeí královéhradeckého kraje. Tamtéž, str.
- ⁷ Ročenky městského muzea (dále pouze RMM) vycházely v letech 1930 - 1937 a to nákladem muzejní komise. Určitou vyjimku představuje rok 1933, kdy v rámci IV. muzejní ročenky byly publikovány Pácaltovy válečné zápisky a pouze na úplný závěr byla umístěna Výroční muzejní zpráva a příspěvek M. Lederera.
- ⁸ Pácalt, V.: Z mých válečných zápisků. In: RMM, Jaroměř, 1931, str. 23-24.
- ⁹ Pácalt, V.: Jaroměř za války světové. In: RMM, Jaroměř, 1933, celá ročenka je věnována tomuto příspěvku. (viz. kapitola č. 6)
- ¹⁰ Pácalt, V.: Jakubské předměstí před 60 lety, In: RMM, 1934, str. 10 - 19.
- ¹¹ Pácalt, V.: Jaroměř jako letovisko, In: RMM, Jaroměř, 1937, str. 7 - 11.
- ¹² Jedná se o řeku Labe, Úpu a Metuji. Dopravním uzlem minil autor tratě k Trutnovu, k Liberci a přes Hradec Králové ku Praze.
- ¹³ Pácalt, V.: Červení a bílí, In: RMM, Jaroměř, 1930, str. 31 - 37.
- ¹⁴ Roku 1885 byl u dokončené chlapecké školy zřízen městský park.
 (viz. Pácalt, V.: Červení a bílí, In: RMM, Jaroměř, 1930, str. 37)
- ¹⁵ Pácalt, V.: Z pamětní knihy obce Čáslavek, In: RMM, Jaroměř, 1931, str. 9 - 11.

- ¹⁶ Pácalt, V.: Pastouška v Čáslavkách - Lístek do Čáslavské obecní pamětní knihy, In: RMM, Jaroměř, 1932, str. 17 - 19.
- ¹⁷ Pácalt, V.: Krátký životopis osudem pronásledovaného kněze Václava Hrdličky, kaplana v Jaroměři, In: RMM, Jaroměř, 1936, str. 9 - 13.
- ¹⁸ Polický, J.S.: Kniha o Jaroměři, Jaroměř, 1912, str. 177

9 Církev československá v Jaroměři

Pokud chceme sledovat průběh založení Československé církve¹ v Jaroměři a podíl Václava Pácalta na tomto aktu, musíme se seznámit s některými změnami, které nastaly po vzniku republiky uvnitř církve a které byly následkem obrodného procesu, který prožívala celá československá společnost.

Situace a atmosféra, která se vytvořila po ustavení samostatného Československa, nebyla katolické církvi příliš příznivá.² Způsobila to po několik desetiletí trvající proticírkevní agitace mladočechů a realistů, atheisticky či proticírkevně smýšlející navrátilci z fronty, jakož i odpor vzbuzující jednání některých katolických duchovních, kteří až do konce války podporovali existenci monarchie.

Dne 3. 11. 1918, tedy třetí den po vyhlášení samostatného státu, došlo k vandalskému zničení mariánského sloupu na Staroměstském náměstí.³ Zničení této cenné historické památky se stalo signálem k účtování s katolicismem a Římem.

Ostrý kurs proti Římu zahájila také československá vláda. Byl proveden částečný zábor církevního majetku pozemkovou reformou a chystala se radikální rozluka církve od státu. K té však nakonec nedošlo, neboť fakt, že by se vláda stavěla proticírkevně, mohl vehnat katolické Slovensko a řeckokatolickou Podkarpatskou Rus do radikální opozice. Původní osnova ústavní listiny musela být tedy změněna, neboť článek o rozluce církve od státu mohl ohrozit přijetí ústavní listiny vůbec.

Mezi veřejností a v tisku však i nadále docházelo k hanobení a vysmívání se katolické církvi a jejím kněžím. Šířily se hesla "Po Vídni Řím" a "Řím musí být Čechem souzen a odsouzen". Ke stabilitě katolické církve rozhodně nepřispěla také skutečnost, že ona sama byla zachváčena reformním hnutím. Poté, co se pražský arcibiskup Pavel Huyn nevrátil z visitace Chebu a uchýlil se ze strachu pod ochranu papežské stolice, ujal se faktického vedení církevních záležitostí kněžský spolek Jednota katolického duchovenstva. V čele tohoto spolku stanuli někdejší předáci Katolické moderny⁴ X. Dvořák a J. Š. Baar a členy Jednoty se stalo téměř 90% českého kléru.⁵

Roku 1919 sepsala Jednota katolického duchovenstva Návrh duchovenstva na obnovu církve katolické, který byl také předložen papeži Benediktovi⁶. Z tohoto návrhu čerpala později také Církev československá. Papežská stolice souhlasila s požadavkem, aby evangelium a svatá epištola byly čteny v českém jazyce, ale ostatní požadavky si ponechala k bližšímu prozkoumání. Část katolického kněžstva to přimělo k rozhodnutí vystoupit z římské církve, pokud požadavky nebudou přijaty. K uskutečnění jejich rozhodnutí došlo, když roku 1919 byl pražským arcibiskupem jmenován F. Kordač, odpůrce reforem. Nový arcibiskup přistoupil se souhlasem Říma v lednu 1920 k rozpuštění Jednoty. Někteří kněží se po kanonických trestech podrobili rozhodnutí papežské stolice, ale část jich katolickou církev opustila. Dne 8. 1. 1920 založili tito nespokojení kněží vlastní náboženskou společnost, které dali název Církev československá. O dva dni později uveřejnili svolání k národu, aby ten opustil římskou církev a vstoupil do církve národní.

Nová myšlenka se velmi rychle šířila, a to také zásluhou přednášek přestoupivších kněží, které byly uskutečňovány po celých Čechách. Církev československá získávala snadno své přívržence⁷, především z řad národních vlastenců, a to právě ideou české řeči při všech bohoslužbách. V mnoha větších městech vznikaly tak církevní výbory nové církve, ale střetávaly se s odporem a překážkami kladenými ze strany římskokatolických duchovních, neboť Církev československá nebyla až do 15. 9. 1920⁸ státem uznána. Situace byla komplikována probíhajícími parlamentními volbami, v kterých si vláda nechtěla znepřátelit katolické Slovensko.

Zakladatelé Církve československé neměli zpočátku zcela ujasněný cíl. Váhali, mají-li se spojit s jinou již existující církví nebo jít vlastní cestou. Moravané vedení knězem M. Pavlíkem uvažovali o spojení se se srbskou pravoslavnou církví, zvítězil však radikálnější směr reprezentovaný bývalým plzeňským profesorem náboženství dr. Karlem Farským⁹, jehož cílem bylo vytvořit zcela novou samostatnou křesťanskou církev, která by vytvářela učení a liturgii ve shodě s českým cítěním. Navazovala by bezprostředně na Nový Zákon a na Krista. Kvůli počátečním nejasnostem však organizační a liturgický vývoj prošel několika fázemi.

O vzniku Církve československé v Jaroměři píše Václav Pácalt ve svých "Poznámkách o životě v Jaroměři r. 1920"¹⁰, z nichž se dovídáme, že založení nové církve v našem městě byl vskutku velmi dramatický proces.

Samotným Václavem Pácaltem, který byl spoluzakladatel a také předseda prozatímního církevního výboru, je utvoření nové Československé církve chápáno nejen jako akt náboženský, ale především jako posílení věcí národních.

"Čím více odhlášek od církve římskokatolické, tím spíše bude ku zřízení českého patriarchátu a osamostatnění se od Říma."¹¹

Dramatické události v Jaroměři, které vyvrcholily zabráním katolického kostela sv. Mikuláše, začaly 11. 1. 1920, kdy na schůzi republikánského venkova promluvil bývalý farář, spisovatel a odborný poradce ministerstva vyučování, pan Zahradník-Brodský¹², který zde vysvětlil základní myšlenky nové církve, jako zrušení celibátu, zavedení české řeči při všech bohoslužbách atd. Vyzval přítomné k vystoupení z církve římskokatolické a k přihlášení se k církvi nové.¹³

Věřící z Jaroměře i z přifařených obcí (Hořenice, Dolany, Čáslavky aj.) se začali hlásit k nové církvi. Z jaroměřských duchovních se zastáncem nové církve stal pan páter Alois Kuřík, který si svým přestoupením popudil proti sobě nejen klerikální věřící, ale i místního děkana a konsistoř v Hradci Králové, která mu jednak zastavila plat, zakázala mu sloužit mše (13.2. 1920) a později jej z římskokatolické církve exkomunikovala a zakázala mu vykonávat jakékoliv kněžské funkce. Jeho největším odpůrcem byl místní děkan Herkner a katecheta Hladký, o jehož činnosti se ještě zmíním.

V únoru 1920 ustanovili příslušníci Církve československé v Jaroměři přípravný výbor, který se měl starat o potřeby nové církve. Jedním z jeho členů a od 27.2. 1920 též předseda byl Václav Pácalt. Cílem tohoto výboru bylo získání malého kostela sv. Jakuba, kde se mše sloužily pouze vyjimečně, k bohoslužbám, nebo alespoň umožnění sloužit ranní mši ve velkém kostele sv. Mikuláše. V této záležitosti zašel Václav Pácalt za děkanem Herknerem, který se však odvolal na skutečnost, že nová církev nebyla dosud státem uznána a žádost zamítl.

Príslušníkú nové cirkve na Jaroměřsku stále přibývalo. Již v únoru 1920 dosáhl jejich počet 3000 a ještě dále se zvyšoval, a to i přes to, že někteří opět odpadli a vrátili se k církvi římskokatolické. I tak tvořili věřící Církve československé v únoru 1920 jednu třetinu celé kolatury v Jaroměři a přifařených obcích. Z tohoto důvodu výbor sestavil a odeslal petici k Národnímu shromáždění v Praze¹⁴, aby uznání Československé cirkve bylo pokud možno urychleno.

Již od konce února prováděl páter Kuřík i přes zákaz konsistoře v Hradci Králové křtiny, od března pohřby a později též svatby. Veškeré pokusy o získání kostela byly zatím neúspěšné a netrpělivost věřících po vlastním svatostánku stále stoupala, čím více se blížily velikonoce. Patronátní úřad, městská rada a sám starosta Višňák se sice nestavěli vůči požadavku církevního výboru zamítavě, ale zároveň si nepřipadali kompetentní k propůjčení kostela bez souhlasu děkana. Přesto i zde pozorujeme určitou snahu vyhovět žádosti tak velkého počtu občanů. Městská rada zaslala totiž alespoň dotaz do Prahy, aby zjistila, jakým způsobem zde získala Církev československá kostel na Malé Straně.¹⁵

Oproti městské radě dotazovaný okresní hejtman na žádost Jaroměřských odpověděl, že sice nemá nic proti, ale je to věc patronátního komisaře.

Činnost přípravného výboru nebyla alespoň navenek příliš úspěšná, ale o to aktivnější byla jeho činnost uvnitř cirkve. Dne 7. 3. 1920, kdy se konala schůze přípravného výboru, byl zvolen páter Kuřík jednohlasně farářem Církve československé v Jaroměři. Celá schůze proběhla ve velmi oslavném duchu, neboť tento den se president T. G. Masaryk dožíval sedmdesátých narozenin. Ale ani myšlenky získat kostel se výbor nevzdával. V březnu zaslal opětně žádost městské radě¹⁶, aby jim bylo umožněno sloužit bohoslužby v kostele sv. Jakuba, opětně žádal děkana o vydání klíčů od sv. Jakuba, zaslal dokonce memorandum¹⁷ biskupské konsistoři v Hradci Králové, neboť počet přívrženců nové cirkve stoupl na 3600.

Děkan nesvolil a městská rada s politováním odložila řešení tohoto problému, neboť nechtěla proti příslušníkům cirkve římské užít násilí. Biskup jaroměřskou deputaci sice přijal, ale odmítl vyhovět, nazýváje novou církev společností a zdůrazňuje, že část bohoslužeb je již i tak v češtině (kázání a požehnání) a při oltáři

modlí se kněz stejně potichu, takže jej ostatní ani neslyší. V těchto bodech mu členové deputace v čele se svým předsedou Pácaltem odporovali, ale ani tak ničeho nedosáhli.

Za vzniklé situace nezbylo, než aby výbor hledal alespoň prozatímní místo ke konání bohoslužeb. 21. 3. 1920 se církevní výbor usnesl požádat školní radu¹⁸ o propůjčení tělocvičny nové dívčí školy k bohoslužbám na čas velikonoční a také o vyslání deputace (předseda Pácalt, starosta Višňák), která by v Praze u ministerstva vyučování a u ústředního výboru Církve československé intervenovala za přiznání kostela. Vyslaná deputace hovořila s místopředsedou Národního shromáždění PhDr. A. Hajnem, který jim sdělil, že vzhledem k chystaným volbám nelze s takovou věcí vystoupit na veřejnost, neboť by to mohlo vést k pobouření klerikálních stran a Slováků. A tak, i když je vláda nové církvi nakloněna, nezbývá než čekat.

Církevní výbor zaslal také žádost ministerstvu školství a národní osvěty¹⁹, aby došlo ke změně §2 zákona ze dne 25. 5. 1868, který stanovoval, že děti do sedmého roku následují víru svých rodičů, ale děti mezi sedmým až čtrnáctým rokem zůstávají ve víře, k jaké se hlásily před sedmým rokem, a to i přesto, že jejich rodiče přestoupili k víře jiné. Tato žádost vyplývala ze situace vzniklé na školách, kde katecheta Hladký sočil při náboženství na neznabožství a zbloudilost rodičů některých děcek.

Takové jednání muselo nutně vyvolat v příslušnících nové církve odpor k římskokatolickým kněžím. Jaký byl názor Václava Pácalta na tuto po staletí přetrvávající náboženskou instituci?

„Církev římskokatolická ukázala se, že není o nic lepší, než byla ve století 15., nesnášenlivá až na nejmožnější hranice.“²⁰

Pácaltův odpor vůči římskokatolické církvi však nezačal v roce 1920, ale má kořeny v roce 1914, kdy v Sarajevu umírá jeho jediný syn Bohuslav v 28 letech. Tento mladý člověk chtěl žít a věřil ve své uzdravení. Místní katolický kněz mu chtěl ale udělit poslední pomazání, které Bohuslav odmítl. Páter mu vyhrožoval, že bude mít tedy pohřeb bez kněze, což Bohuslava tak rozčílilo, že mu stoupla horečka a do rána

zemřel. Kněz své slovo dodržel a nad jeho rakví nepromluvil. Toto bezcitné jednání jeho otcem natolik otrásl, že se již nedokázal zbavit nedůvěry vůči katolické církvi a jejím služebníkům.²¹ Sice až do roku 1920 zůstal při římskokatolické víře, v které byly vychovány také jeho děti, ale v tomto roce se přiklonil z důvodu osobních i vlasteneckých k národní církvi. Je také možné, že určitou roli zde sehrál fakt, že v dětství navštěvoval utrakvistickou školu v Heřmanicích, a to i přes to, že jeho rodiče byli katolíky. Existuje domněnka, že v té době pobýval u své babičky Filipové v Krábčicích a navštěvoval tedy, bez ohledu na víru, nejbližší školu v okolí, ale nedochovaly se žádné doklady, které by toto potvrzovaly.

Církev československá v Jaroměři slavila svůj první úspěch 28. 3. 1920, kdy proběhla první bohoslužba v tělocvičně dívčí školy a také v květnu, kdy získala malou kapličku sv. Anny. Ale i přes tyto úspěchy stále rostla netrpělivost jejích členů, jejichž počet v dubnu stoupl na 5 000, a vynořovaly se takové nápady, jako vyslat deputaci k prezidentu republiky, nebo otevřít si kostel násilím.

V neděli 27. 6. 1920 došlo k násilnému obsazení kostela sv. Mikuláše. Výbor až do tohoto dne neustále usiloval o získání kostela legální cestou, ale netrpělivé členstvo začalo jednat bez vědomí výboru a někdy dokonce proti jeho vůli. V této situaci sehrál svou roli i fakt, že mnoho členů nové církve bylo zároveň členy sociálně demokratické strany, kteří nejvíce usilovali o získání kostela, ani ne tak z náboženské horlivosti, jako z přesvědčení, že většině se má dostat po právu.

Václav Pácalt s násilným jednáním nesouhlasil, ne snad ani z důvodů opatrnických, ale především proto, že se to přičilo jeho morálnímu citění a přesvědčení. Václav Pácalt byl člověk striktně se řídící předpisy, přitom však hluboce lidský a neschopný jakéhokoliv trestného nebo nemorálního činu. Jaký byl tedy jeho podíl na tomto násilném aktu?

„Církevní výbor může být docela klidný, protože z jeho strany podniknuto vše možné, aby kostel cestou legální nebo smírem byl získán. Všechny jeho snahy ukázaly se vůči odporu ze strany římskokatolické marnými. Děj se tedy cokoliv, my na tom viny nemáme.“²²

Dne 27. 6. 1920 svolala strana sociálně demokratická na náměstí tábor lidu. Část účastníků odebrala se před dům pana děkana a aby získala na děkanství přístup, poslala pro členy církevního výboru a jeho předsedu Pácalt. Církevní výbor se dostavil, aby svým vlivem zamezil případným násilnostem. Předseda uvedl lidmi určenou deputaci k panu děkanovi a jak sám píše, neznal ani jména některých. Hospodyně se jim snažila zamezit ve vstupu, ale na důrazné vyzvání ustoupila. Když vstoupili do kanceláře děkana Herknera, oznámil předseda Pácalt, že přivádí deputaci dělného lidu strany sociálně demokratické a národně socialistické a že tato deputace jde žádat za vpuštění členů Československé církve do kostela sv. Mikuláše. Poté se slova ujal mluvčí sociálních demokratů a žádal na děkanovi klíče od kostela a když ten odmítal, bylo mu jím vyhrožováno, že bude tedy kostel otevřen násilím. Jedna členka deputace odvedla pana děkana k oknu, aby mu ukázala, kolik lidí čeká na klíče od kostela. Předseda církevního výboru Pácalt a radní Ezr zároveň naléhali na pana děkana, aby raději klíče vydal a zamezil tak případným násilnostem. Děkan tedy klíče vydal, když viděl, že odpor je již marný.

Katecheta Hladký chtěl si zapsat jména těch, kteří klíče vymáhali a nebyť členů výboru, byl by došel asi k újmě na zdraví. Jinak vše proběhlo v klidu, pan páter Kuřík měl krátké kázání v kostele a potom se občané rozešli. Církevní výbor svolal na odpoledne schůzi, kde byla sepsána nabídka děkanskému úřadu²³ na spoluužívání kostela svatého Mikuláše. Církevní výbor zde vycházel katolickým duchovním velmi vstříc, usilující o smírné a klidné dořešení celé záležitosti. Katolické církvi zde byla nabídnuta dohoda o vymezení přesného času, kdy bude která církev kostely využívat ke svým bohoslužbám.

Katolická církev tento návrh odmítla tím, že v klerikálním časopise Pražský večerník²⁴ uveřejnila zveličený průběh obsazení kostela. Vypsala zde násilnosti, kterými bylo děkanovi a katechetovi vyhrožováno (že budou vyhozeni z okna, shozeni ze schodů) a vyzvala své věrné, aby katolické chrámy byly chráněny, i kdyby za ně měla být prolita krev. Na to opět reagoval církevní výbor a v časopise Pokrok²⁵ vyličil, jak se věci sběhly. Předseda církevního výboru V. Pácalt zde sice uznává, že obsazení kostela nebyl zcela správný způsob řešení sporu, ale na obranu církve

Československé zároveň uvádí, že k tomuto činu se její členové odhodlali, až když všechny právní prostředky selhaly. O průběhu těchto událostí píše také pražský týdeník Český zápas²⁶, který jednak cituje způsob, jak bylo zabrání kostela vyličen klerikálním listem, i Pácaltův příspěvek do týdeníku Pokrok.

Děkan Herkner podal na členy církevního výboru žalobu z veřejného násilí, tj. zabrání kostela a farář Kuřík, předseda Pácalt a rada Ezr byli navíc obviněni z násilného vniknutí do bytu pana děkana a z vyhrožování mu, že jej shodí z okna. 12. 8. 1920 se zdejší soud v Jaroměři vyjádřil tak, že se necítí kompetentní k řešení této veřejnoprávní věci. Žaloba byla zamítnuta a pan děkan musel uhradit soudní výlohy.

Dne 20. 8. 1920 byl zabrán kostel a děkanství v Holohlavech²⁷ a Pácalt soudil, že půjde - li to takto dále, Československé církvi to rozhodně neprospěje. V této věci se nemýlil. Vláda obávající se skutečných násilností a mezinárodní aféry, vydala nařízení, podle kterého měly okresní správy povinnost zakročit proti svévolnému zabírání kostelů ve prospěch Církve československé. Toto vládní usnesení vyvolalo negativní reakci tisku, který začal vládu obviňovat z polovičatosti a nerozhodnosti ve věci uznání nové církve.

Dne 16. 9. 1920 bylo oficiálně v novinách oznámeno uznání Československé církve jako jeden z posledních aktů Tuzarovy vlády, která pro neshody ve straně sociálně demokratické byla nucena podat demisi. Stalo se tak 14. 9. 1920 a demise měla být protestem proti jednání levého křídla sociální demokracie. Zároveň byl odložen sjezd sociální demokracie, který měl začít 25. 9. 1920. Prezident jmenoval sice ihned druhý den po podání demise úřednickou vládu v čele s Janem Černým, ale rozbroje v sociální demokracii tím ukončeny nebyly. Tentýž den (15. 9. 1920) obsadila závodní rada Lidový dům, sekretariát strany, redakci a tiskárnu Práva lidu. Situace si nakonec vyžádala policejní zákrok státu a měla za následek úplný rozpad sociální demokracie, od níž se následujícího roku pod vlivem Kominterny odštěpila KSČ.

Po uznání Církve československé navštívil dne 24. 9. 1920 předseda Ústředního výboru Církve československé dr. Karel Farský Jaroměř, aby zde v kostele promluvil o významu této církve pro český národ. Zdůraznil především, že po získání

samostatnosti politické roku 1918 je také potřeba získat samostatnost náboženskou, což je právě úkolem nové církve. Hovořil také o možnosti spojení se s církví srbskou. Předseda církevního výboru Pácalt vedl s ním rozhovor o možnosti zavedení československého biskupství zde v Jaroměři a dr. Farský slíbil tuto věc projednat v Ústředním výboru v Praze během 4 - 5 měsíců.

Život v Jaroměři dostával se pomalu do normálních kolejí a Církev československá chystala se především na vánoční bohoslužby, které proběhly k úplné spokojenosti věřících. Usilovala také o obsazení míst katechetů na zdejších školách a zabývala se volbou delegátů na církevní sněm, který se měl konat 8. - 9. 1921 v Praze. Valná hromada zvolila předsedu V. Pácalta a Fr. Urbánka a potom další zástupce především z přířazených obcí.

Václav Pácalt se i v následujících letech aktivně podílel na činnosti Československé církve v Jaroměři, což vzhledem k jeho věku (v roce 1920 byl stár 68 let) je jistě obdivuhodné. Cílem mé diplomové práce je však postihnout pouze nejdůležitější mezníky v jeho činnosti a životě a takovým mezníkem je právě rok 1920 a Pácaltův podíl na vzniku Československé církve v Jaroměři.

9.1 Poznámky ke kapitole

¹ Od roku 1971 se tato církev nazývá Církev Československá husitská, má pět diecézí (Praha, Plzeň, Brno, Olomouc, Hradec Králové) a v jejím čele stojí patriarcha.

(viz. Ilustrovaná encyklopedie, I. díl, Praha, 1995, str. 198)

² O tom svědčí i článek v regionálním týdeníku Pokrok, který v článku "Jen smrt rozlučuje" brojí proti katolické církvi i jejím nařízením. Jako vhodnou záminku používá skutečnost, že katolická církev neumožňuje rozvedenému, aby uzavřel jiné právoplatné manželství.

(viz. Pokrok, č. 42., 22. 11. 1918, str. 2)

³ Mariánský sloup - Tento sloup byl památníkem vítězství katolické Prahy nad luteránskými Švédy v 17. století.

⁴ Katolická moderna a modernismus

Modernismus - filosofický a teologický směr v katolické církvi v druhé polovině 19. st. a na začátku st. 20. Usiloval o prohloubení náboženských zážitků, snažil se uvést církevní učení do souladu s moderními kulturními proudy a vědeckými poznatky. Odchyloval se však v některých směrech od tradičního církevního učení, a proto byly jeho snahy papežem Piem X. r. 1907 odsouzeny.

(viz. Klimeš, L.: Slovník cizích slov, Praha, 1994, str. 483)

U nás se racionalistický modernismus téměř neprojevil. Od r. 1900 se však mezi českými vzdělanými katolíky a mladými duchovními šířilo hnutí, které dostalo název Katolická moderna. V jeho čele stáli Xaver Dvořák, J. Š. Baar a další. Uplatňovali reformní požadavky praktického rázu: zdobrovolnění celibátu, českou liturgickou řeč, zlepšení vzdělání a sociálních podmínek kněžstva. Záplava polemik a srážky s církevními nadřízenými však vedly k vnitřnímu rozkladu hnutí. Význam moderny tak především spočívá v pozvednutí úrovně domácí katolické literatury.

(viz. Kadlec, J.: Přehled českých církevních dějin, Praha, 1991, str. 231)

⁵ Kadlec, J.: Přehled českých církevních dějin, Praha, 1991, str. 240.

⁶ Návrh duchovenstva na obnovu církve katolické obsahoval požadavek zdobrovolnění celibátu, úpravu kněžského studia a výchovy, požadavek liturgie v Českém jazyce,

právo na patronátní obsazování far, zřízení českého patriarchátu, rozšíření církevní samosprávy a její spolupráci s laiky.

(viz. Kadlec, J.: Přehled českých církevních dějin, Praha, 1991, str. 240)

⁷ Do roku 1930 stoupl počet věřících nové církve na 800 000.

(viz. Kadlec, J.: Přehled českých církevních dějin, Praha, 1991, str. 242)

⁸ Dne 15. 9. 1918 vstoupila v platnost vyhláška ministra školství a národní osvěty o uznání Církve československé. Pod vyhláškou je podepsán Gustav Habrman, ministr školství a národní osvěty ve vládě Vlastimila Tusara. I když tato vláda podala 14. 9. 1920 demisi, byla ve své funkci ještě 15. 9. 1920 a byla schopna přijímat vládní nařízení. Tento den zároveň prezident jmenoval úřednickou vládu Jana Černého (ministrem školství se stal J. Šusta).

(viz. Československé dějiny v datech, Praha, 1986, str. 599)

Celé znění vyhlášky zní: *Vláda republiky Československé prohlásila dne 15. 9. 1920 ve smyslu 2 zákona ze dne 20. 5. 1874, č. 68 ř. z., Církev československou za církev státem uznanou.*

(viz. Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé z roku 1920, číslo 546, částka CXI, str. 1355)

⁹ ThDr Karel Farský se narodil r. 1880 ve Škodějově u Semil. Od r. 1910 působil jako profesor náboženství na středních školách ve Vršovicích, Vinohradech, Plzni. Tento původní kněz římskokatolické církve se stal předsedou Reformního klubu duchovenstva, od r. 1923 biskupem západočeské diecéze a od r. 1924 - 27 prvním patriarchou celé Církve československé. Je autorem řady děl s církevní tematikou, v kterých přináší kritiku církevního tradicionalismu a konzervatismu (Stručný výklad CČS - 1922, Stát a církev - 1925 atd.). Karel Farský zemřel r. 1927.

(viz. Masarykův slovník naučný, II. díl, Praha, 1926, str. 693;

Malá československá encyklopedie, II. díl, Praha, 1985, str. 398)

¹⁰ SOAN, fond "Pozůstalost Václava Pácalta", kartón č. 1.

¹¹ "Poznámky o životě v Jaroměři r. 1920", str. 16.

¹² Brodský je pseudonym Bohumila Zahradníka, který se narodil r. 1862 v Hostačově u Čáslavi, vystudoval gymnázium v Německém Brodě a bohosloví v Hradci Králové. Roku 1886 byl vysvěcen na kněze a stal se kaplanem ve Zruči, později farářem

v Ouběnicích u Votic. Je autorem modlitebních knížek, příspěvků do kalendářů a novin. Charakteristické pro něj byly náměty společenské i milostné. Své příspěvky podepisoval pod různými pseudonymi: Hugo Léman, Václav Galus, Bohumil Brodský atd. Bohumil Zahradník zemřel r. 1939.

(viz. Ottův slovník naučný, IV. díl, Praha, 1891, str. 739;

Masarykův slovník naučný, II. díl, Praha, 1926;

Malá československá encyklopedie, II. díl, Praha, 1985)

- ¹³ Ve své řeči Zahradník - Brodský doslova uvedl "náboženství musí přestat být privilegium některých, člověk musí být nejprve Čechem a pak až Římanem, na Petrově stolci nesedí otec, ale král". Podrobně rozvedl požadavky nové církve, týkající se např. celibátu. Uvedl, že celibát byl zaveden až ve 12. století a vlastně nutí kněze, aby se sám hříšnou cestou bral. Přitom z 12 Kristových učedníků pouze jeden byl svobodný. Také objasnil skutečnost týkající se požadavku, aby kněží byli placeni jako úředníci. Vážnosti jim totiž nepřidá ponižující vybírání štoly.

(viz. Pokrok, č. 6, 6. 2. 1920, str. 2 - 3)

- ¹⁴ SOAN, fond Pozůstalost V. Pácalta, Poznámky o životě v Jaroměři, kartón č.1, str. 27, celé znění petice není uvedeno.

- ¹⁵ Tamtéž, str. 33, celé znění není uvedeno.

- ¹⁶ Tamtéž, str. 38 - 39.

- ¹⁷ Tamtéž, str. 42 - 43.

- ¹⁸ Tamtéž, str. 51.

- ¹⁹ Tamtéž, str. 54 - 56.

- ²⁰ Tamtéž, str. 58.

- ²¹ Podle ústního svědectví pamětníka.

- ²² Poznámky o životě v Jaroměři r. 1920, str. 116, zápis z 24.6. 1920.

- ²³ Tamtéž, str. 119.

- ²⁴ Pražský večerník - nepodařilo se mi zjistit o jaké číslo se jedná.

- ²⁵ Pokrok byl týdeník Republikánské strany čsl. venkova. Zmíněný článek vyšel v čísle 28, dne 8. 7. 1920, str. 2 -3. Jeho autorem je V. Pácalt a nese název "Občanstvu Jaroměře a okolí"

²⁶ Podtitul týdeníku Český zápas byl List na obranu nábožensko - církevní svobody národa Československého. Článek vyšel v čísle 26, dne 16. 7. 1920 v Praze.

²⁷ Události v Holohlavech měly podobně jako v Jaroměři také dramatický ráz. Již v červnu r. 1920 odpadlo od římsko katolické církve na 327 osob. I přes tuto skutečnost místní kanovník Šulc prohlásil, že církev římsko - katolická nikdy nedovolí, aby byl zaveden český jazyk do bohoslužeb, nebo aby byl zrušen celibát. (viz Pokrok, č. 23, 2. 7. 1920, str. 5)

10 Člen vodního družstva "Úpa"

Václav Pácalt byl také členem Spojeného vodního společenstva Úpa se sídlem v České Skalici, které usilovalo o melioraci luk a o úpravu toku Labe a Úpy, neboť tyto řeky způsobovaly téměř každoročně velké záplavy. O krátké historii tohoto vodního družstva sepsal malý sešit poznámek.¹

Vodní společenstvo Úpa bylo založeno 2. 9. roku 1893² a sestávalo vlastně ze dvou vodních družstev a sice vodního družstva v Jaroměři a vodního družstva v České Skalici³. Obě družstva si vedla zvlášť své vlastní účty, ale při provádění vodních úprav postupovala společně. Prováděné práce byly rozvrženy do jednotlivých sekcí, přičemž práce v III. sekci uskutečňovalo vodní družstvo jaroměřské a ostatní sekce zahrnovaly práce družstva z České Skalice.

Impuls k založení vodního družstva vyšel od knížete Viléma von Schaumburg-Lippe, jehož pozemky byly meliorizovány dávno před založením společenstva. Kníže se stal také předsedou zařizujícího komitétu. Po založení vodního družstva byly pořádány ustavující schůze ve všech katastrálních obcích, které k budoucímu společenstvu měly náležet⁴. Na těchto schůzích promlouvali k účastníkům odborníci o prospěšnosti celého podniku a vyzývali je k přistoupení k vodnímu družstvu.

Myšlenka si sice získala značné množství příznivců, kteří pořádali agitační schůze a zabývali se organizačními přípravami, ale měla také hodně odpůrců. Koncem 90. let však daly 2/3 majitelů parcel, kterých by se změny týkaly, svůj souhlas a zbývající vlastníci pozemků se na základě zákona o nuceném členství museli rozhodnutí podrobit. Byla uskutečněna všechna přípravná opatření, tj. zemědělská rada byla požádána o zhotovení plánu, byly pořizeny seznamy parcel v každé katastrální obci i pravděpodobné rozpočty výdajů včetně příspěvků, které byly stanoveny podle počtu korců odvodněné plochy.

Dle zhotoveného pravděpodobného rozpočtu, po jeho schválení odborem pro stavby vodní c. k. ministerstva vnitra a podle usnesení c. k. ministerstva orby

z 10. 10. 1898 č. 14 615 neměl náklad za práce regulační přesáhnou 317 044 zl. a za práce meliorační 77 289 zl., celkem tedy asi 404 333 zl.⁵

Roku 1896 byl vydán stavební konsens a roku 1900 byla schválena státní a zemská subvence v případě prací regulačních 30% a u prací melioračních 20 %. Roku 1901⁶ byla získána všechna potřebná povolení a došlo ke zvolení výboru a vedení vodního družstva, jehož hlavním úkolem bylo dohlížet na provádění meliorací luk a regulace řek Úpy a Labe. Tato volební schůze, probíhající v tělocvičně chlapecké školy na Ostrově byla velmi bouřlivá. Nucení členové s cílem znemožnit volbu výboru opustili tělocvičnu, ale počet účastníků byl i nadále oprávněn k volbě. Předsedou vodního družstva v Jaroměři byl zvolen starosta města Václav Pácalt, který byl zároveň ustanoven místopředsedou celého Spojeného vodního společenstva Úpa.

Prvním úkolem vedení vodního družstva bylo zajištění dostatečné finanční hotovosti. Vodní družstvo jednalo nejprve se spořitelnou v Jaroměři, která byla ochotna poskytnout k tomuto účelu půjčku ve výši 400 000 K na padesátileté splácení při úroku 4,25%, ale z transakce sešlo, neboť spořitelna nemohla dát záruku, že během padesáti let nedojde k zvýšení zmíněného úroku. Vodní družstvo si tedy zapůjčilo hotovost od Zemské banky království Českého, která při stejném úroku splňovala uvedené podmínky a zavázala se, že za celých padesát let při správném splácení kapitál nevypoví.

Při konkursním řízení na zadání zakázky firmě, která by provedla regulační a meliorační práce, se vodní družstvo dopustilo té chyby, že z pěti možných kandidátů volilo toho nejlevnějšího a neohlíželo se tolik na kvalitu provedení práce. Tyto údaje vyplývají z Pácaltova rukopisu. Snaha ušetřit se vodnímu družstvu nakonec nevyplatila, jak uvedu dále.

Zakázka byla zadána ing. Fr. Králi z Kroměříže, jehož výdaje neměly přesáhnout 245 277 K. Této nízké částky dosáhl podnikatel zaměstnáváním Maďarů a Chorvatů, kteří pracovali za velmi nízké mzdy⁷. Tento fakt vyvolal nespokojenost u českých dělníků, kteří věřili, že při provádění prací naleznou snadnou obživu.

V. Pácalt uvádí, že s prací se začalo 19. 9. 1901 a s jejím průběhem nebylo již od počátků vodní družstvo spokojeno. Téměř po celý podzim byly prováděny pouze

povrchové práce, což vedlo k obavě, že při vzestupu vody dojde k záplavě. Naštěstí mírná zima umožňovala pokračovat v započaté práci a na jaře byly již břehy Úpy upraveny a zpevněny před jarní vodou. S úpravou Labe bylo započato ale až v roce 1903, neboť kvůli novému nařízení o úpravě vodních cest v Čechách⁸ musel být změněn původní plán. Labe mělo být totiž podle jmenovaného nařízení splavné od Jaroměře po Mělník.

Mezitím se podnikatel Král dostal do finančních nesnází, které roku 1905 dospěly tak daleko, že svolil, aby vodní družstvo dokončilo práce samo za použití jeho inventáře. Práce regulační byly pod vedením ing. Boudy a melioračního mistra zemědělské rady Fr. Tomšů⁹ na Labi dokončeny na podzim r. 1905 a na Úpě do prosince 1905¹⁰. Od tohoto roku byly také prováděny práce meliorační, které byly následující rok ukončeny stavbou zdymadel. Stavbu těchto zdymadel provedl jaroměřský stavitel Čermák.

Celkový náklad za práce regulační činil 485 460 K a na práce meliorační připadlo 283 791 K. Podle údajů v Protokolu o konečném zúčtování prací byl rozpočet překročen o 70 000 K¹¹. V. Pácalt překročení rozpočtu vysvětluje tím, že uplynula příliš dlouhá doba od zhotovení rozpočtu¹² a skutečným průběhem regulace a meliorace. Mezitím se změnila cena materiálu i mzdy dělníků. Vinu za překročení rozpočtu klade také Vilému von Schaumburg - Lippe, který jako čestný poradce byl přítomen každé výborové nebo valné schůzi. Při první valné schůzi spojeného vodního družstva navrhl a prosadil, aby až do dokončení melioračních prací nebyly placeny členské příspěvky. Dluh u zemské banky tak nebyl zbytečně dlouhou dobu hrazen a zúročená částka povážlivě narostla, takže příspěvky, které byly placeny až od roku 1907, musely být poměrně vysoké.

I přes tuto kritiku knížete Viléma von Schaumburg - Lippe, majitele Ratibořického¹³ panství, kterého V. Pácalt osobně znal, neboť se s ním často setkával na schůzích vodního družstva, se V. Pácalt vyjadřuje o knížeti pochvalně. Zdůrazňuje jeho zásluhu na uskutečnění meliorace, která pro knížete samotného neměla tak velký význam, neboť jeho panské pozemky byly již odvodněny. Lituje také smrti knížete, který zemřel dříve, než byly práce dokončeny (v dubnu 1906). Jeho syn kníže Bedřich

von Schaumburg - Lippe se sice také zapojil do činnosti vodních družstev a účastnil se jejich schůzí, ale mezi jím a předsedou vodního družstva v Jaroměři V. Pácaltem byly dobré vztahy ukončeny, když Václav Pácalt z titulu své funkce předsedy výboru spořitelny vymáhal na knížeti peníze za splatnou směnku, na které byl jako ručitel za zemřelého starostu v České Skalici dr. Kordinu podepsán již též zemřelý hrabě Vilém von Schaumburg - Lippe.¹⁴

Z některých Pácaltových formulací je znát smutek a lítost nad skutečností, že prováděné úpravy změny ráz krajiny, vždyť kolem řek byly dříve husté vrbové keře, které vybízely k procházkám a také křivolaký tok řeky působil velmi malebně. I přes tuto nostalgickou vzpomínku hodnotí V. Pácalt provedené práce velmi kladně.

Přestože náklady byly z části pokryty příspěvkem ministerstva obchodu, byla částka, kterou muselo družstvo uhradit, poměrně vysoká. Z těchto důvodů požádala družstva o zvýšení státní subvence z 30 na 40% při pracích regulačních a melioračních a také o státní a zemskou subvenci při nutných neplánovaných pracích v obvyklé výši 20%. Podle konstatování Václava Pácalta však i přes problémy způsobené chybnými kroky vodního družstva, bylo uskutečnění meliorace pozemků a regulace řek prospěšné pro hospodářské povznesení Jaroměře a jistě dojde v budoucnu k zúročení těchto investic. Sám už totiž pozoroval stoupaní ceny odvodněných pozemků, např. luk, které byly později pronajímány za nebývale vysoké ceny.

V. Pácalt ve svém rukopise sice poměrně často kritizuje činnost vodního družstva a chyby, kterých se dopustili jeho členové, ale zároveň je hrdý na výsledek společného díla, a tak na závěr sešitu jmenuje všechny členy družstva¹⁵ a ty, kteří se nějak zasloužili o dokončení díla, a uvádí jejich zásluhy.

Pácaltova činnost ve funkci předsedy jaroměřského vodního družstva spadala do období, kdy došlo k prvním úpravám řek Úpy a Labe při ústí Úpy mezi Jaroměří a Josefovem. Činnost vodního družstva pokračovala i nadále, ale již pod patronací jiného předsedy. Dne 9. 2. 1909 byly provedeny nové volby do výboru vodního družstva a za předsedu byl zvolen František Ludvík z Dolan.

10.1 Poznámky ke kapitole

- ¹ Tento sešit není označen žádným názvem. Pro svou vlastní potřebu jsem pro jeho pojmenování použila úvodní větu z celého textu. Kromě Pácaltových zápisů nalezneme informace o založení a činnosti vodního družstva také v regionálním časopise Polaban, č. 7 z 25. 3. 1899, str. 2, č. 8 z 8. 4. 1899, str. 4, dále č. 7 ze 7. 4. 1900, str. 1, č. 20 z 15. 12. 1900, str. 3 a další.
- ² Časopis Polaban č. 15 z 6. 10. 1900, str. 1 - 2, uvádí, že první přípravy k činnosti vodního družstva se konaly již od září roku 1889. V letech 1891- 2 již prý technická kancelář zemědělské rady pracovala na melioračních plánech.
- ³ Později v Náchodě.
- ⁴ Jedná se o Jaroměř, Josefov, Čáslavky, Dolany, Třebešov a další obce.
- ⁵ Viz regionální časopis Polaban, č. 10, 6. 5. 1899, str. 1.
- ⁶ Tento rok došlo také k zřízení ředitelství pro stavbu vodních cest a k ustanovení poradenského sboru pro vodní cesty.
(viz. Rouček, Fr. Generální rejstřík ke sbírce zákonů, Praha 1940, nařízení 163 / 1901)
- ⁷ SOAN, fond Pozůstalost V. Pácalta, Pácalt, V.: Vodní družstvo v Jaroměři, str. 14, kartón č. 9.
- ⁹ Zeť Václava Pácalta.
- ¹⁰ V prosinci 1905 byly ukončeny práce pouze ve III. sekci, tj. sekci, která spadala pod správu jaroměřského vodního družstva. V I. a II. sekci byly práce ukončeny až v prosinci následujícího roku.
- ⁸ V roce 1903 byly schváleny stanovy komise pro kanalisování řek Labe a Vltavy.
(viz. Rouček, Fr.: Generální rejstřík ke sbírce zákonů, Praha, 1940, nařízení o úpravě řeky Labe 32 / 1903.
- ¹¹ Údaje jsem čerpala z "Protokolu o konečném zúčtování prací - říjen 1907", který zhotovil stavební rada R. Šantrůček. Tento protokol má 27 stran a je vlepen v Pácaltově Sbírce zajímavých věcí, SOAN, fond Pozůstalost V. Pácalta, kartón č.9.
- ¹² Rozpočet byl vyhotoven v devadesátých letech 19. st.

¹³ Ratibořické panství bylo součástí panství Náchodského. Knížata Schaumburk - Lippe vlastnila toto panství od r. 1842. V pozdějších pramenech by se již mělo vyskytovat označení Náchodský velkostatek, neboť v září 1848 bylo císařským patentem zrušeno poddanství a všechny povinnosti k němu náležející, tj. i robota (za náhradu). Od r. 1850 vstoupila v rakouské monarchii navíc v platnost nová organizace státní správy a dřívější vrchnostenské úřady byly nahrazeny okresními hejtmanstvími a okresními soudy.

(viz. Koudelková, J.: Naše dějiny v datech, Praha, 1987, str. 216 a 225)

¹⁴ SOAN, fond Pozůstalost V. Pácalta, kartón č. 1, volný list rukopisu.

¹⁵ Pácalt V.: Vodní družstvo v Jaroměři, str. 25, SOAN, fond Pozůstalost V. Pácalta, kartón č. 9.

11 Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo zachytit nejdůležitější mezníky v životě významné jaroměřské osobnosti V. Pácalta. Rozsah Pácaltových zápisů o jeho činnosti starostenské a kronikářské mi umožnil detailní zpracování tohoto tématu. Zpočátku se však zdálo, že nebude dostatek věrohodného materiálu o soukromém životě V. Pácalta. Chybějící informace se mi však postupem doby podařilo získat díky ochotné spolupráci paní Věry Tomšů. Konečným seznámením se s rozsahem a podrobností Pácaltových rukopisů jsem byla sama překvapena. Samozřejmě jsem také neopomenula tyto prameny konfrontovat s jiným dostupným materiálem, dobovými novinářskými příspěvky i moderními literárními pracemi.

Srovnání však nebylo možné ve všech případech, především z těch důvodů, že se některé prameny nedochovaly (farní kronika Církve československé), nebo neexistovaly (kronika města byla vedena až od r. 1922, takže Pácaltovy zápisy z předešlých let ji vlastně nahrazují). Pácaltovy rukopisy navíc natolik podrobně zachycují dějiny města, že se pro mne stalo obtížným úkolem vybrat z rozsáhlého materiálu nejpodstatnější fakta k jednotlivým kapitolám mé diplomové práce, neboť jejím cílem nebylo sledovat vývoj města, pouze se o něm zmínit v souvislosti s politickou a veřejně prospěšnou činností V. Pácalta.

Poznatky získané studiem Pácaltových rukopisů a jiných pramenů mohou být velmi dobře uplatněny i při výuce dějepisu na místních školách, neboť kromě celosvětových a celostátních dějin by se žáci měli seznámit také s historickým vývojem svého kraje. Regionální historie míst, která jsou jim známá, může sloužit k zvýšení zájmu o dějiny vůbec, v tomto poslání je její nezastupitelná úloha. Jak jsem již uvedla při rozboru Pácaltova díla, demonstrování celosvětových nebo celostátních dějin na konkrétní situaci v konkrétním městě, vede k zesílení emocionálního dojmu a zvýšení působivosti, jakož i k vytvoření určitého vztahu k dannému tématu, k dějinám státu.

Nejsnáze lze získané informace uplatnit při výuce první světové války a uvést konkrétní události, které se odehrávaly v této době v Jaroměři. Stejným způsobem lze konkretizovat poválečný vztah české společnosti vůči katolické církvi.

Při zpracovávání pramenů a literatury jsem však získala také velké množství informací z různých období vývoje města, které, jak se domnívám, budu moci uplatnit i při výuce týkající se zakládání měst a jejich postavení ve 13. st., jakož i při výuce kultury.

Moje práce si klade také za cíl rozšířit dosud publikované údaje o V. Pácaltovi, neboť svou obsáhnou a dlouhodobou činností ve prospěch města samotného i jeho jednotlivých institucí se značně podílel na rozkvětu a rozvoji Jaroměře. Patří tedy beze sporu mezi nejvýznamnější a nejzasloužilejší občany města, a to i přes skutečnost, že nedosáhl takového věhlasu jako O. Spaniel a jiní slavní jaroměřští rodáci. Velkou část svého života však věnoval muzejní a kronikářské práci. Stál u zrodu téměř všech významných místních spolků a organizací, jako bylo vodní družstvo Úpa a Církev československá. Neúnavně se snažil zachytit historii a vzhled města. Napsal celou řadu statí a příspěvků, kde je právě historie Jaroměře a město samé ústředním motivem. V neposlední řadě pak přispěl k rozvoji města, když zastával úřad starosty Jaroměře.

Tato diplomová práce, jejímž tématem je osobnost V. Pácalta a jeho činnost, zároveň dokládá činnorodost a všestrannost lidského jedince na poli politickém i kulturním a má za cíl také oborové roztrídění Pácaltova dochovaného díla.

S dosaženými výsledky svého zkoumání jsem spokojena, neboť mé bádání přispělo k rozšíření mých znalostí o historii města, v kterém bych chtěla vykonávat svou profesi i k získání nových historických vědomostí. Ve své práci jsem se pokusila zachytit plný rozsah Pácaltovy různorodé činnosti a vyzvednutím faktů, která jsou rozhodující, jsem poukázala na nejdůležitější mezníky v jeho životě i ve vývoji města. Domnívám se, že má práce může pomoci při studiu regionálních dějin i jiným zájemcům o dějiny Jaroměrska, jakož i odborníkům při jejich dalším bádání.

12 Seznam pramenů

12.1 Fond "Pozůstalost Václava Pácaltů" uložený ve Státním okresním archivu Náchod

- Pácalt, Václav - Kronika města Jaroměře a okolí 1922, kartón č. 8
- Pácalt, Václav - Válka světová 1914 I. Jaroměř, kartón č. 2
- Pácalt, Václav - Válka světová 1915 I., kartón č. 2
- Pácalt, Václav - Válka světová 1915 II., kartón č. 2
- Pácalt, Václav - Válka světová 1915 III., kartón č. 2
- Pácalt, Václav - Válka světová 1916 I., kartón č. 3
- Pácalt, Václav - Válka světová 1916 II., kartón č. 3
- Pácalt, Václav - Válka světová 1916 III., kartón č. 3
- Pácalt, Václav - Válka světová 1916 IV., kartón č. 4
- Pácalt, Václav - Válka světová 1916 V. kartón č. 4
- Pácalt, Václav - Válka světová 1916 VI., kartón č. 5
- Pácalt, Václav - Válka světová 1917 I., kartón č. 5
- Pácalt, Václav - Válka světová 1917 II., kartón č. 5
- Pácalt, Václav - Válka světová 1917 III., kartón č. 6
- Pácalt, Václav - Válka světová 1917 IV., kartón č. 6
- Pácalt, Václav - Válka světová 1917 V., kartón č. 7
- Pácalt, Václav - Válka světová 1917 VI., kartón č. 7
- Pácalt, Václav - Válka světová 1918 (závěr) - obsahuje též: Rozpočty královského věnného města Jaroměře nad Labem na rok 1918, kartón č. 8
- Pácalt, Václav - Zápisník, díl 1. (1905 - 1909), kartón č. 1
- Pácalt, Václav - Zápisník, díl 2. (1910), kartón č. 1
- Pácalt, Václav - Zápisník, díl 5. (1915), kartón č. 1
- Pácalt, Václav - Rozpočty a zprávy městské rady z r. 1915, kartón č. 9
- Pácalt, Václav - Vodní družstvo v Jaroměři, kartón č. 9
- Pácalt, Václav - Sbirka zajímavostí, kartón č. 9 (obsahuje také Protokol o konečném zúčtování prací od R. Šantrůčka)
-

Pácalt, Václav - Obrázky z Čáslavek 1930, kartón č. 9

Pácalt, Václav - Zápisky z roku 1902 (díl 2.), kartón č. 1

Pácalt, Václav - Stavba elektrárny 1908, kartón č. 9

Pácalt, Václav - Zápisy o rozšíření elektrárny v Jaroměři r.1909, kartón č. 9

Pácalt, Václav - Poznámky o životě v Jaroměři r. 1920, kartón č. 1

Pácalt, Václav - Novinové výstřižky z r. 1923 z "Jaroměřských listů" a z časopisu agrárního "Pokrok" vycházejícího v Jaroměři, kartón č.9

Osobní korespondence Václava Pácalta, kartón č. 9

Veřejná korespondence Václava Pácalta, kartón č. 9

Plánek na výstavbu rodinného domku z roku 1908, kartón č. 9

Rozpočet výloh na stavbu rodinného domu pana V. Pácalta v Jaroměři, kartón č. 9

Jiránek, Josef - Stručný životopis Václava Pácalta - v rukopise, kartón č. 9

- psaný na stroji, kartón č. 9

Školní vysvědčení Pácalta Bohuslava z r. 1902/03, kartón č. 9

Rukopisy pana Václava Pácalta z let 1900-1910, kartón č. 9, obsahují také:

- 1) Pácalt, Václav - Pražské předměstí a náměstí v Jaroměři v letech 70 XIX. st. (březen 1933)
- 2) Pácalt, Václav - Jakubské předměstí před 60 lety (slovní doprovod k 10 dřevořezbám "Mizicí Jaroměř", Listopad 1932
- 3) Pácalt, Václav - Z historie jaroměřských mostů, mostků a lávek doby starší i novější, květen 1932
- 4) Pácalt, Václav - Příběhy šosních 3 vesnic - Čáslavek, Dolan, Hořenic při městě Jaroměři - vypsáno z rukopisu faráře Bohušinského J. M. Ludvíka

12.2 "Fond "Archiv města Jaroměře"

Zápisy ze schůzí městské rady - kniha č. 72 (11. 8. 1894 - 3.5.1901)

Zápisy ze schůzí městské rady - kniha č. 73 (17. 5. 1901 - 23. 2. 1906)

Zápisy ze schůzí městské rady - kniha č. 74 (9. 3. 1906 - 19. 3. 1909)

Zápisy ze schůzí městské rady - kniha č. 75 (6. 4. 1909 - 11. 6. 1913)

Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva - kniha č. 119 (5. 12. 1891 - 18. 3. 1901)

Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva - kniha č. 120 (22. 4. 1901 - 25. 10. 1906)

Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva - kniha č. 121 (21. 1. 1907 - 13. 3. 1911)

12.3 Další použité písemné prameny

SOAN, Duplikáty matrik duchovní správy Církve československé, kn. č. 78

SOAN, Paměti Dolan a Časlavek, fond Ob Ú Dolany, kniha č. 19

SOAN, fond "J. M. Ludvík", kartón č. 1

Psaní Mudr. Čokiče, v soukromém vlastnictví potomků V. Pácalta

Psaní JUDr. Fr. Ulricha, v soukromém vlastnictví potomků V. Pácalta

Pácalt, V.: Výzva občanům jaroměřským na uvážanou, tamtéž

Fotografie V. Pácalta ze soukromého i veřejného života (zčásti v soukromém vlastnictví, zčásti uloženy v jaroměřském muzeu)

V soukromém vlastnictví se nachází ještě jiný písemný materiál V. Pácalta.

12.4 Regionální tisk

Pokrok, Jaroměř, 1918 -28, s podtitulem Lidový orgán českého Polabí, od května 1919 s podtitulem Týdeník republikánské strany. Jedná se o následující čísla:

č. 42, 22. 11. 1918; č. 6, 6. 2. 1920; č. 23, 2. 7. 1920; č. 28, 8. 7. 1920;

II. zvláštní vydání Pokroku z 30. 10. 1918; III. zv. vyd. z 2. 11. 1918; V. zv. vyd. z 9. 11. 1918.

Polaban, 1894 -1912, Jaroměř, s podtitulem List věnovaný otázkám politickým, hospodářským a společenským, a s přílohou Český venkov.

Čísla: č. 7, 25. 3. 1899; č. 8, 8. 4. 1899; č. 10, 6. 5. 1899; č. 7, 7. 4. 1900; č. 20, 15. 12. 1900; č. 11, 2. 6. 1905.

Jaroměřské listy, Jaroměř, 1892- 94 jako čtrnáctidenník, potom mezi lety 1921-26 jako orgán místní Čs. národní demokracie.

Číslo: č. 5, 28. 1. 1922; č. 6, 4. 2. 1922; č. 8, 18. 2. 1922; č. 10, 4. 3. 1922.

Výše uvedené výtisky novin a časopisů jsou uloženy ve SOAN.

13 Seznam literatury

13.1 Obecné a encyklopedické práce

- Bartoš, J., Trapl, M.: Československo 1918 - 1938, Fakta, materiály, reálie, Olomouc 1994, 104 s.
- Československé dějiny v datech, Praha, 1986, 714 s.
- Dějiny české literatury, II.díl, Praha, 1960, 685 s.
- Harna, J.: První Československá republika - Pokus o demokracii ve střední Evropě, Historický ústav ČSAV na pomoc škole, Praha, SPN 1993, 64 s.
- Havelka, J.: Ami Pro 3.0, Grada Publishing, s.r.o., 1993, 381 s.
- Havelka, J.: Počítačová typografie pro každého, Grada Publishing, s.r.o., 1995, 209 s.
- Ilustrovaná encyklopedie, Praha, 1995, I.,II.a III. díl, 526, 518 a 492 s.
- Kadlec, J.: Přehled českých církevních dějin, Praha, 1991, I. a II. díl, 281 s.
- Klimeš, L.: Slovník cizích slov, Praha, 1994
- Koudelková, J.: Naše dějiny v datech, Praha, 1987
- Malá československá encyklopedie, Praha, 1985, 5 dílů
- Masarykův slovník naučný, Praha, 1926, 7 dílů
- Olivová, V., Kvaček, R.: Dějiny Československa od r.1918 do r.1945, Brno, 1967 (1. vydání), 4 díly
- Olivová, V.: Československo v rozrušené Evropě, Praha, Melantrich 1968, 260 s.
- Olivová, V.: Československé dějiny 1914 - 1939, 2 díly, Praha, 1993, 80 s. a 90 s.
- Ottův slovník naučný, Praha, 1891
- Rašín, L.: Paměti Dr. Aloise Rašína, Praha, 1994, 229 s.
- Rouček, Fr.: Generální rejstřík ke sbírce zákonů, Praha, 1940, 207 s.
- Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé z roku 1920
- Urban, O.: Česká společnost 1848 - 1918, Praha, Svoboda 1980, 690 s.
- Urban, O.: České a slovenské dějiny, Praha, 1991, 264 s.
- Zemský zákoník 1905 - 6

13.2 Práce regionálního charakteru

- Bičíšřová, E.: Ze vzpomínek na počátky průmyslu v Jaroměři, In: Hradecký kraj, Hradec Králové, 1959, str. 432 - 4
- Hraše, J. K. : Dějiny Náchoda 1620 - 1740,
- Ježek, J.: J.M. Ludvík, kněz církevní a spisovatel český, Praha, 1896
- Profeld, B.: J.M. Ludvík, In: Sborník muzejní společnosti v Náchodě I., Náchod 1934, str. 29-43
- Jiránek, J.: Vzpomínka na Václava Pácalta. Jaroměřsko II, 1948, č.4, červen, s. 6 - 9, obr. 1
- Knapp Antonín: Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem, nákladem královského věnného města Jaroměře, 1887, 271 s.
- Machač, J.: Sto let Jiho-severoněmecké spojovací dráhy, In: Hradecký kraj, Hradec Králové, 1958, str. 423 - 428
- Minulostí Jaroměře, sborník příspěvků k dějinám města, I. sv., Trutnov, 1968, 328 s.
- Minulostí Jaroměře, sborník příspěvků k dějinám města, II. sv., Jaroměř, 1971, 253 s.
- Pácalt, V.: Jaroměř za války světové v letech 1914 - 1918, Jaroměř 1933, s. 314
- Polický, J. S.: Kniha o Jaroměři, Jaroměř, 1912, 216 s.
- Ročenky městského muzea v Jaroměři (Pácaltovy příspěvky)
- Uhlíř, J.: Městské muzeum v Jaroměři 1883 - 1983, Jaroměř, 1984
- Vacek - Jaroměřský, J.: In memoriam arch. prof. J. V. Jiránek, Jaroměřsko III., 1949, č. 4, str 9 - 14

14 Obrazové přílohy

Příloha číslo:

- 1 Kopie matričního záznamu narození V. Pácalta (SOA Zámorsk)
 - 2 Fotografie V. Pácalta (Muzeum Jaroměř)
 - 3 Rodinný rozrod zhotovený V. Pácaltem podle zápisů J. M. Ludvíka
(Osobní zápisy V. Pácalta z r. 1910, str. 28, v soukromém vlastnictví)
 - 4 Kopie úmrtního listu Marie Pácaltové, rozené Novákové
(SOAN, Duplikáty matrik duchovní správy)
 - 5 Kopie fotografie rodiny Pácaltových z r. 1910
(Komentář je zhotoven podle údajů na zadní straně, v soukromém vlastnictví)
 - 6 Ukázka Pácaltových dřevořezb (a, b, c, d, e, f)
 - 7 Ukázka Pácaltových kreseb (a, b)
 - 8 Ukázka uspořádání Pácaltova válečného rukopisu
(SOAN, Pácalt, V.: Válka světová 1918, nestránkováno, kartón č. 8)
 - 9 Jednotlivé svazky Pácaltovy válečné kroniky
(Obrazová příloha z publikace Jaroměř za války světové, Jaroměř, 1933)
 - 10 Ukázka lístků polní pošty shromážděných v Pácaltově kronice
(Obrazová příloha z publikace Jaroměř za války světové, Jaroměř, 1933)
 - 11 Pácaltův komentář k zániku Rakouska - Uherska
(SOAN, Pácalt, V.: Válka světová 1918, nestránkováno, kartón č. 8)
 - 12 Ukázka Pácaltova rukopisu ze závěru válečné kroniky - úryvek
(SOAN, Pácalt, V.: Válka světová 1918, poslední strana, kartón č. 8)
 - 13 Ukázka válečného vtípu českého národa
-

(SOAN, Pácalt, V.: Válka světová 1918, nestránkováno, kartón č. 8)

14 Fotografie z listopadu roku 1918 - plukovník Dufek a první předseda Národního výboru v Jaroměři V. Pácalt

(Publikace Jaroměř za války světové, Jaroměř, 1933, mezi stranami 176 - 177)

15 Přísaha vojska republiky na náměstí v Jaroměři dne 10. 11. 1918

(Obrazová příloha publikace Jaroměř za války světové, Jaroměř, 1933)

16 Kopie Pácaltova opisu žádosti přípravného výboru Církve československé adresované městské radě v Jaroměři, ze dne 9. 3. 1920

(SOAN, Pácalt, V.: Poznámky o životě v Jaroměři r. 1920, str. 38 - 39, kartón 1)

17 Kopie Pácaltova opisu odpovědi městské rady na žádost církevního výboru, kterou církevní výbor obdržel 15. 3. 1920

(SOAN, Pácalt, V.: Poznámky o životě v Jaroměři r. 1920, str. 44 - 45, kartón 1)

18 Pácaltova vlastní úvaha nad doručenou odpovědí městské rady

(SOAN, Pácalt, V.: Poznámky o životě v Jaroměři r. 1920, str. 45, kartón č. 1)

19 Fotografie prozatímního oltáře ČCS v tělocvičně dívčí školy na Ptákách

(SOAN, Pácalt, V.: Poznámky o životě v Jaroměři r. 1920, str. 101, kartón č. 1)

20 Kopie Pácaltova opisu žádosti církevního výboru o změnu §2 zákona ze dne 25. 5. 1861 o určení víry dětí mezi 7 - 14 rokem věku

(SOAN, Pácalt, V.: Poznámky o životě v Jaroměři r. 1920, str. 54 - 56, kartón 1)

21 Nabídka děkanskému úřadu na spoluužívání kostela sv. Mikuláše

(SOAN, Pácalt, V.: Poznámky o životě v Jaroměři r. 1920, str. 58, kartón 1)

22 Václav Pácalt na pamětním tablu muzejní komise z r. 1933

(Obrazová příloha publikace Jaroměř za války světové, Jaroměř, 1933)

-
- 23 Seznam Pácaltových příspěvků do Ročenek městského muzea v Jaroměři
- 24 Seznam Pácaltových dřevorezeb, uložených v městském muzeu v Jaroměři
- 25 Seznam Pácaltových kreseb, uložených v městském muzeu v Jaroměři
- 26 Fotografie V. Pácalta ve stáří
(Jaroměřsko II., 1948, č. 4, červen, str. 6)
- 27 Výzva V. Pácalta "Občanům města Jaroměře na uvážanou" z r. 1938
(V soukromém vlastnictví)
- 28 Kopie úmrtního listu V. Pácalta
(SOAN, Duplikáty matrik duchovní správy ČČS v Jaroměři - 1938, kniha č. 78)

U příloh většího rozsahu není tento komentář již uveden, pouze číslo přílohy.

1882	Haus.		Reli.		Ge.		E l	
Monat	Nro.	Kindes Namen	katholisch	protestantisch	männlich	weiblich	ehelich	unehelich
Dne 29. První narození v roce 1882 v den 29. října	33.	Václav 1. Matka: Anna Křížová Otec: Václav 1. Děti: Václav 1. Děti: Václav 1.	1	1	1	1	1	1
Vater			Jozef Pácalt, katolík, sčíták, z Časlavce, c. d. 20, manželství. Jiný proznamenán Jozefu Pácalt. Jiný rolník z Časlavce, c. d. 25. oba obřadního soudce Jaroměřského, poděraje Kralovického, traji Jičmického, a toho manželství Václaviny rozené Křížové, c. d. 18. oba pro panství Hradist, nyní obřadní soud Jaroměřský, poděraje Kralovického, traji Jičmického.					

Mutter		P a t h e n	
Mutter		Namen	Stand
Anna, katolická manželka Jozefa Jozefa, Katolík, rolník z Časlavce c. d. 14, a toho manželství Křížová rozené Otavě z Kralovic c. d. 14, oba pro panství Hradist ského, nyní obřadního soudce Jaroměřského, poděraje, Kralovického, ského, traji Jičmického.		Anna Křížová Jozef Kříž Anna Křížová	rolník z Časlavce c. d. 19, rolník z Kralovic c. d. 14, manželka Jozefa Křížové rolník z Časlavce c. d. 26.

Kopie matričního záznamu narození V. Pácalta.

(SOA Zámorsk)



Fotografie V. Pácalta.

(Muzeum Jaroměř)

Rozvod Pácaluv v Časlavkách

~. Léta Páně 1594 Pácal Falta či Valentin křipil v Dolanech
domr či státek čis. dom. 5, 6, za 1300 kop gršní mšev: + v moru 15

1620 Pácal Jan žena Anna — Pácal Václav žena Dorota

✓ Jiří Pácal Jan Pácal
žena Magdalena dcera Václava žena Anna dcera John
Brusnickýho z Dolan číslo 20. Jaroměře.

Pácal Jakub zemřel 1732
žena Lidmila dcera Jana Martinka
z Časlavek číslo domu 21.

Pácal Jan zemřel 1752 Václav Pácal zemřel 1735
žena Anna dcera Václava Stárka žena Magdalena dcera Jana
z Časlavek číslo domu 25 + 1748. Kotvalda z Dolan číslo 14

Pácal Jan oženil se 1758. Pácal Josef + svobodný v Časlavkách
žena Dorota dcera Matěje
Martinka z Časlavek číslo d. 23

Pácal Jan 1782 Pácal Václav + 1837 Pácal Josef ženil
žena Alžběta Hofmanová žena Dorota dcera Matěje žena Anna dcera J.B.
z Dolan číslo dom. 1. Marka z Dolan číslo d. 15. z Dolan číslo dom. 64.

Václav, Josef Jan
+ žena 1818 Katerina v Jaroměřu
v Sostovi čisla Mikšova
oich v kach ze
bez děti 25 Jindrova

Pácalt Josef
žena Anna Filipova
z Krabčic. Přiznán se
do čísla 33 v Časlavkách.

Jan. Václav Antonín. Anna. vysal později

Vyhládal a sestavil v roce 1850 podle
záznamů nár. spisovatel a kněz Josef Myšimír
V originále psáno pouze Pácal. Jana Boni, n

Z a g D e n	beß Stofc= bens umrtí	ber Berdti= gung pohřbu	Haus= Stro. Číslo domu	G e ſ t o v e b e n Z e m ě l ý		Religion Nábo- ženství	Geschlecht Pohlavi
						fatholisch katolické	männlich mužské
						protestant. protest.	weiblich ženské

24. vířnora	26.	53	24. vířnora 1888 domu č. 53	Marie, manželka Jaroslava Hlávky, rodné jméno Hlávková, narozená 2. října 1862 v Praze.	-	-	ženat
----------------	-----	----	--------------------------------	---	---	---	-------

Jahre leta	Monate měsíců	Tage dní	V l i e r V ě k	Todeszeit List umrlčí ge dne	Stelle Krankheit Nemoc poslední	Geistes Z a o p a t ě n í	Beerdigt P o h ř b í
33	-	-	24. vířnora 1888 č. 40	Tuberkulose	ge dne	Geistliche — K n ě z	Protestantisch Protestant

Kopie úmrtního listu Marie Pácaltové.
(Duplikáty matrik duchovní správy, SOAN)



Kopie fotografie rodiny Pácaltových z r. 1910.

V. Pácalt sedí uprostřed a chová na klíně svého zatím nejmladšího vnuka, ročního Jiřího Jiráňka. Po pravici mu sedí dcera Zděnka Tomšů se synem Svatoplukem. Za ní stojí její manžel Fr. Tomšů. Po levici sedí dcera Růžena Jiráňková s Pácaltovým prvorozeným vnukem Václavem Tomšů. Za ní stojí její manžel prof. Jiránek. Za V. Pácaltem stojí jeho syn Bohuslav a dcera Marie (později Stárková).

Ukázka Pácaltových dřevorezéb.



a) Maketa čtyř domků na Jakubském předměstí.



b) detail



c) Řetězový most přes Labe v Jaroměři.



d) Detail vyřezané konstrukce.



e) Jakubské předměstí r. 1880, domy č. 6 - 9



f) Ottův kopec, Hofmanova vila, Jarošův dům, Pažákův domek.

Ukázka Pácaltových kreseb



a) Most přes Labe v Jaroměři od r. 1831 d r. 1884.



b) Most přes Labe v Jaroměři od r. 1884 do r. 1932.

V Jaroměři, dne 22. března 1918.

Dámský odbor „Ústřední Matice Škol- ské“ v Jaroměři pořádá dne 3. dubna t. r. „Pomlázkový večírek“ s programem, jenž v pří- štím čísle bude uveřejněn. Národní kroje vítány! Důvěra v často osvědčenou ochotu a obětavost našeho obecnstva ješť pohnutkou k prosbě, by i tentokrát pamatovalo našich zájmů a dle mož- ností laskavě přispělo dárky do buffetu neb peněžitou podporou. V důsledku válečných po- měrů každý, sebe menší dáreček bude doceněn! — Dárky pro buffet přijímají se po celý den 3. dubna v šatně Sokolovny.

Literární večer Svatopluka Čecha uspo- řádá dne 10. dubna 1918 dramatický odbor Sokola „Vrchlický“ v Jaroměři. Tento večer bu- de počátkem nové vzdělávací činnosti drama- tického odboru, který si vzal za úkol pořádání podobných večerů k uctění památky předních našich mužů. Večery budou pořádány ve vše- dní dny. Ráz jejich bude zábavně poučný. Dou- fáme, že snaha tato dojde u našeho obecnstva náležitého porozumění!

Československý večer, který měl být po- řádán v pondělí dne 25. března 1918 byl odlo- žen na příhodnější dobu.

Nákupní legitimace. Obecní úřad ve sna- ze usnadnit co nejvíce nákup životních potřeb zavedl nákupní legitimace. Dosud bylo nutno při prodejkách z obecních zásob vždy vydávati odběrní listky na policejní strážnici, načež tepr- ve bylo možno jíti pro zboží. Aby se tomuto dvojmu čekání zabránilo, vydala obec listky se 49 číslovými kupony. Každá rodina nebo sa- moslatná domácnost obdrží jeden listek na němž jest uvedeno jméno majitele a počet členů rodi- ny.

Rodiny s méně než 4 příslušníky obdrží le- gitimace jiné barvy, než rodiny s počtem více než 4. Při prodejkách, jež obecní úřad provádí, vyhlásí se jen obvyklým způsobem (na policejní strážnici a vyhláškami), že na příklad na kupon č. 5 prodává se skopové maso v prodejně ma- sa na náměstí na čísla leg. 1—200 od 2 hodin odpoledne a na kupon č. 6 brambory u Berán- ka od 8 hod. ráno na čis. leg. 300—600 atd. a každý může jíti s legitimací přímo na místo pro- deje, čímž odpadne čekání na strážnici a poně- vadž budě oznámen vždy jen, takový počet cí- sel, aby zásoba zboží vystačila, bude i několika hodinové čekání před prodejny zbytečné. Nepoužité kupony ztratí ovšem po ukončení prodeje platnost. Ulehčeno toto bude jistě uvítá- no obyvatelem příznivě.

Nové přehlídky ročníků 1894—1899 bu- dou konány ve Dvoře Králové n. Lab. mezi 11. až 30. dubnem 1918.

Ocelové zvony. Obec hodlá zakoupiti za částku, která byla vyplacena za zrekvirované zvony, několik zvonů ocelových. Zvony tyto jsou již dle známy a zvláště v Německu jsou pou- žívány na evang. kostelích hojně.

Nedostatek masa. V našem městě panuje veliký nedostatek masa. V posledním týdnu pro- padly všechny listky a zdá se, že ani v tomto týdnu nebude o nic lépe. Fronty před prode- jny masa se netvoří, poněvadž v nich není co kupovat.

Prodej uhlí. V tomto týdnu bylo vydáno opět něco linědého uhlí v obecních prodejkách. Množství však jež došlo ješť naprosto nedosta- tečné, poněvadž některé domácnosti nedostaly ješť ani příděl z předešlého měsíce.

Koncert Primadony P. Vachkové a basisty Emila Pollerta dne 24. března 1918 odpoledne v Jaroměři má program: 1. Dvořák: píseň vod-



24 Března. Včera byla zase prohlídka u hospce pana Františka Hložáka na Ládkově předměstí u ulice „Staré Pošty“, kde, jenom bylo tam celý zámek kávy, dvě bedny cukru a jiné věci které zabavily a mnozí odvezly. To prošli i se zámek paní Hložákové, Hložákové sámo se na vyprání, doba, a doť gimplo



Jednotlivé svazky Pácaltovy Válečné kroniky

(obrazová příloha z publikace Jaroměř za války světové, Jaroměř, 1933)



Ukázka lístků polní pošty shromážděných v Pácaltově kronice

(Obrazová příloha z publikace Jaroměř za války světové, Jaroměř, 1933)

"Viribus Unitis" bylo heslo
císaře Františka Josefa I. ale

řídil se heslem

"Divide et impera".

ně Japonsko.

bonní a raké

Nastoupce

Karel I.

Prácel

zeho

a proto

zeho by

málo za

Raku obo

Tenhle kluk

by byze vš

lepn

Finis Austria! Děti. Nastoupil za

za bonní věd

zeho císař

a poslední

vinně v

šlepička

panování

lo Karl na

čiz buřty

la a dívky.

čineu nebyl

poskybí o nic

predchůdci.



Nejmladší květy rodu Habsburg-ského, děti J. V. císaře a císařovny: Korunní princ Otto, arcivévoda Robert, arcivévodkyně Adélaida a malčický arcivévoda Felix.

Pácaltův komentář k zániku Rakouska - Uherska

(SOAN, Fond Pozůstalost V. Pácalta, Válka světová 1918, nestránkováno,

kartón č. 8)

Tento kníže mámany své zápis by skutečně jsem
 po celá válečná léta vešle dosti svědomitě. Neměl jsem
 žádné jiné jiné věci, které jsem musel psát, a proto
 jsem psal zprávy městské rady ze svého vše, co byl
 předmětem knedlíce nebo vlastního zvláštnosti, zejména
 se týká ceny měřené jsem odlišně, jak, jak
 skutečně skutečně bylo na zvláštní toho plánu byly.
 To jsem psal, že málokdy v městě není snad vý-
 ličeno, jaké bylo se odlišností byla, to bylo by na
 poměry skutečné je prostě přirovnání k tomu, co bylo
 obzvláštní, ani málokdy někdy se toho nedostalo.
 To jsem psal, že bylo vždy skutečně bylo, že skutečně
 jsem odliš, a mám jako že bylo skutečně bylo, že se o
 zápis skutečně bylo, že bylo se bylo skutečně
 někdy o skutečně odlišnosti. Ano, skutečně

Ukázka Pácaltova rukopisu ze závěru válečné kroniky.

(SOAN, Fond Pozůstalost V. Pácalta, Válka světová 1918, poslední strana,

Smuteční oznámení.

Bolestí naplnění oznamujeme našim přátelům a známým hluboce zarmucující zprávu, že náš milý, dobrý, poslední

Bochníček Chleba

z Kukuřice, ve stáří 8 dnů po dlouho trvajícím těžkém šetření dnes ve 12 hodin odpoledne z příčin prudkého apetytu byl pochován v útrobách žaludku.

O větší bochníček domácího chleba nebo jakoukoliv „aprovisaci“ pro pozůstalé k utišení žalu žalu-dečného prosí:

František Papalbych,

Irma Kručibříšková,

Blažej Všehomálo,

Inocenc Hubený,

Anastazie Nejeda,

Boleslav Nikdydost,

Oldřiška Bezmastná,

pozůstalí truchlíci.

Ukázka vtipu českého národa, který nebyl zlomen ani válečnými lety.

(SOAN, Fond Pozůstalost V. Pácalta, Válka světová 1918, nestránkováno,

kartón č. 8.)



Fotografie z listopadu roku 1918 - plukovník Dufek a první předseda

Národního výboru v Jaroměři V. Pácalt

(Publikace Jaroměř za války světové, Jaroměř, 1933, mezi stranami 176 - 177)



Fotografie přísahy vojska na náměstí v Jaroměři dne 10. 11. 1918

(Publikace Jaroměř za války světové, Jaroměř, 1933)

Nová církev československá

Dneš podána následující žádost.

Městské radě v Jaroměři.

Polepsání Jaroslavi si neuvědomujeme, že Jaroslavi na splnění žádosti již jednou obecním zasedáním po dohodě s národním výborem podané v níž žádáno bylo aby církev československá v Jaroměři na základě předchozího množství přiláček a děst, a sice v Jaroměři 2450, v Hlavenicích 315, v Dolanech 250, v Čáslavě 80, v Jihlavě 200 přiláček byl prozatím dostal v Jaroslavi v Jaroslavi československé. Mimo to Jaroslavi si uvědomujeme, že se sčítají prozatímní výbor dne 4. 1. 1920. obdržané byl že plnětí předtím výboru zvolen pan Pácalt Alois Křížek farářem československé církve v Jaroměři zveřejně. Prosíme tedy aby s případné postátní na město, jako na Jaroslavi úřad církve československé v Jaroměři předtím byl.

Podotýkáme že z téže sčítání podána byla petice národním shromáždění v Praze, žádající o lepší vyřízení vyřízení církve československé.

Opětujeme novou žádost za lepší přiláčky dostala Jaroslavi v Jaroslavi úřad.

Za přípravný výbor církve československé.

Alois Křížek farář.

v Jaroměři V Pácalt předseda

V Jaroměři dne 9. března 1920.

Kopie Pácaltova opisu žádosti přípravného výboru Církve československé adresované městské radě v Jaroměři, ze dne 9. 3. 1920.

(SOAN, Fond Pozůstalost V. Pácalta, Poznámky o životě v Jaroměři r. 1920, str. 38-39, kartón č. 1)

Zatimnému výboru
církve československé

v Jaroměři.

Významně Vaše podání ze dne 10. 4. m. litujeme, že
nemůžeme progalim právní Vašemu a propůjčení kostela sv.
Jatka a do dokladu jebrim indomni Vaši církve vyhovět.

Odepřeli místní Inomni správce kategorie by vydati
přislíbené klíče a prohlášení, že je vyda jen náležitým
stým úradem církevním.

Poměry podoparim rada městská nechce progalim
živati násili, které by působilo neklaz na veřejný život našich
měst, Inomni se vydání klíčů legální cestou městní, zjednotavje
a povasie informace a jiných městech, jak je správy obce zlázně
církvi úradu se zachováaji. Vubno kdy mít ještě nějaký čas.
Aopem.

Městská rada je si vědoma, že téměř polovina obyvatelstva
jest členy nové církve a že musí být právní této části občanů
obce, jež niderak klíč a veřejný právek neobrožují, vyhovět.

Volba P. Aloise Křiváka farářem československým v Jar.
měři bč. se neděloni.

Starosta
K Vioňák.

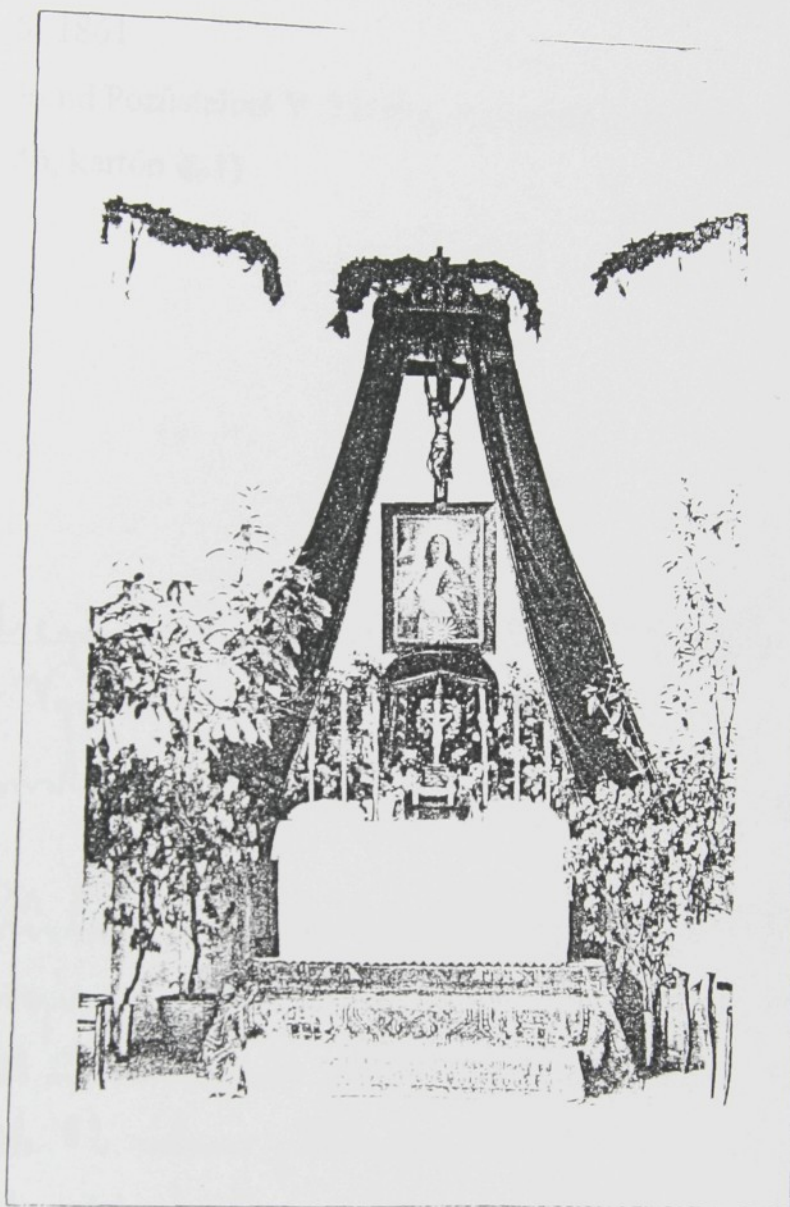
Nedávno byly méj podpisí se o to ještě v biskupské domě, sítě s Hradní Kralovic, ať já se o určitém předpokládá že i to bude marné. Dnes večer má zase schůzku komitétu já a jánu s křesťanských se o významném členstva agitaci. Upraveným způsobem nové církve jest také ještě notář J. Holánek který vyloží tomu že křesťané že nepatří k žádnému církvi, nechtě se o církvi římskokatolické odhlásiti. Dívá se to domněnce. Velice mělo prokopiti jednání jistých pánu naučených při škole Hruše a Komárův kteří styli se dokonce hlásiti se za přis. křesťany čímž římskokatolické a přece se mají zleť uprostřed, jisti, používajíce toho ne smýšlení, ale ještě počtem.

Konec také mluví přivést k rozvoji a založení nových záložních fondů nové církve. Plátní se tak může výborně výnos členskou a křesťanských nepokojných dobrovolných příspěvků nebo darů jedné pro výlohy. Přípravný výbor musí se o to postarat.

Pácaltova vlastní úvaha nad došlou odpovědí městské rady.

(SOAN, Fond Pozůstalost V. Pácalta, Poznámky o životě v Jaroměři r. 1920,

str. 45, kartón č. 1)



Fotografie prozatímního oltáře Církve československé v tělocvičně dívčí školy na Ptákách

(SOAN, Fond Pozůstalost V. Pácalta, Poznámky o životě v Jaroměři r. 1920, str. 101, kartón č. 1)

Kopie Pácaltova opisu žádosti církevního výboru o změnu §2 zákona ze dne 25. 5. 1861.

(SOAN, Fond Pozůstalost V. Pácalta, Poznámky o životě v Jaroměři r. 1920, str. 54 - 56, kartón č. 1)

Žádost o změnu §2 zákona ze dne 25. května 1861.

Vypoklé

Ministerstvo školství a národní osvěty
v Praze.

Předschůvci českobratrské církve v Jaroměři a okolí žádají za změnu ustanovení §2. zákona ze dne 25. května 1861 č. 44 říš. zák. z následujícího důvodu:

Dle §2. zákona z 25. května 1861 č. 44. ř. z. sluší věti, které neobsahují slov sešnět nebo věku světu, změnití vti, že jist nebo jist nemasželová mabla vinn, mábojenslé vyjádření svých vtičů a má se na ně hleděti tak, jakoby se byly narodili kpro se pro změně viny a vtičů.

Dle § 4. kterýž zákon má každý občan po dokončení 14 roků vědu své, avšak ohledu na prohlášení volnou volbou náboženská vyjádření dle svého přání a cíle. Dle toho zůstávají děti mezi dokončení sedmým a dokončení 14. roků své vůle, které přislíbený jsou volice a také dokončení svého rodu sedmého.

Testimony tedy volice a také mezi dokončení sedmým a dokončení rodu svého děti, přistoupí k vůli jiné, následující děti máto, ženské vyjádření svých volic, kterýž zůstávají ve své dosavadní vůli a o níž mají být vyhodnoceny resp. vyhodnány.

Ustanovení této příkazu se přirozene vůli volic, kterýž dítě a k jiné vůli přistoupí a přijíjí si, aby i jeho děti jeho se vůli sledovaly a odmítají jeho vůli na náboženskou výchovu vlastních dětí.

Dítě každé dítě se škole pro vyhodnocení náboženská máto jiné, avšak, nežli činná doma avšak vůli volice; vůle náboženská proslavujícího práva na odpadlosti volic, které jako by byla k tomu účelu, dítě namítá se, že volice upadly v bludy, že těžce hřešily a že nedaly se spasit. Vímam a logické nebo přitvrdit mysl dítěte k vůli volice ať se zůstane vůle náboženská ze svého pravdy, že dítě dítě, že tak vůl a těžce svatý otec jenž jest nesmyslný, když se o vůli volice a o vůli dítěte vůle o vůli a pedlu, na které přitom se mu stále proslavuje a jehož kníže jinými kárami se liší, vůli volice a pedlu za odpadlosti se hodí. Dítě každé přichází k tomu, aby rozehrálo, prosí o plácnutí volice, aby se před pedlu zachránilo, a že tak, že jeho pravdu kážděho vyhlásil, mohou učinit jeho kníže, když se za se vůli k tomu proti všem - katolické vůli.

Avšak nejen to, že vyhovuje svědectví strach a starost o právo dítě jeho volic, volice sám uvádění jeho káždě v vůli a nevědomost a nevědomost, přitvrdit dítě, že volice dopustily se přistoupení k jiné

56.

činnosti dělníků, kteří byli a snad i budou moci, přinejmenším pro záchranu svých dětí.

A práce může být také odvolána, pokud by rodiče neměli mít vliv na náboženské vyučování a náboženskou výchovu svých dětí pro dobromané a učení více a pro odvolání náboženského učení, aby se jim plně věnovali, aby sami rozhodli, jaké své děti mají. Záleží práce rodičů nejen na tom, aby děti jejich byly včas vychovány, ale také se morálním, právním a vědeckým lidem, aby byli šťastnými, aby byli, a věřili si a milovali své rodiče, měli k nim plnou důvěru a nepotýkali se s jinými neštěstími.

Největší obavou rodičů a jejich prostřednictvím, že se jim může stát - náboženským zprávkám mluvil Radecký na obecní úrovni s těmi - Jarměm - bylo, aby rodič mohl být snadno měřen, ne stane-li se včas náprava.

Naše je to a práce a tomu přisvědčení, že toto obavě se vědomě čelí tím, když § 2. náboženského zákona z r. 1868 byl změněn a tím smysl, že děti sledují až do dobromaného učení náboženského vyučování svých rodičů, pro dobromané učení náboženského více je nyní na vůli, aby sami rozhodli, jaké své mají náležitosti.

Změnou také bylo se jedinečným náboženským, přinejmenším následkem toho, jakým byli vyňati náboženská jedinečná učitelé viny jím a jím rodičů. Zdáme proto, aby bylo ministerstvo školství a národní věci bylo postaveno se v nepřímé smlouvě § 2. zákona ze dne 25. května 1868 č. 49 ř. z. o náboženském učení.

V Jarměm dne 21. března 1920

Krása Alois Jarměm



V Páskách předseda



JAN ST. POLICKÝ



MAX LEDERER



ALOIS ŠMAHEL



VÁCLAV PÁCALT

revisoři účtů



JOSEF PAVEL
místopředseda

MUSEJNÍ KOMISE 1933



VÁCLAV NOVÁK
předseda



JAN KRAUS
kustos



VÁCLAV KUHN
pokladník



JAN KUBĚNKA
zapisovatel



JOSEF TICHÝ



JOSEF JIRÁNEK



VÁCLAV EXNER



VÁCLAV VÁVRA

V. Pácalt na pamětním tablu muzejní komise z r. 1933.

V dolní řadě je také fotografie Pácaltova zetě prof. Jiráňka, kterého V. Pácalt k muzejní práci přivedl.
(Publikace Jaroměř za války světové, Jaroměř, 1933)

Seznam Pácaltových příspěvků do Ročenek městského muzea v Jaroměři:

Pácalt, V.: Červení a bílí, In: Ročenka městského muzea (dále pouze RMM), Jaroměř, 1930, str.31 - 37

Pácalt, V.: Z pamětní knihy obce Čáslavek u Jaroměře, In: RMM,1931, str.9 - 11

Pácalt, V.: Z mých válečných zápisků, In: RMM,1931, str. 23 - 24

Pácalt, V.: Pastouška v Čáslavkách, In: RMM, 1932, str.17 - 19

Pácalt, V.: Jakubské předměstí před 60 lety, In: RMM, 1934, str.10 - 19

Pácalt, V.: Jaroměř za války světové, In: RMM,1933, 314 s.

Pácalt, V.: Pražské předměstí a náměstí v Jaroměři v letech sedmdesátých XIX. století, In: RMM, 1935, str. 3 - 23 (členěno do tří kapitol)

Pácalt, V.: Ze staré a nové historie jaroměřských mostů, In: RMM, 1935, str.12 - 23

Pácalt, V.: Krátký životopis osudem pronásledovaného kněze V. Hrdličky, kaplána v Jaroměři r. 1869, In: RMM, 1936, str.9 - 13

Pácalt, V.: Ze zašlých dob slávy formanské, In: RMM, 1936, str.13

Pácalt, V.: Jaroměř jako letovisko, In: RMM, 1937, str.7 - 11

Seznam Pácaltových dřevořezb, které jsou uloženy v Městském muzeu v Jaroměři

(dřevořezby jsem označila dle komentáře, který je na nich vyryt)

“Jakubské předměstí 1860 , ”Na Vartě“ nynější Havlíčkova třída, Varta odklízena v letech 80. předešlého století”

“Jakubské předměstí 1882 , U malého kostela, dle obr. J. Levýho”

“Jakubské předměstí r.1880 , domy č. 6 - 9 - Scharfenberger, Hanuš, Kraus, Jelínek”

“Řetězový most přes Labe v Jaroměři, který byl jedním z nejprvnějších toho druhu v Čechách, byl postaven nákladem státním r. 1831 ing. Bedř. Schnirchem a vyměněn nynějším 1884”

“Na Vartě 1850 L.P.!”

“Sjezd do Hulvátské, nyní Růžové ulice. Asi v roce 1882“

“Otův kopec, Hofmanova vila, Pražákův domek (dům Etrichův), Jarošův dům (nyní Národní dům čsl. socialistů)“

Seznam Pácaltových kreseb

(Městské muzeum v Jaroměři)

”Stará Valcha Etrichova, shořela asi 1890“

”Fortna pod radnicí na Ostrov“ (jedná se o původní lávku přes Labe pod radnicí)

”Most přes Labe v Jaroměři asi v letech 1790 i s kresbou tzv. Podzemního mlýna“

”Most přes Labe v Jaroměři až do r. 1831“

”Pohled od náměstí k mostu asi v r. 1820, šindelem krytý most i s vedlejším stavením Podzemního mlýna a se zděným zábradlím“

”Most přes Labe v Jaroměři od r. 1831 do 1884“

”Pohled od domu Šchmidtova k mostu 1880 i se zobrazením domu A.P. Zouzala, nynější spořitelny.“

”Most přes Labe v Jaroměři od r. 1884 do 1932“

”Pohled z náměstí k mostu přes Labe v Jaroměři r. 1932“

”Most přes Labe v Jaroměři od roku 1932“ (nynější most, který se tam nachází)

”Radnice po přestavbě r. 1852, rekonstrukce z počátku 20. století. (Vedle je také zobrazen Hostinec u černého koně, který dosud stojí)“

”Kostel sv. Jakuba se starým hřbitovem a hasičskou kolnou“

”Západní městská brána v Jaroměři od roku 1832 (podle popisu v Pamětech Jaroměře od Knappa na str. 83)“

”Púdorys zmizelého Kavčího trhu v Jaroměři“

”Podkostelní mlýn a Amllerův dům“

”Bývalá císařská cihelna, v místech nynější nemocnice“

”Domy na jižní straně náměstí před r. 1883“

”Bývalý zájezdní hostinec Na poli Johna z r. 1866“

tři velké kresby domů na Jakubském předměstí

kresba zbořených domků na Brodku v místě stavěné silnice (viz. kapitola “Řezbářské umění V. Pácalta”)



Fotografie V. Pácalta ve stáří.
(Jaroměřsko II., 1948, č. 4, červen, str.6)

Občanům Jaroměřským na uvážení!

Jsmě před obecními volbami a nalozíme se v situaci v jaké jsme dosud za dvacetiletého trvání naší samostatnosti nebyli. Nebezpečí které hrozí republice ze zahraničí, ohrožuje nás všech stejně, ať hlásíme se k té nebo oné politické straně, je tudíž naší povinností čelit mu svorně a vytrvale až do nejkrajnější možnosti. Je to v intenci obou našich dosavadních prezidentů presidenta Osloboditele Masaryka i jeho nástupce presidenta dr. Beneše. Nemůžeme ovšem malická část národa, dělati nic jiného, než býti poslušni pokynů našich vedoucích politiků vlády na něž padá odpovědnost za budoucí osud republiky.

Obecní volby třeba rozhodují o osudu jen malé části republiky, jen jednoho města nebo kterého se právě týkají, mají přece ve svém celku veliký význam pro stát, takže nezáleží na úspěchu nebo neúspěchu té nebo oné politické strany, obecní volby jsou příležitostí kdy můžeme našim vnitřním i zevnějším nepřátelům dokázati jak jsme svorní teď, a jak svorní budeme v obraně proti komukoliv, kdo by chtěl ohrožovati naši svobodu a samostatnost. Národní československá složená ze všech politických stran vydala heslo o vydávání jednotných kandidátních listin pro volby do obcí, nenašla však bohužel ani v Praze, ani českých měst, která setak rádu venkovu za vzor, uposlechnuti, více porozumění jeví se na venkově a přece vydávání jednotných kandidátních listin má dvojí účel, prvním je, že by to imponantní projev svornosti v této tak potřebné a důležitý, že vydáním a přijetím jednotné kandidátky od padly by volby a obec ušetřila by tak značné peníze, za které nechalo by se poříditi něco, čímž dalo by se zaměstnání lidem bez práce.

Proč se tedy neučiní pokus o vydání jednotné kandidátky v našem městě kde je z politických stran Jaromeř byla přece kdysi známá svoji politickou aktivitou a pokrokovostí a nebyly to ohvile tak kritické jsou dnes, žili jsme sice v porobě a lecos jsme zkusili ale to byla by ještě idyla proti tomu co by nás čekalo v příštím zápase podlehly. Usmíme proto zavazovat nás aby nás mohlo posiliti, abychom si jednou mohli ujasnit, že neuvědali jsme všechno, co bylo naší povinností. Nebylo by snad tak těžké aby vůdcové každé strany svolali své příslušníky každá zvláště na schůzi a tam se o svých kandidátech uhradili buď na pokladnici svých voleb, nebo třeba poněkud změněných a pak jednu schůzi společnou na které by se dohoda uzavřela. Proč se, že se vydání jednotné kandidátky beráním nejistější zdejší politická strana sociálně demokratická máli nějaké zvláštní atmbice tedy je možno je uspokojiti až při volbě představitelů. Při volbě členů ob. zast. and už ve svém množství jistotu poměrného zastoupení a zůstane nejistější stranou a gadavit jiné nároky to

malická část národa, dělati nic jiného, než býti poslušni pokynu našich vedoucích politiků vlády na něž padá odpovědnost za budoucí osud republiky.

Obecní volby třeba rozhodují o osudu jen malé části republiky, jen jednoho města nebo kterého se právě týkají, mají přece ve svém celku veliký význam pro stát, takže nezáleží úspěchu nebo neúspěchu té nebo oné politické strany, obecní volby jsou příležitostí kdy můžeme našim vnitřním i zevnějším nepřátelům dokázati jak jsme svorní teď, a jak svorní budeme v obraně proti komukoliv, kdo by chtěl ohrožovati naši svobodu a samostatnost. Národní československá složená ze všech politických stran vydala heslo o vydávání jednotných kandidátních listin pro volby do obcí, neměla však bohužel ani v Praze, máti českých měst, která setak rádu venkovu za vzor, uposlechnuti, více porozumění není se na venkově a přece vydávání jednotných kandidátních listin má dvojí účel, prvním je, že by to imponovalo projev svornosti v této tak potřebné a důležitý, že vydáním a přijetím jednotné kandidátky odpadly by volby a obec ušetřila by tak značné peníze, za které nechalo by se poříditi něco, čím bychom dali by se zaměstnání lidem bez práce.

Proč se tedy neučiní pokus o vydání jednotné kandidátky v našem městě kde je z politických stran Jaroměř byla přece kdysi známá svoji politickou čistotou a pokrokovostí a nebyly to dříve tak kritické jsou dnes, žili jsme sice v porobě a leos jsme zkusili ale to byla by ještě idyla proti tomu co by nás čekalo jsme v příštím zápase podlehli. Nesmíme proto zanedbat nic co by nás mohlo posílit, abychom si jednou mohli ujasnit, že neudělali jsme všechno, co bylo naší povinností. Nebylo by snad tak těžké aby vůdcové každé strany svolali své příslušníky každá zvlášť na schůzi a tam se o svých kandidátech uřadili buď na podkladě svých voleb, nebo třeba poněkud změněných a pak jednou schůzi společnou na které by se dohoda uzavřela. Do se, že se vydání jednotné kandidátky brání nejistější zdejší politická strana sociálně demokratická máli nějaké zvláštní ambice tedy je možno je uspokojiti až při volbě představenstva. Při volbě členů ob. zast. oně již ve svém množství jistotu poměrného zastoupení a zůstane nejistější stranou a zanedbaté jiné nároky ta strany slabší proč ty by se bránili odpadnutí voleb by přece nic neztratili. Největší ob. zastupitelství všech politických stran a jeho činnost byla až dosud klidná a na naše finanční poměry úplně uspokojiva, k čemu jakýchkoli větších záležitostí, mohlo by tedy vydání jednotné kandidátky v Jaroměři prozítkem byze všech velikých obtížiti v Otoušovicích, Rychnově n. K., České Skalici slo by i v Jaroměři jen kdyby bylo dosti dobré vůle. Doje náklad pro starostů občanů. V. Jácák

Číslo postupné		43.		Nábožensví		československého	
Den, měsíc a rok	úmrtí	25. květen 1938.		Pohlaví	mužského	mužské	
	pohřbu	28. května 1938.		Slav	manželský svobodný	vdovec.	
Místo úmrtí		Jaroměř č. 40 Jarubské předměstí o. o. Jaroměř, p. o. : Sv. Václav a. s.		Místo pohřební	Jaroměř.		
čís. domu, okres soud, polit.				Příčina smrti vsvědčení ohledací právní ohledání	Myslivostní akce ohled tože se dne - 1938 rád. číslo 92 41424 Ed. Václavské č. 43. Jaroměřské Městské, pohřbu		
Zemřelý		Václav Václav, občanské		Pochováající kněz nebo svědek pohřbu	Poznámání:		
(jméno a příjmení, zaměstnání, bydliště, rodiště). Při dítkách jméno a příjmení rodičů, při ženách a vdovách jméno a příjmení i stav muže.		byvalý hostinský, zaměstnaný v Jaroměřu č. 40 Jarubské předměstí, příjmení do Jaroměř.					
Věk	Let: 84	Měs: 10.	Dnů: 25.				
Data narození	Naroz. dne 29. 10. 1853 Václavské okr. soud Jaroměř.						